

diyanet

Aylık Dergi | Kasım 2023 | Sayı: 395

İSLAM VE KADIN

■ Dünden Yarına Kadın

■ İslam ve Sanat ve Kadın'a Dair...

■ Prof. Dr. Ülfet Görgülü ile İslam ve Kadın Üzerine Söyleşi

■ Ebabilleri Yenemezler

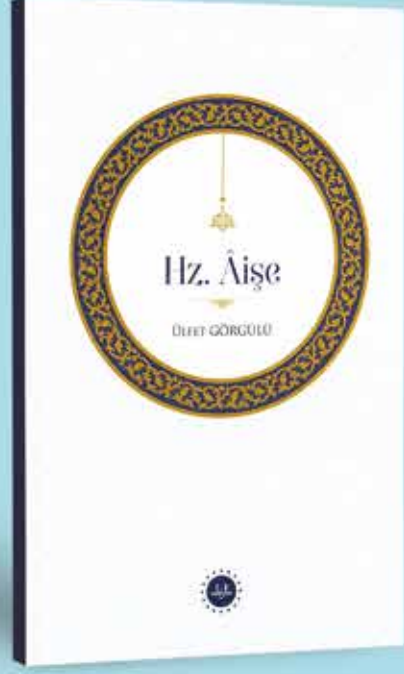
■ Şule Yüksel Şenler O Benim Kahramanım

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve atışeliklerimizden temin edebilirsiniz.

YAYINLARIMIZ

Kur'an ve sünnetin sonraki nesillere aktarılmasında en büyük gayreti gösterenlerin başında, şüphesiz Hz. Aïşe (r.a.) gelmektedir. O, Efendimizin hayatını ve ahlakını bize çeşitli yönleriyle aktaran ilk ve en önemli şahsiyetlerdendir. Müminler olarak hepimizin Hz. Aïşe'yi yakından tanımaya, İslam'a yaptığı hizmetleri ve örnek şahsiyetini öğrenmeye ihtiyacımız bulunmaktadır.

İslamiyet'in kendinden önceki zalim ve sapkın anlayışlarla arasına çektiği çizginin en belirgin gözlenebileceği alan, onun kadına, kadınlık onuruna verdiği payede tebellür eder. İslam dini, kadını erkeği, genci yaşlısı, zengini fakiri ayırt etmeksizin herkesi eşit şekilde muhatap almış, herkese iki cihan saadeti vadetmiş ve herkesten kendi imkânları ölçüsünde sorumluluklar beklemiştir. Nitekim Yüce Allah, insanoğlunu kadın ve erkek olarak yaratmış, hayatın devamını bu iki cinsin varlığına tabi kılmış; kulluk, yeryüzünün imarı, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak noktasında her ikisine de aynı evrensel sorumluluğu yüklemiştir.

Asr-ı saadette kadın sahabilerin vahye şahit olma, onun gölgesinde yeni bir hayat tarzı inşa etme, öğrenme ve öğrenilenleri hayata uyarlama, başkalarına aktarma gibi hususlarda son derece aktif olduğunu görürüz. Peygamber Efendimiz, yeni gelen ayetleri, erkeklerin ardından kadınlara da tebliğ etmiş; Kur'an ve hadislerin yoğun olarak ezberlendiği ezber seferberliğinde kadınlar da ön saflarda yer almıştır. Kız çocuklarının diri diri gömüldüğü, kadının meta olarak alınıp satıldığı bir ortamda İslam dininin kadına verdiği değer, sadece Arap Yarımadası için değil, dünyanın diğer bölgelerinde hüküm süren Orta Çağ karanlığı için de insan onuru lehine muazzam bir terakkiydi.

Bu terakkinin bir göstergesi olarak Müslüman kadınların ilim alanındaki çalışmaları zikredilebilir. Örneğin Hz. Aişe, Ümmü Varaka, Hafsa ve Ümmü Seleme ilk kadın hafızlardandır. Allah Resulü'nü gören ve hadis rivayet eden kadın sayısı yüzlerle ifade edilir. Zaten Peygamber Efendimizin ilk eşi, Hz. Hatice annemizin ticaretle meşgul olduğunu hepimiz biliyoruz. Hicretin ardından Medine'de kurulan Nebevi düzende de kadınlar sosyal hayatın teşekkülünde aktördü. Kaynaklar bize Zeyneb es-Sekafiyye'nin dericilikle uğraştığını, Esmâ bt. Mahreme, Kayle gibi isimlerin Medine pazarında esnafılık yaptığını, hatta Semra bt. Nüheyk adlı kadın sahabinin çarşı pazarın denetimiyle görevli olduğunu bildiriyor.

Biz Müslümanlar, asr-ı saadeti, kıyamete kadar referans dönem kabul eder ve bugünümüzü oradaki itikadi, toplumsal ve bireysel misallerle dizayn ederiz. Diyanet Dergisi olarak bu ay "İslam ve Kadın" başlıklı bir dosyayla huzurlarınızdayız. Doç. Dr. Fatımatüz Zehra Kamacı, "Asr-ı Saadette Kadın"; Doç. Dr. Emine Demil, "İslam Tarihinin Yıldızları: Kadın Âlimler"; Prof. Dr. Münire Kevser Baş, "İslam ve Sanat ve Kadın'a Dair"; Prof. Dr. Ümit Meriç, "Dünden Yarına Kadın"; Doç. Dr. Yaşar Akaslan, "Kadının Asr-ı Saadetteki Sosyal Durumu" başlıklı yazılarıyla dosyamıza katkıda bulundular. Söyleşi konuşumuz ise Prof. Dr. Ülfet Görgülü.

İşgalci İsrail'in, Filistin'de yıllardır çocuk, kadın demeden yaptığı katliamları lanetliyoruz. Tarih, masumların üzerine ölüm yağdıran canileri asla unutmuyacaktır.

Bu vesileyle özgür Filistin'in yanında olduğumuzu bir kez daha ilan ediyoruz.

Bereketli okumalar diliyorum.

Cafer Tayyar DOYMAZ

İÇİNDEKİLER

10 GÜNDEM

İSLAM TARİHİNİN YILDIZLARI
KADIN ÂLİMLER
Doç. Dr. Emine DEMİL

6 GÜNDEM

ASR-I SAADETTE KADIN
Doç. Dr. Fatımatüz Zehra
KAMACI

14 GÜNDEM

İSLAM VE SANAT
VE KADIN'A DAİR...
Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ

18 GÜNDEM

DÜNDEDEN YARINA KADIN
Prof. Dr. Ümit MERİÇ

22 SÖYLEŞİ

PROF. DR. ÜLFET GÖRGÜLÜ:
İSLAM, YÜCE ALLAH'IN KADINA DOĞUŞTAN
BAŞSETTİĞİ SAYGINLIĞI GERİ KAZANDIRMIŞTIR."
Emin GÜRDAMUR

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KADININ ASR-I SAADETTEKİ SOSYAL DURUMU
Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

29 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KUR'AN'IN GETİRDİĞİ BİLGİ
ANLAYIŞININ ORJİNAL BAZI YÖNLERİ
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

34 DİN DÜŞÜNCE YORUM

EBABİLLERİ YENEMEZLER
Rümeysa OĞUZ

36 VAHYİN AYDINLIĞINDA

HZ. İBRAHİM: TESLİMİYET, SAMİMİYET, VEFA
Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

38 HADİSLERİN İŞIĞINDA

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ÜÇ AMEL
İMAN, İSLAM VE İHSAN
Dr. Ahmet OĞUZ

40 DİYANET ARŞİVİ

İDARESİ VAKIFLARDA OLDUĞU YILLARDA
CAMİLERE İLİŞKİN BAZI NOTLAR
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI | KASIM
395 | 2023

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Dr. Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Dr. Kübra ÇIÇEKLI

Editör
Emin GÜRDAMUR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

44 YARININ DÜNYASI

TEOLOJİ, TEKNOLOJİ VE DİJİTAL KÜLTÜR
Doç. Dr. Hüseyin MARAZ

48 LİSAN-I KALP

KALP KÖRLÜĞÜ UCUB
Dr. Lamia LEVENT ABUL

50 BUNU KONUŞALIM

HACER YENİDEDE:
"YÜCE DİNİMİZ İSLAM'DA ENGELLİ YA DA
ENGELSİZ HER İNSAN DEĞERLİDİR"
Mahir KILINÇ

52 DİN TARİH TOPLUM

KULLUĞUMUZU ANLAMINA KAVUŞTURAN
VASİF İHLAS VE SAMİMİYET
Salih KÖSE

56 KUR'AN SURELERİ

HUD SURESİ
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

ŞULE YÜKSEL ŞENLER
O BENİM KAHRAMANIM
Hüseyin AKIN

66 KURTULUŞ PUSULASI
Abdurrahman AKBAŞ

68 KIRILMA NOKTASI

MATBAANIN İCADI
Alparslan AKÇA

70 KAFAMA TAKILANLAR

İSLAM'DA ŞİDDET VAR MIDIR?
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ

72 ÇAĞIN ÂLİMLERİ

NASIRUDDİN ELBANI
HADİS İLMİNİ SEVDİREN ÂLİM
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

İRÂDE EĞİTİMİ
Doç. Dr. Mehmet DİNÇ - Dr. Saadet ÖZTÜRK

78 HATIRA DEFTERİ

MÜTEVAZİ BİR MEKTEP
Hilal KOÇ HANCI

80 KİTAPLIK

SEZÂİ KARAKOÇ
Sümeyye ÖZGEN

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 300.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 108 ABD Doları
AB Ülkeleri: 54 Euro
Avustralya: 225 Avustralya Doları
İsviçre: 96 Frank
Avusturya: 93 Euro

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığının T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığına gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

BAŞAK Matbaacılık Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7. Kat
Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 397 16 17

Basım Tarihi:

26.10.2023

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

İSLAM VE KADIN

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyaret İşleri Başkanı

İnsanlığa tevhide, adaleti, yaratılış gayesini, barış ve huzurun yolunu öğretmek için gönderilen yüce dinimiz İslam'ın gayesi, söz konusu değerlerin tüm insanlık tarafından bilinmesi, yaşanması ve böylece insanın dünyada ve ahirette kurtuluşa ermesidir. Bu bağlamda İslam, evrensel bir yaklaşımla tüm insanlığa hitap eder ve ırk, soy ve cinsiyete dayalı bir üstünlük ve ayrıcalığa asla yer vermez. Allah katında üstünlüğün ölçüsü, takva, güzel ahlak, sorumluluk bilinci gibi değerlerdir. Dolayısıyla insanlık ailesinin fertleri olan kadın ve erkek de evrensel değerler düzleminde, hukuk, adalet, merhamet, sorumluluk gibi ilkeler karşısında denktirler. Bu hakikat ötelendiğinde hayatın dengesi bozulacak, bireysel ve toplumsal düzeyde kargaşa ve huzursuzluklar ortaya çıkacaktır. Nitekim söz konusu durumun en açık örneklerinden biri, kadına bakış konusunda yaşanmaktadır. İlk insan ve ilk peygamberden bu yana İslam, kadın ve erkek olarak in-

sanın değerini, konumunu, varoluş gayesini açıkça ortaya koymasına rağmen, özellikle insanlığın vahyin ilkelerinden uzaklaştığı dönemlerde kadının yeri ve değeri tartışmaya açılmış, zaman zaman da insanlığı mahcup edecek tavır ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Günümüz dünyasında da maalesef kadının statüsü, hakları gibi bazı alanlarda sorunların varlığı açıktır. Bu durumda yapılması gereken, sorunları yok saymak değil, onların sebeplerini ve etkenlerini doğru tespit ederek çözüm yollarını ortaya koymaktır.

Yanlış inanç, ön yargı ve cehalet gibi etkenler, bireysel algıları yönlendiren ve sosyal psikolojiyi etkileyen ana unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bunun için İslam doğru bir inanç, objektif bir bakış, akıl, hikmet ve irfana dayalı bir yaklaşımla bireysel ve toplumsal huzura rehberlik etmektedir. Kur'an'ın aydınlığında kadın olsun erkek olsun insan, şerefli bir varlık olarak görünür. Zira Allah, in-

nı mükerrerem bir varlık olarak yaratmıştır. “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tin, 95/4.) ayeti, bu gerçeği beyan eder. İnsan kavramı ise kadın ve erkek olarak aynı yaratılış özüne sahip eşdeğer iki unsuru içermektedir. Bu husus Kur’an’da daha açık bir şekilde şöyle belirtilmektedir: “Size kendi cinsinizden eşler yaratması, Allah’ın ayetlerindedir...” (Rum, 30/21.)

Beşerî ilişkilerin keyfiyeti bakımından İslam’ın ortaya koyduğu en önemli kavramlardan biri adalettir. Bu yaklaşımıyla yüce dinimiz, kadını erkeğin aşağısında gören her türlü anlayışı reddeder. Aralarında fark gözetmeksizin her ikisini de yüceltir ve birbirinin tamamlayıcısı olarak tanıtır. İslam’a göre insan, yaptığı işler ve ortaya koyduğu davranışlarla değer kazanır ya da kaybeder. Bu sebeple Cenab-ı Hak: “O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.” (Mülk, 67/2.) ayetiyle insanı güzel amellerle değer kazanmaya davet etmektedir. Bu husustaki diğer bir ayet şöyledir: “Erkek olsun kadın olsun, kim inanmış bir insan olarak dünya ve ahirete yararlı işler yaparsa kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız ve böylesilerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış oldukları-

nın daha güzeliyle vereceğiz.” (Nahl, 16/97.) Kur’an’a göre kadın da erkek de salih amel ile sorumludur ve yaptıklarının karşılığını görecektir. “Erkek olsun kadın olsun, her kim iman etmiş olarak dünya ve ahiret için yararlı iyi işler yaparsa işte onlar da cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.” (Nisa, 4/124.)

Ne var ki bazı inanç ve kültürlerde kadın, erkekten daha aşağı bir konumda görülmüştür. Çin’de, eski Roma ve İran geleceğinde kadının insan olup olmadığı tartışılabilmiştir. Yunan toplumunda Aristo’nun görüşlerine de yansıyan olumsuz algı, kadını erkeğin deforme olmuş şekli olarak tanımlar. Yahudilikte kadınlar hayatın çoğu alanında geri planda kalmış ve kısıtlanmıştır. Klasik Yahudi literatüründe sabah ibadetlerinde okunan dualarda, “Rabbim, beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun!” cümlesine yer verilir. Özellikle Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın cennetten çıkarılmalarıyla ilgili inanışlar, kadına yönelik olumsuz bir bakışı şekillendirmiştir. Buna göre kadın daimî bir kötülük kaynağı kabul edilmiştir. Orta çağ Hristiyan dünyasında, kadının insan kabul edilip edilmeyeceği ve hatta bir ruhunun olup olmadığı gibi konular tartışılmalıdır. Böyle bir vasatta Peygamber Efendimiz, Mes-cid-i Nebi’de kadınlara özel

mekân tahsis etmiş, onlarla istişarede bulunarak görüşlerine değer atfetmiştir. Ayrıca Resul-i Ekrem (s.a.s.), kadınlara sosyal hayatın içinde de yer vermiş ve meslek sahibi olarak çalışmalarına imkân tanımıştır. Nitekim Hz. Hatice annemiz, ticaretle uğraşan başarılı bir iş kadınıdır. Semra bt. Nuheyk, Medine pazarında denetimden sorumlu bir hanımdır. Hz. Aişe annemiz başta olmak üzere pek çok hanım sahabe, ilim ve eğitimle meşgul olmuştur. Aynı şekilde tarım, dericilik, dokumacılık gibi sanatlarla ve tabiplik, ebelik, hemşirelik gibi mesleklerle uğraşanlar olduğu gibi bazen de bizzat savaşa katılan ya da cephe gerisinde hizmet verenler olmuştur. Bu bağlamda zikredilebilecek sayısız örnekler, Hz. Peygamber’in asr-ı saadetinde yaşayan kadınların hayatın hemen hemen her alanında aktif bir şekilde yer aldıklarını ve hak ettikleri değeri elde ettiklerini göstermektedir. Esasen kadın ve erkeğin konumunu ve ilişkilerinin mahiyetini belirleyen şu ayet-i kerime, bu konudaki tüm gerçekliği olanca açıklığıyla ortaya koymaktadır: “Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. Marufu emreder, münkerden alıkorlar; zekât verirler, Allah ve Peygamberine itaat ederler. İşte, Allah bunlara rahmet edecektir. Şüphesiz Allah güçlüdür, hakîmdir.” (Tevbe, 9/71.) ■

ASR-I SAADETTE KADIN

Doç. Dr. Fatimatüz Zehra KAMACI
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Islami ilimler terminolojisi, iki temel kaynak olan Kur'an-ı Kerim ve hadis ile doğrudan bağlantılıdır. Örneğin İslam tarihinin başlangıç noktasını teşkil eden cahiliye terimi, Kur'an kaynaklıdır. Hz. Peygamber'in vefatı ile Emeviler arasındaki dönemi ifade eden Hulefa-i Raşidin terimi ise hadis kaynaklıdır. Asr-ı saadete gelince Hz. Peygamber dönemini ifade eden bu terimin kaynağı Kur'an ve hadis temelli neşet eden Müslüman topluma karakteristik özelliklerini veren tevhid, güzel ahlak ve insani erdemlerdir. Asr-ı saadet, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretle kurduğu ve vefatına değin 10 yıl boyunca bilfiil yönettiği yapıyı iki kelime ile bir çırpıda özetler. Hane-i saadet, hücre-i saadet gibi Hz. Peygamber'le ilgili özel terimlerin arkasına "saadet" ifadesini eklemeyi çok seven necip Türk milletinin oldukça rağbet ettiği bu tabir, sosyal ve siyasi yaşama dair her türlü konuda kuvvetli bir olumlama içerir. Çünkü asr-ı saadet, inanç, ibadet, ahlak, maneviyat, hukuk, sağlık, eğitim vb. akla gelebilecek her alanda öncesinden yani cahiliyeden kıyas mümkün olmayacak derecede uzaklaşmış, çok kısa sürede tarihte eşi benzeri görülmemiş değişimlere sahne olmuştur. İşte asr-ı saadetin saadet veren yönünden en çok istifade eden kesimlerden birisi kadınlardır. Asr-ı saadette kadın, cahiliyeden ve cahiliye zihniyetinin yeniden canlandığı tüm zamanlardan farklı olarak önce Resulüllah'ın nezdinde, sonra onun güzel örneği ile şekillenen toplumun diğer kesimlerinde son derece olumlu ve elverişli bir ortamda yaşamıştır.

Asr-ı saadette kadını anlamak için öncelikli olarak cahiliye döneminde Mekke'deki kadını iyi tanımak gerekmektedir. İslam öncesi dönemde yani cahiliyede Mekke kadınları, mensubu buldukları kabile ve kabile içerisindeki konumlarına göre değişen şartlarda yaşamışlardır. Sayıca ve nüfuzca güçlü kabilelere mensup asil ve zengin ailelerin kadın üyeleri, hem akrabalarından hem de toplumdan saygı görmüş; mal sahibi olup mallarını yönetebilme, eş seçebilme, evlenme ya da boşanma gibi hususlarda söz sahibi olabilmişlerdir. Mekke'nin alt tabakaya mensup ailelerinin kadın fertlerine ise bırakın yukarıda zikrettiğimiz hususlarda imtiyaz sahibi olabilmeyi, bazı şart ve durumlarda hayat hakkı dahi tanınmamıştır. Hak aramak için başvurulacak müesseselerin olmadığı cahiliye döneminde alt tabakaya mensup kadınlar, ailenin erkeklerinin insafına bırakılmış durumdadır.

Her ne kadar ikisi de Hicaz bölgesinde yer alıyor olsa da cahiliye döneminin Medine'de, Mekke'dekinden farklı yaşandığının altını çizmek önemlidir. Mekke tarım ve hayvancılığın yapılamadığı, geçimini tamamıyla Kâbe'nin kutsallığından ötürü bölgeye gelen Araplar için kurulan panayırlar ve Arap Yarımadası'nın dört bir yanına gönderilen ticaret kervanlarının kazancı ile sürdüren bir şehirdir. Medine ise volkanik araziler üzerinde kurulu olup başta hurma tarımı olmak üzere çeşitli sebze ve meyvelerin yetiştirildiği, hayvancılık yapılabilen bir yerdir. Mekke ticaret, Medine ise

Asr-ı saadette kadın, cahiliyeden ve cahiliye zihniyetinin yeniden canlandığı tüm zamanlardan farklı olarak önce Resulüllah'ın nezdinde, sonra onun güzel örneği ile şekillenen toplumun diğer kesimlerinde son derece olumlu ve elverişli bir ortamda yaşamıştır.

tarım toplumdur. Mekke’de geçimi sağlayan kesim, tehlikeli ticari yolculuklara çıkarak eve kazançla dönmeye gayret eden erkektir. Medine’de ise aile fertleri kadın, erkek, çocuk ayırt etmeksizin, sahip oldukları arazi ve bahçelerde bir arada çalışarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Mekke’de kabileler arasında Kâbe hizmetlerinden ötürü kendisini ayrıcalıklı gören, “Kureyş kabilesi ve diğerleri” şeklinde bir ayırım mevcuttur. Kureyş’in kolları içerisinde başka hiyerarşik sıralamalar da vardır. Medine’de ise kabile hiyerarşisi bu denli keskin değildir. Tarım yapılabildiği için aileler arasındaki maddi uçurumlar da Mekke’deki kadar derin değildir. Bu vb. özelliklerden dolayı cahiliye döneminde Mekke’de zengin ve asil ailelere mensup olmayan kadınların sahip oldukları dezavantajların doğrudan Medine’de bir karşılığı bulunmamaktadır. Medine’li kadınların, sosyal hayatta var olabilen, aile içinde ağırlığını hissettiren bir konumda oldukları anlaşılmaktadır.

Bi’set öncesi dönemde cahiliye toplumuna has her türlü kötülükten kendisini uzak tutmayı başaran Allah Resulü, hanımı Hz. Hatice’yi, kızları Zeyneb, Ümmü Gülsüm, Rukiye ve Fatımatüzzehra’yı el üstünde tutmuştur. Ailesindeki kadınlara kendilerini değerli hissettirmiştir. Onun Hz. Hatice ile evliliği, “İdeal bir evlilik nasıl olmalıdır?” sorusunun cevabı niteliğindedir. Allah Resulü’nün sergilediği tavır ve davranışlarla hanımının gön-

lünü kazandığının en açık göstergesi, ilk vahiy sırasında Hz. Hatice’nin söylediği sözlerde gizlidir. Allah Resulü, Hira Mağarası’nda Cebrail’den “Oku!” emrini işitmesinin ardından, korku ve endişe içerisinde evine gelip üstünün örtülmesini istediğinde Hz. Hatice, sükûnetini koruyarak sevgili eşine, kendinden emin bir şekilde, “başına gelen şey her ne ise bunun şer olamayacağını” izah etmiştir. Gerekçe olarak da Allah Resulü’nün cömertlik, misafir ağırlama, akrabalarını gözetme, muhtaç ve mağdurlara yardım, adalet, doğruluk, güvenilirlik gibi özelliklerini sıralamıştır. Bir kadının, kocasından kaynaklı bir stres anında, soğukkanlılığını koruyup “Eminim başına gelen şey kötü değildir, çünkü sen şu şu vasıflara sahip şahane bir insansın.” mealinde sözler söylemesi, ancak ona duyduğu sevgi, saygı, bağlılık ve hayranlık sayesinde mümkün olabilir. Hz. Hatice’nin bu tavrı, Allah Resulü’nün on beş yıllık evliliği boyunca hanımına değer verdiğini, sevgisini ve saygısını kazandığını açık bir şekilde göstermektedir.

Bi’set sonrasında Allah Resulü, ailesindeki kadınlara sergilediği müşfik ve hoşgörülü tavrın toplumun geneline yayılması için gayret göstermiştir. Bunu yaparken de cahiliyeye has Mekke Medine, üst tabaka alt tabaka vb. ayrımları ortadan kaldırarak kadını ait olduğu kabileye, şehre veya eve gelir getirip getirmemesine göre değil, yaratılış açısından değerli gören bir anlayışı yerleştirmeye çalışmıştır. Resulüllah’ın teb-

liğinde, kulun Allah katındaki değerini belirleyen unsurun cinsiyet değil iman ile amel olduğunu bildiren ve kadınlara erkeğin birbirlerinin eksikliklerini gidermek, tamamlamak için yaratıldıklarını ifade eden ayetler önemli bir yer tutmaktadır. (Bakara, 2/18; Nisa, 4/1, Tevbe, 9/71; Hucurat, 49/13.) O, her şeyden önce toplumdaki yeri ve nüfuzu ne olursa olsun, kadınların kendisine ulaşabildiği bir peygamberdir. Bu, cahiliyede kendisine hak arama mercii bulamayan kadınlar için çok önemli bir kazanımdır. Kadınlar gerek aile içinde gerekse başka nedenlerle yaşadıkları her türlü sorunu Allah Resulü’ne iletebilmişler, onun sunduğu sadra şifa çözümlerle yürekleri genişleyerek huzurundan ayrılmışlardır. Rivayetler, Medine’deki 10 yıl boyunca kadınların, kocalarından gördükleri şiddetten haksız boşanma taleplerine, evladından ayrı kalmaya mecbur tutulmaktan ekonomik sıkıntılara ve dahi özel hâllerine kadar her türlü konuyu korkmadan ve çekinmeden Allah Resulü’ne taşıyabildiklerini göstermektedir. Bir grup kadın sahabenin, “Bizler, erkekler kadar senin sohbetinden istifade edemiyoruz.” deyip kendileri için bir gün ayırmasını istemeleri üzerine Resulüllah’ın, kadınlara özel bir gün belirlemesi bu bağlamda son derece önemlidir.

Hz. Peygamber İslam’ı bizzat yaşayarak tebliğ eden bir peygamberdir. Dolayısıyla onun eşlerine ve çevresindeki kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranışları kulaktan kula-

ğa yayılarak kadınlar arasında gündem olmuştur. Bu vesileyledir ki kadınlar, eşleri ya da çocuklarından gerekli değeri görmedikleri durumlarda Allah Resulü'nü referans göstererek hak arama mücadelesine girişebilmişlerdir. Örneğin Hz. Ömer'e karısı, "Hayret bir şey, hanımların sana hiç muhalefet etmesinler istiyorsun, oysaki Hz. Peygamber'in hanımları, ona itiraz edebiliyorlar." diye tepki göstermiştir.

Asr-ı saadette kadının sahip olduğu en önemli ayrıcalık, hakkını arayabileceği bir muhatap bulabilmesinin yanında Allah Resulü'nün, her fırsatta sahabeye, kadınlara değer verilmesine yönelik tebliğde bulunmasıdır. Allah Resulü'nün kadın konulu nasihatlerinden birisi, "Sizin en hayırlınız, kadınlarına karşı en hayırlı olanınızdır." (Tirmizi, Radâ, 11.) şeklinde kayda geçmiştir. "Hanımlarımızın bizim üzerimize ne tür hakları var?" şeklindeki bir soru karşısında Hz. Peygamber'in, "Ekonomik kazancınıza uygun olarak yiyeceğini ve giyeceğini temin ediniz, vurmayınız ve incitici kötü sözler söylemeyiniz." (Ebu Davud, Radâ, 41; İbn Mace, Nikâh, 3.) dediği bildirilmiştir. Allah Resulü'nün, sahabeyi, kadının aile kavramı açısından taşıdığı önem ve değere dikkat çekmek suretiyle şiddetten uzak durmak noktasında sık sık uyardığı görülmektedir. İbn Ömer, asr-ı saadetteki bu değişimi şu çarpıcı sözlerle ifade etmiştir: "Hz. Peygamber döneminde biz kadınlara karşı haksızlık yapmaktan ve şiddete başvurmaktan hakkımızda ayet iner de uyarılız endişesiyle çekinirdik. Re-

Asr-ı saadette kadın, mescitlerin vazgeçilmez bir unsurudur. Hz. Peygamber sıklıkla sahabilerini, eşlerinin vakit namazlarına gitmelerine mani olmamaları hususunda uyarmıştır.

sulullah vefat ettikten sonra bu çekince ortadan kalktı ve artık dikkat etmez olduk."

Hz. Peygamber döneminde kadınların aileyi çekip çeviren, evi yuva hâline getiren eş ve anne olmalarının yanı sıra farklı uğraş ve yeteneklerle de temayüz ettikleri görülür. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki asr-ı saadette kadınlar, ticaret hayatının içinde aktif bir şekilde yer almışlar, mal alıp satmışlar, sağlık hizmetlerinde bulunmuşlar, tarım alanında çalışmışlar, çarşı pazarlarda denetleme memuresi olarak görev almışlar, sağlık hizmetlerinde bulunmuşlar, savaşlara katılıp su taşıma, yaralıları tedavi etme, yeri geldiğinde silahla kendini savunma ya da saldırıda bulunma vazifelerini ifa etmişlerdir. Asr-ı saadette kadın, mescitlerin vazgeçilmez bir unsurudur. Hz. Peygamber sıklıkla sahabilerini, eşlerinin vakit namazlarına gitmelerine mani olmamaları hususunda uyarmıştır. Kaynaklarımızda kadınları, mescitte gruplar hâlinde oturup sohbet ederken, Allah Resulü'ne selam verirken ya da sohbetinde onu dinlerken tasvir eden pek çok rivayet bulunmaktadır. Kısacası asr-ı saadette kadın, evinde, mescitte, tarlasında, çarşı pazarda, cep hede, seyahatte yani hayatın her alanında var olmuş, değer görmüş, değer kazandırmıştır. ("Hz. Peygamber döneminde Kadın" konusu ile ilgili detaylı bilgi için: Fatımâtüz Zehra Kamacı, "Hz. Peygamber Döneminde Kadın Olmak," *Kadın Olmak, İslam, Gelenek, Modernite ve Ötesi* (ed. Şule Albayrak), İz Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2019, s. 175-243.) ■

İSLAM TARİHİNİN YILDIZLARI KADIN ÂLİMLER

Doç. Dr. Emine DEMİL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Hz. Peygamber döneminde Mescid-i Nebevi, mescit olmasının yanı sıra nebevi öğretinin de merkezi konumundaydı. Allah Resulü, erkeklerin yanı sıra kadınların eğitimiyle de yakından ilgilenmişti. Zira ilahi hitaba erkekler kadar kadın da muhataptı ve onlar da Allah'ın ve kutlu elçisinin emir ve yasaklarından mükellefti. (Ahzab, 33/36.) Allah Resulü her ortamda, bir sohbet esnasında, mescitte, cuma ve bayram hutbelerinde kadınların da hazır bulunmalarını istemekteydi. Resulüllah, Medine'ye hicretinden kısa bir müddet sonra ensardan kadınları bir evde toplamış, onlara Hz. Ömer'i elçi olarak göndermişti. Hz. Ömer, bu eve gelince onlara selam vermiş, kendisinin Allah Resulü'nün elçisi olduğunu belirtmiş, Resulüllah'ın talebini onlara iletmışti. Resulüllah'ın bülüğ çağına yaklaşmış kızların, genç kızların, evinin bir köşesinde oturan kadınların hatta âdet gören kadınların dahi bayram namazlarında namazgâha gelmelerini istediğini onlara bildirmişti. (Müslim, İdeyn, 12; Ebu Davud, Salat, 241.) Bu meydana

cuma namazının yanı sıra Ramazan ve Kurban Bayramı namazları da erkek, kadın ve çocukların iştirakiyle kılınmışti. İbn Abbas şunları aktarmışti: "Ben bir Ramazan ya da Kurban Bayramı günü Resulüllah (s.a.s.) ile birlikte namazgâha çıktım. O, önce bayram namazını kıldırdı, akabinde hutbe irad ettikten sonra kadınların yanına gitti, onlara nasihat etti, bazı hususları hatırlattı ve sadaka vermelerini emretti." (Buhari, İdeyn, 16.) Medine'de nebevi öğretiyile bir toplum inşa eden Allah Resulü (s.a.s), kadınların eğitimleriyle de ilgilenmişti. Bu bağlamda Ebu Said el-Hudri şöyle nakletmişti: "Bir kadın, Resulüllah'a (s.a.s) gelerek 'Ya Resulüllah! Senin sohbetinden hep erkekler faydalanıyor. Bize bir gün ayırsan da o gün senin yanına gelsek, Allah'ın sana öğrettiğinden bize de öğretsen.' dedi. Hz. Peygamber, 'O hâlde şu şu günlerde toplanın.' buyurdu. Bunun üzerine kadınlar toplandılar. Resulüllah (s.a.s), onların yanına gelerek Allah'ın kendisine öğrettiklerinden onlara bir şeyler öğretti." (Müslim, Birr, 152.)

Resulüllah'ın kadınların eğitimine karşı gösterdiği bu tutum onların İslami ilimlerde derinleşmesinde önemli bir faktör olmuştu. Kuşkusuz İslami ilimlerde kadın deyince ilk akla gelen sahabe Hz. Aişe validemizdir. O, Peygamber şehri Medine'yi ilim ve hikmet merkezi hâline getirmişti. Böylece Medine'de binlerce hadis talebesinin iştirak ettiği ilim meclisleri oluşmuş, Allah Resulü'nün bilgi mirası, bu meclisler vasıtasıyla sonraki nesillere aktarılmışti. Medine'de Hz. Aişe'nin yıllarca süren eğitim öğretim faaliyetleri sonunda, İslami ilimlerin temelleri atılmış ve ilmî hareketin gelişmesinin yanı sıra hadis ve fıkıh sahalarında Medine ekolü teşekkül etmişti.

Hz. Aişe, gençliği, keskin zekâsı, ilme merakı ve kabiliyeti ile hadiste, tefsirde, fıkıhta ve Arap dilinde temayüz etmiş mümtaz bir şahsiyetti. Hadiste muksirundandı (çok fazla hadis rivayet eden sahabe), fıkıhta Medine'deki yedi meşhur fakihten biriydi ve tefsirde otorite idi. Hz. Aişe kuvvetli hafızası sayesinde Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetinin sonraki

nesillere aktarılmasında emsalsiz hizmetler ifa etmişti. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 2210'du. O, hem Hz. Peygamber'in diğer hanımlarından hem de Ebu Hureyre, Abdullah b. Ömer ve Enes b. Malik dışında bütün sahabeden daha fazla hadis nakletmiş tek kadın sahabiydi. Binden fazla hadis rivayet eden ve muksirun diye adlandırılan yedi sahabinin dördüncüsüydü. Hz. Aişe validemiz, küçük yaşından itibaren Kur'an'ı ezberlemeye başlamış, ayetlerin kıraat tarzını iyice öğrenmişti. Ayrıca dirayeti, basireti, Kur'an'a vukufiyeti ve Resulullah'la birlikteliği sa-

yesinde ibadet, ahlak, ahiret, savaş hukuku ve muamelat mevzularında Kur'an'dan pek çok ayeti tefsir ve tevil etmişti. Hz. Aişe validemiz, Resulullah ile olan ilmî görüşmelerinde ona oldukça derin sorular yöneltiyor ve ele alınan meselelerin her yönüyle anlatılabilmesi için uzun münakaşalar yapıyordu. O, İslam'da yetişen en büyük hukukçu hanımlardan birisi olmaya muvaffak olmuştu. Ayrıca tarih, belagat ve şiirde oldukça ileri bir seviyede idi. O hukuki, tıbbi, edebî ve tarihî meselelere vukufiyetiyle da temayüz etmişti.

Hz. Aişe'nin hadis ilmindeki tesiri sadece kendi yaşadığı dönemle sınırlı değildi. O hadislerin tedvininde mühim bir rol oynayan dönemin kadın muhaddislerinden Amre binti Abdurrahman'ın da hocasıydı. Onun talebeleri, hadis rivayetinin bel kemiği Şube b. Haccac gibi isimlerin haber kaynağını teşkil etmişti. Amre binti Abdurrahman, Hz. Aişe'nin yanında yetişmişti ve onun hadislerini çok iyi bilmekteydi. Amre, hadislerin toplanması maksadıyla Halife Ömer b. Abdülaziz tarafından çıkarılan fermanla rivayetlerinin yazılması bilhassa istenen tabiidendi. Bu asrın kadın muhaddislerinden bir diğeri, yine Hz. Aişe'nin talebelerinden Ümmü'd-Derdâ es-Suğra lakaplı Hüceyme binti Huyey el-Evsabiyye'dir. Zehebi son derece aktif olan bu kadının hukuk nosyonuna, bilimsel kapasitesine ve güzel ahlakına dikkat çekmişti. Ümmü'd-Derdâ altı ay Beytü'l-Makdis'te, altı ay Dımeşk'te kalmış, bu süre

zarfında evinde hadis dersleri vermişti.

Öte yandan Emeviler döneminden itibaren şehirleşme oranıyla üst tabakada yer alan kadınlar kendilerine özgü bir sosyal hayat tarzı benimsemişlerdi. Kadınlar bu dönemde camilerden uzaklaşsalar da ilim ve kültür hayatında önemli bir konuma sahip olmuşlardı. Kadınlar yakın çevrelerindeki âlimlerden istifade etmiş, ilim ehli kadınlar bilhassa ulema aileleri içinde yetişmişti. Kadın âlimler İslam tarihinde erken dönemlerden itibaren şiir ve tasavvuf sahasında da mümtaz bir konumdaydı. Tarihçiydi kadın. Fakihti, hadis ravisiydi. Bilhassa hadis ilminde temayüz etmişti.

Hicri ikinci asırda kayda değer kadın muhaddisler yetişmişti. Bunlardan birisi tabiin döneminin hadis otoritelerinden Said b. Müseyyeb'in kızıydı. Onun hadise vukufiyetine dair şöyle meşhur bir rivayet nakledilir: Halife Abdülmelik, oğlu Velid'le Said b. Müseyyeb'in kızını nikâhlamak ister, ona baskı yapar, Said b. Müseyyeb ise baskılardan kurtulmak için kızını talebelerinden birisi ile nikâhlar. Damat zifaf gününün ertesinde hocasının dersine gitmek üzere hazırlık yaparken bunu gören eşi, nereye gitmeye hazırlandığını sorar, o da Said'in dersine diye cevap verince bu muhaddis hanım, kendisine, "Otur, Said'in sana öğreteceklerini ben sana öğreteyim." der. Damat ondan hadis dinlemeye başlayınca bir ay derslere katılmaz, zira o eşinin derin hadis bilgisine hayran olmuştur. Bu rivayetin kaydedildiği İbnü'l-Hâc'ın

Kadın muhaddisler, hadis tarihi boyunca nebevi mirasın, hadislerin ve hadis eserlerinin bir sonraki nesle aktarılmasında büyük bir rol üstlenmişlerdi. Kadın âlimler İslam kültür tarihinde mümtaz bir konuma sahip olmuşlardı.

el-Medhal adlı eserinde, Medine'nin başka büyük âlimi, ikinci asrın tartışmasız hadis ve fıkıh otoritesi Malik b. Enes'in kızıyla ilgili de bir rivayetle karşılaşırız: Babası öğrencilerinin hadis derslerini dinlerken kızı da içerideki odadan dersleri takip etmiş, öğrencilerinin hatalarını düzeltmişti.

Hicri üçüncü asırda İmam Malik'in talebeleri arasında Abide el-Medeniyye adlı Medine'nin pek çok ilim otoritesinden, sayıları on binlere varan rivayetler naklettiğine muttali olduğumuz Endülü's'te yaşamış siyahi bir cariyeyi de kaydetmek gerekir. Bu bağlamda kadın muhaddisler İslam şarkında değil garbında da aktif bir biçimde ilim muhitlerinde yer almıştır. Bu asrın gözde âlimlerinden söz ederken İmam Şafii'nin de hocalarından, Hz. Peygamber'in torunlarından olan Seyyide Nefise'yi de zikretmek gerekir. O Mısır'da hadis rivayetiyle meşhur bir muhaddisti.

Hicri dördüncü asırda hadis rihleleri devam etmiş, bu rihleler erkeklerle sınırlı kalmamış, kadın muhaddisler de bu ilmî yolculuklara iştirak etmişti. Hicri dördüncü asrın Kazvinli kadın muhaddislerinden Fatıma binti Abdülaziz bu kadın muhaddislerden biriydi. Ayrıca bu asrın önde gelen kadın muhaddislerinden Emetü'l-Vâhid Süteyte binti'l-Hüseyin, hadis, tefsir, nahiv ve fıkıh sahasında otoriteydi.

Hicri beşinci asırda ise "Ümmü'l-Kirâm" lakaplı Kerime binti Ahmed'i anmak gerekir. Hadis hafızları arasında yer alan bu kadın muhaddis İmam

Buhari'nin, *el-Camiu's-Sahih* adlı eserini Mekke'de rivayet eden bir hanımdı. Hayatı boyunca hiç evlenmeyen Kerime binti Ahmed, kendisini hadis ilmine vakfetmiş ve takriben yüz yaşında vefat edinceye kadar hadis ilmi ile meşgul olmaya devam etmişti. Kadın muhaddisler hadis tahsilini tamamladıktan sonra çeşitli müesseselerde muhaddislere hadis nakletmiş ve icazet vermişlerdi. Birçok muhaddis onlardan temel hadis kaynaklarını okumuş ve hadis eserlerinin nakli için icazet almıştı. Bu meyanda Kerime binti Ahmed (ö. 463) Mekke'de Buhari'nin, *el-Camiu's-Sahih*'ini okutmuş, Hatib el-Bağdadi ve Endülüslü âlim Humeydi gibi meşhur muhaddisler eseri ondan sema yoluyla almıştı.

Daha sonraki asırlarda yaşamış kadın muhaddisler arasında Şühde binti el-İlberî yer alır. O, isnad sahibi bir muhaddisti. İbn Asakir ile Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzi'nin hocasıydı. Hicri altıncı asırda Bağdat camilerinde ders veren Şemsu'd-Duhâ adlı kadın muhaddisi de burada kaydetmek gerekir. Hicri altıncı asırda yaşamış bir diğer kadın muhaddis Âtike binti Ebi'l-Alâ idi. O sünnet ilimlerinde yetişmiş, hadisçi bir hanımdı. Ebu'l-Vakt Abdulevvel es-Sancarî'den pek çok hadis dinlemiş, daha sonra Hemdân'dan kalkıp Bağdat'a gelmiş ve sünnet ilimlerini tedris etmişti. O asırda yaşamış bir diğer kadın muhaddis, Fatıma binti Ebi'l-Hasan Sa'd el-Hayr el-Endelüsi idi. Kahire ve Şam'da talebeler yetiştirmişti. Kendisinden bir grup âlim ha-

dis almıştı. Münziri'nin hocaları da bunlar arasındaydı.

İslam tarihinde kadın muhaddislerin Darulhadislerde de ders verdiklerine de şahit olmaktayız. Eşrefiyye Dârulhadis'inde ders verenler arasında Ümmü'l-Fazl, Hacer bint Şerefuddin Muhammed b. Ebu Bekir el-Kudsi de yer alır. Sehavi, bu hanımın, devrinin en gözde hadisçisi hâline geldiğini, bu sebeple de talebe akınına uğradığını kaydeder.

Sehavi, dokuzuncu hicri asrın biyografisine ayırdığı *ed-Davvu'l-Lami* adlı eserinde kadın muhaddislere dair geniş malumatlar sunmuş, sadece bir asır içinde temayüz etmiş 1075 muhaddisin biyografisine yer vermişti. Aişe binti Muhammed b. Abdülhadi ve kız kardeşi Fatıma binti Muhammed b. Abdülhadi bu muhaddislerdendi. Onların talebeleri arasında İbn Hacer el-Askalani de yer almaktaydı. Hicri sekizinci ve dokuzuncu asırlarda, hadis ilminin duayeni sayılabilecek simaların hemen hepsinin çok sayıda kadın muhaddise talebe olduğu görülmekteydi. Biyografi, tarih ve hadisin mümtaz siması Zehebî, yüzün üzerinde kadın muhaddise talebe olmuştu. Ayrıca Taceddin es-Sübki'nin hadis dinlediği hocalardan 19'u kadın idi. Süyuti 33, İbn Hacer el-Askalânî ve İbn Asâkir ise 80 kadından hadis öğrenmişti.

Kısacası, kadın muhaddisler, hadis tarihi boyunca nebevi mirasın, hadislerin ve hadis eserlerinin bir sonraki nesle aktarılmasında büyük bir rol üstlenmişlerdi. Kadın âlimler İslam kültür tarihinde mümtaz bir konuma sahip olmuşlardı. ■

İSLAM VE SANAT VE KADIN'A DAİR...

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dekanı

Mensubu bulunduğumuz kültür ve medeniyet havzası, hem birbirinden farklı pek çok kültürün birleşimi hem de İslamiyet'in bütün ruhuyla kristalize olduğu özgün bir karakteristiği taşıması bakımından gerçekten orijinaldir. Söz konusu nitelik, yüzyıllar boyu bu coğrafyaya ve onun etki alanına yalnız barış ve huzur değil aynı zamanda kendi içinde bir sistematiği olan ve belli bir ahenge ulaşmış bir yaşam tarzı ortaya koyma imkânı da sağlamıştır. Ancak belki de eşyanın tabiatı gereği bir işba noktasından sonra ve de bambaşka rüzgârlara maruz kaldıkça o mesut âlem yalnız yaşayışımızı değil onu oluşturan teorik zemini de tartışmaya açmıştır.

Eski Zara Müftüsü'nün, "Aziz-i vakt idik, ada zebun etti bizi..." şeklindeki güzel ifadesinde vurguladığı üzere, değişen koşullar bütün imparatorlukta bir tür değer kaybı duyguyu oluşturmuştur. Şüphesiz durum, tek başına bir itibar kaybının çok ötesindedir. Modernleşme, hayatımızı, dünya görüşümüzü, düşünüşümüzü, bakış açımızı yani tüm algılama biçimimizi tümünden sorgulamamızı gerektiren bir tür gözlüğe dönüşmüştür. Bu durum elbette üzerinde düşünölmeye devam edegelen çok önemli bir meseledir, ama bu bir bahs-i diğer... Bu yazının konusu ise söz konusu eleştirel tavrın en çok örselediği alanların başında gelen kadın konusu, kadın ve sanat meselesi. Aslında yalnız Batılı modernlerin değil modern dönem Müslümanlarının da epey irdelediği bir sahadır kadın meselesi. Çünkü artık mesele, ictimai bir hüviyet kazanmıştır. Zaten sancılı, parçalı, çoğu zaman tutarlılıktan yoksun yaklaşımlarla seyredегelen modernleşme hikâyemizin en çetrefilli cephelerinden birisidir kadın meselesi. Nerdeyse sürecin bütün sancı ve sorunlarını bünyesinde taşır. Modernleşme maceramızın en başından beri her bir yazar, aydın, şair, mütefekkir yani eli kalem tutan herkesin bir fikrinin olduğu oldukça yoğun bir saha. Dahası, "ideal modern Türk kadını" imgesinin nasıl tasarlanacağı ve sunulacağına ilişkin de ciddi bir kafa karışıklığı dikkati çekmektedir. Modernleşme ölküsünün resmî bir ideoloji hâline dönüştüğü yıllarda öne çıkan belli başlı aydınların yaklaşımlarında da bir homojenlik ve tutarlılık bulmak çok mümkün değildir. Kadın modernleşmesi konusunda hâlen sağlıklı bir model geliştirilmiş olduğu konusunun tartışmaya açık olduğu düşünöürse sürecin sorunlarının, Türk modernleşmesi sürecinin önemli evrelerindeki yaklaşımların incelenmesi ve tartışılması gerektiği önem arz etmektedir.

Bu sürecin en dikkat çeken tartışma konularının başında İslam'ın kadın telakkisi gelir. Mevcut kadın sorunlarının temelinde İslami yaklaşımların olduğu zimnen kabul edilmiş gibidir. Bir kısmı önyargılı bir kısmı son derece samimi olarak pek çok zihnin, meselenin bu cephesiyle ilgilendiği malumdur. Çok eşlilikten tutun da miras, şahitlik gibi konular üzerinde çokça konuşulduğundan tekrara gömölmeye gerek yok elbette. Şüphesiz iki ayrı dünya görüşü ve teorik zeminin karşılaşmasının travmatik mahiyetinin neticesidir bütün bunlar. Bir bakıma mevcut sorunların

temelinde dinin şekillendirdiği dünya görüşü olduğu neticesine varılır ve tarihsel sürecin tamamı bu bağlamda yeniden okunur ve elbette yeniden kurgulanır. Daha önceden oluşan oryantalist literatürdeki yaklaşımlar bizim gündemimize taşınır ve âdeta kurumsallaşır, hatta mutlak yargıya dönüşür. Batı oryantalizminin pek çok perspektifi bizim dünyamızda da içselleştirilir. Oysa gerçekten durumun tek izahı bu şekilde midir?

Self oryantalist tavrı bırakıp rasyonel olarak bakmayı denediğimizde Doğu ve Batı dünyasında tarihsel süreçteki kadın mağduriyetleri veya dezavantajlarına odaklanılırsa sanıldığının aksine Doğu'nun değil büyük oranda Batı'nın aleyhine bir sonuca varılır. Peki, neden durum bu şekilde değerlendirilmez. Cevabı basittir aslında. Çünkü Batı öznedir, Doğu ise nesne. Batı o anki algısıyla Doğuyu yeniden yeniden inşa eder. Her türden şehvet ve bayağılık Doğu'ya mal edilir, Doğulu kadınların sırf cinsiyet temelli yargılarla kurgulanmış figürler olarak tasarlandığı sayısız görsel malzeme ve edebî metin bulmak mümkündür. Kaldı ki mesele yeni bir kadın inşa etmek olarak algılandığında sağlıklı çözümler üretildiğini kim iddia edebilir ki? Modern dünyadaki kadının geleneksel dünyadakinden daha az mağdur olduğunu söyleyebilir miyiz gerçekten?

Mesele aslında değişen hayat paradigması çerçevesinde hayatımızı şekillendirmiş olan her bir unsurun birer birer çözümlenirken aynı zamanda yeni bir

oluşumun söz konusu olması meselesidir. Gündelik hayat unsurları birer birer yeniden tasarlanmaktadır. Elbette bu keskin ve epey radikal bir çözümlerdir. Zaten öyle olmasa bu konuları tekraren konuşma gereği duymazdık. Tarih içerisinde hep bir akış hâlinde doğal bir istihale sürer gider, her an her gün ufak değişimler devam eder, ancak bunlar aynı renk içerisinde ise biz bunları dönüşüm kabul etmeyiz, ama renk değiştiyse vaziyet başka bir hâl almıştır, demektir. Şüphesiz “modernleşme” dediğimiz dönüşüm, insanlık tarihinde sıklıkla değil ama pek çok kez gerçekleşen büyük değişim dönüşüm süreçlerinden birisidir. İnsanlık, büyük bir paradig-

matik devrimin getirdiği yeni bir hayat kurgusunun içindedir artık. Yeni bir kamusal alan inşa edilmektedir ve bu alanın kıymet hükümleri değişmiştir. Kadın meselesini bu bağlamdan uzaklaştırmak sağlıklı bir yaklaşım olmaz. Bu meselenin üzerinde tekrar tekrar düşünmemiz gerekir.

Bütün bu tartışmalarda sıklıkla değinilen konulardan birisi de İslam sanatı ve kadın bahsidir. İslam'ın kadın ile ilgili mahremiyet anlayışının sanatı şekillendirmesi ve kadının temsili hususuna ilişkin eleştiriler karşımıza çıkar. Şüphesiz sadece İslam sanatında değil genel olarak baktığımızda tüm sanat ve edebiyatta kadının özne değil nesne olduğuna dair bir yakınma ile karşılaşırız. Okuma yazma ediminin daha ziyade erkek yazar ve şairlerin uhdesinde olduğu tarihî süreçteki literatür bu şekilde yorumlanabilir. İnsanın en üst düzeydeki hayat gayesi olarak aşk ve onun muhatabı konumunda simgesellenen unsur olarak kadın karşımıza çıkar. Kadın yalnızca güzelliğin değil, tutkunun, şefkatin masumiyetin olduğu kadar ihtirasın, kıskançlığın, entrikanın da temsili olan kısaca melek ile şeytan arasında salınan bir düzlemde yer alır. Ama erkek karakterler de böyle değil midir, cesaretin kahramanlığın, sadakatin olduğu kadar, zulmün, ihanetin, gaddarlığın da temsil bulduğu tipler olmamış mıdır? Aslında her ikisi de insanın geniş yelpazede var olma biçimleridir, olumlu ve olumsuz yanlarıyla. Dolayısıyla meseleye bakarken fitri unsurların ister istemez çizdiği ufkun

Modern dünyadaki kadının geleneksel dünyadakinden daha az mağdur olduğunu söyleyebilir miyiz gerçekten?

kadın ve erkek temsillerini şekillendirdiğini görmek gerekir. Erkek kahramanlar neden bu kadar cesur diye sorgulamak ne kadar abes ise kadınlar niye şefkati temsil ediyor diye sorgulamak da o kadar anlamsızdır. Oysa tevhidde ahenk bulan muhteşem düalizm, varlığın ilkelerinden değil midir? Nitekim İslam sanatında tüm çokluklar yalnızca Bir'e dair bir iştiağ ile istikamet bulurlar. O iştiağ ki bütün unsurları ve cepheleriyle sanatı besleyen unsur olarak aşk değil midir? İslam sanatı hakkında konuşmaya buradan başlamamak şüphesiz bir eksiklik olur.

İslam estetiğinin merkezinde insanı yüceliğe taşıyan aşk unsuru son derece şekillendiricidir. Dolayısıyla sanatı şekillendiren unsurlar her zaman beşerî bir noktadan başlamış olsa bile ilahi bir düzleme doğru istikamet belirler. Bu nedendir ki mutlak aşkın nihai muhatabının mutlak güzellik unsuruna odaklanan perspektifini en güzel mikro temsili kadındır. Hem bir yönüyle gözü gönlü kendine bağlayan bir estetik form hem de bu formun nüfuz edilemeyen unsurlarının gizemi, mahremiyeti ve kolay ulaşılabilir olmayışı kadının İslam estetiğinde “muhayyel” olarak algılanması neticesine imkân sağlamıştır. Sanatın mahiyetine son derece elverişli ve de varlığın çok katmanlı kuşatıcılığını da içkin bu yaklaşımın modern dönemde pozitivist yaklaşımlarca sorgulanmasıyla bir bakıma sevgilinin göksel konumu yere indirilmiştir. Özellikle XIX. yüzyıl romanındaki gerçekçi anlayış bu durumu çok iyi

temsil eder. Kadının kamusal alanda görünürlüğüne arttığı ama aynı zamanda ulaşılabilirliğinin de kolaylaştığı, dolayısıyla “muhayyel” temsiline zayıfladığı görülür. Çok basit uygulamalardan anlayabiliriz bu durumu. Klasik edebiyatımızda bütün sevgililer Leyla iken artık Bihter, Suat, Gönül Hanım, Kaya, Aliye, Feride, olarak görünmeye başlamışlardır. İvme kazanan modernleşmeci çabalarla 1930'larda oldukça çelişkili kadın anlayışları karşımıza çıkar, bir yandan “geleneksel” kadının pek çok vasfı yüceltilirken bir yandan da “modern” birtakım özellikler kazanması beklenir. Elbette bu iki yaklaşımın gerilim oluşturduğu pek çok nokta karşımıza çıkar.

Homojen bir kadın ya da sevgili imgesinden söz etmek pek mümkün değildir. Derken Leyla şehre tekrar döner ve Sezai Karakoç tekrar klasik anlayışı günceller. Nereden bakarsanız bakın “Mona Roza” en çok sevilen aşk şiiri olur. Bütün imgeselliğine rağmen, yüzyıllardır toplum muhayyilesindeki sevgiliyi ve aşkı çağrıştıran kurgusu ve dil bütünlüğü ile halkımız kolayca bağ kurabilmiş, aşinalık sağlayabilmiştir.

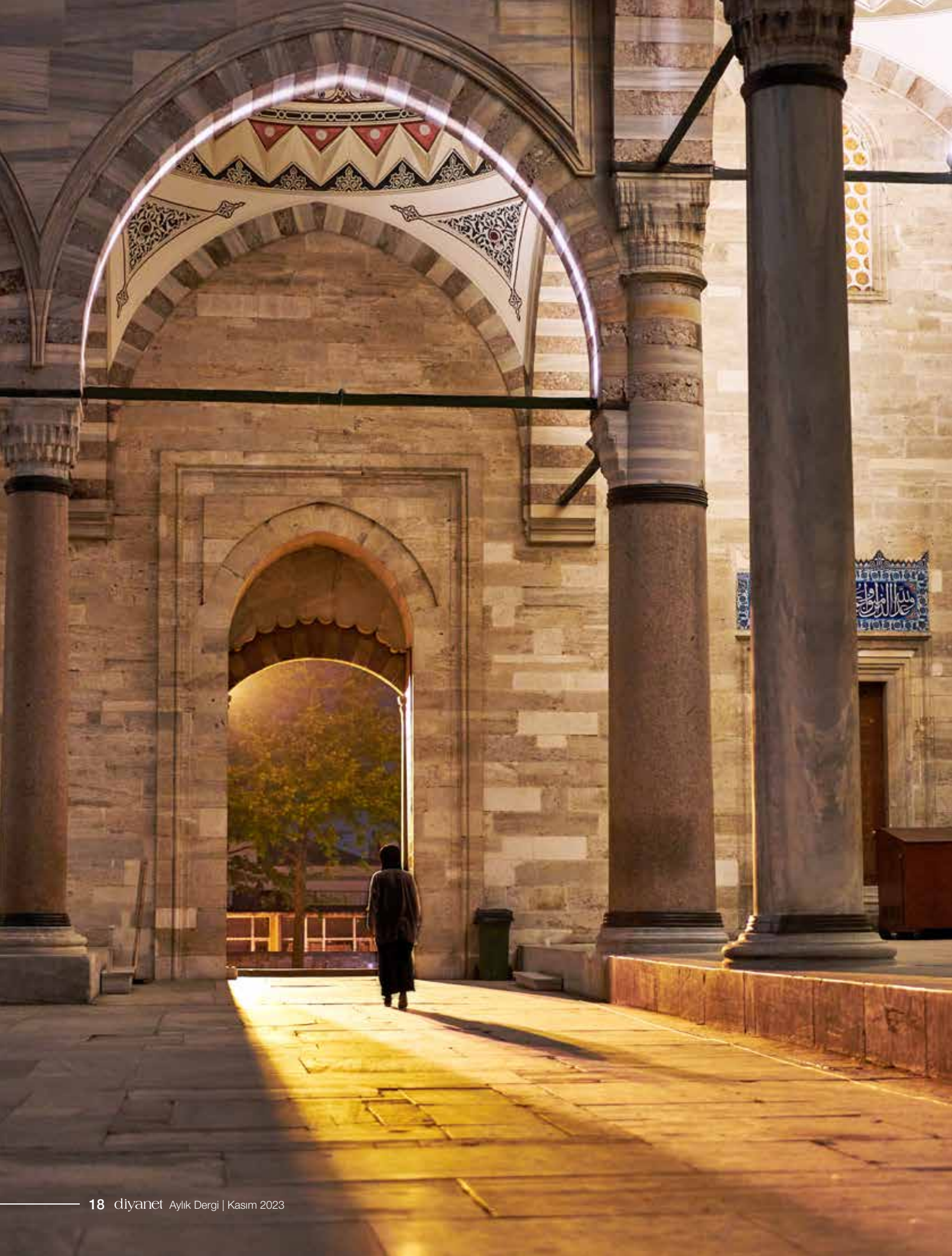
Bizim literatürümüzde beşerî aşk da son derece muteberdir. Çünkü beşerî bir noktadan başlasa da aşkınlık niteliğine yaslanır. Sonucun vuslat olup olmaması önemli değildir, aslo- lan o yolculuğun artan hararetidir. Çünkü kadın ile temsil olunan sevgili, aşk duygusunun bütün aşkınlığından bir nebze uzaklaştırır, elle tutulur somut muhatabı olarak insan gönlünü yakar, yıkar ama arındırır, ber-

raklaştırır ve olgunlaştırır. Aşk duygusunu dönüştürücü kılan işlevselleştiren bir konumdur bu aslında: Aşk çileli bir yolculuğa çıkarır ama terbiye eder.

Tarihî literatürümüz için yakınılan erkek yazar/şair konusu bugün artık anlamını kaybetmiştir. Çok sayıda kadın yazar, şair ve sanatkâr eser vermektedir. Ancak kadın yazarların temel ilgi alanının kadın meselesi olmasını biraz endişe ile karşıladığımı belirtmeliyim. Naçizane kanaatim, hayatın bütününe dikkate alan bir yaklaşımı esas almaktır aslo- lan. Büyük sanatçılar asla bir erkek duyarlılığını vurgulayayım diyerek yola koyulmamıştır herhâlde. Bir mesele vardır ortada, onu sanatın diline taşırlar: Bir yarayı, bir derdi ya da bir sevinci, coşkuyu dile getirmek... Bunları eril ve dişil diye tasnif edebiliriz ama sanatçı bunları kendi cinsiyetini unutmakla sağlıklı bir algı geliştiremez. Aslo- lan insandır ve meseleleridir.

Konuya toplumu oluşturan her bir ferdin sağlıklı ve şahsiyet sahibi bireyler olarak yetiştirilebilmesi meselesi olarak bakmak gerekir. Çünkü ne kadın ve aile politikaları ne hukuk kuralları hiçbir şekilde olması gereken nitelikte bir hayat tesis etmeye yetmemektedir. Çünkü kurallar, kanunlar ne kadar mükemmel tesis edilse de toplum bireylerden oluşur ve teoridekinin pratize edilmesi ancak insan eliyle gerçekleşmektedir.

Görüldüğü üzere meselenin konuşulması gereken pek çok cephesi söz konusudur ve Virgilius'un dediği gibi “önemli meseleleri ayaküstü halledemeyiz...” ■

DÜNDEN YARINA KADIN

| Prof. Dr. Ümit MERİÇ

Kadınlığın tarihi ve kadının medeniyetlerin kurulmasındaki rolüyle ilgili olarak şüphesiz günlerce konuşulabilir ve ciltlerce kitap kaleme alınabilir. Hz. Havva'dan Angela Merkel'e, Meryem Ana'dan Hz. Hatice'ye, Bezmiâlem Valide Sultan'dan kolları olmadığı için ayaklarıyla tablolar çizen Ayşe Işık Hanımefendi'ye kadar kadın... İmanın, iradenin, şefkatin, ferasetin, diğerkâmlığın, sanatın tek kelimeyle medeniyetin mimarı olan kadın... Biz bu çok renkli ve çok ahenkli konuyu üç başlıkta birleştirmeye gayret edeceğiz. Önce tarih boyunca farklı coğrafyalarda kadın konusu üzerinde duracağız. Sonra dünya siyasetinde ve ülke siyasetinde kadına değineceğiz ve nihayet kadının eliyle çözülen, çözülmekte olan ve çözülecek olan sorunları birlikte gözden geçireceğiz.

Bundan binlerce yıl öncesinden Hintli bir bilge, kadını şu şekilde tanımlıyor: “Tanrı yaprağın hafifliğini, ceylanın bakışını, güneş ışığının aydınlığını, sisin gözyaşını aldı, rüzgârın kararsızlığına tavşanın ürkekliğini ekledi. Onların üzerine dişi kaplanın yırtıcılığını, ateşin yakıcılığını, saksığanın gevezeliğini ve kumrunun vefasını kattı. Bütün bunları eritti, birbirine karıştırdı ve kadını yarattı. Sonra da yaptığı kadını erkeğe armağan etti.” Tarih, toprak gibi bereketli olan kadının, tarımcı toplumlarda yüceltilirken tüccar toplumlarda aşağılandığını söylüyor. Anadolu toprağında heykelleri yapılan Artemis'in simgelemiştir olduğu kadın ana, Eski Yunan'da ayaklar altına alınıyor. Tarihin alacakaranlığına girer ve bundan 2.500 yıl öncesine kadar gidersek baba erkil dönemin, sanılanın aksine kadını yücelttiğini görürüz. Zira henüz site devletler kurulmamıştır. Her evde bir ocak vardır ve ocakta bir ateş yanar, bu ateşi söndürmeme görevi kadına aittir. Bu kadına aile içinde öncelikli bir yer verilir. Şehir devletleri kurulduktan ve devletler hâlinde bir araya toplanmaya başladıktan sonra artık aile eski önemini kaybeder. Aile babasının eski otoritesi kalmaz. Mesela Yahudilerin Talmut adlı kitabında mihir, önceleri kızın babasına verilirken Talmut'tan sonra bizzat evlenecek olan kızın kendisine verilir. Eski Roma'da kadınlar sokağa yalnız çıkamazlar. Yanlarında mutlaka onları belli bir mesafeden takip eden bir koruyucu erkek bulunur. Üstlerinde pelerin vardır ve yüzleri örtülüdür. Hristiyanlık, kadınlara

**Batı'da kadınlar
cadı diye ateşe
atılırken Osmanlı
Devleti'nde
“bacıyân-ı
rûm” teşkilatı
gelişmiştir.
Osmanlı'da
XVII. yüzyıldaki
vakıfların yüzde
40'ı kadınların
kurduğu
vakıflardır.**

erkeğin Tanrı karşısında eşit olduğunu getirmiş ve Hz. İsa bir fahişeyi dahi inananların arasına alarak kadına olan şefkati ispat etmiştir. Ancak asırlar geçtikçe Hristiyanlığın bazı çileci doktrinleri Hz. Havva örneğinden hareket ederek kadının ruhunu şeytana sattığını söylemişler ve Hristiyan toplumunda kadın başlangıçta erkekle sahip olduğu eşitliği kaybetmiştir.

Kadının toplum içindeki yerini yükselten ikinci bir ırk Germen ırkıdır. Özellikle şövalye aşklarıyla başlayan bu kadına saygı akımı, sonunda Batı'nın büyük romanlarına kadar gelmiştir. 1789 Fransız İhtilali, büyük evlat ve erkek evlat haklarını ortadan kaldırmıştır ve Fransız medeni kanunu kadına ticaret yapma, çocuğunu eğitime ve mahkemede tanık olma gibi hakları tanımıştır.

İslam'ın kadın ve aile konularına ne kadar önem verdiğini hepimiz biliyoruz. Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiliği emreder, kötülükten sakındırırlar. Namazı dosdoğru kırlarlar, zekâtı verirler. Allah ve Resulü'ne itaat ederler. Bir hadis-i şerife göre dünya, bir metadır ve dünya metainin en hayırlısı salih kadındır. "En hayırlınız, hanımlarına en hayırlı olanınızdır. Ben sizlerin içinde hanımlarına karşı en iyi olanım." hadisi, Müslüman toplumunda mutlu ailenin harcını oluşturmuştur. Batı'da kadınlar cadı diye ateşe atılırken Osmanlı Devleti'nde "bacıyân-ı rûm" teşkilatı gelişmiş-

tir. Osmanlı'da XVII. yüzyıldaki vakıfların yüzde 40'ı kadınların kurduğu vakıflardır. Dünyada Oxford'dan önce El-Karabiyun Üniversitesini kuran Fatma El-Kureyşi ve Medine su yollarını yaptıran Harun Reşid'in karısı Zübeyde Hanım, İslam medeniyetini inşa eden pek çok kadın isimden sadece birkaç tanesi olmuştur. Bu güzel hatun kişilerin örneği daha eski asırlarda yaşamış olan hatun kişilerdir.

Bu güzel örnekleri çoğaltalım mı?

Malazgirt sonrası Anadolu'da hatun kişilerin inşa ettiği mana çınarlarına ve hayratlara bakalım, çok güzel isimlerle karşılaşırız. Anadolu Selçuklularından itibaren bize yadigâr kalan bugün de çok güzel eserler var. Belediyelerimiz gerçekten de bir dönemin ihmalini çok ciddi bir şekilde telafi ettiler ve mabetlerimiz, külliyelerimiz yeniden inşa edildi ve bunlara asli fonksiyonlarına uygun olarak yeni fonksiyonlar verildi. Kayseri'de Hunat Hatun, Gevher Nesibe Hatun ve Divriği'deki Melike Turhan Hatun bunlardan bazılarıdır. Hayrat yapmış ve tarihin seyri içerisinde önemli bir yer edinmiş bu hatun kişilerin adları hâlâ Anadolu'da mihrapta anılmakta ve kendilerine dualar edilmektedir. Bu durum, Anadolu kadınının tarih sahnesinde yer aldığı önemli bir göstergesidir ve kadınlar için çok önemli bir husustur. Çünkü bin yıl evvel yapılmış bir medresede, bir camide, bir hastanede

cuma günleri özellikle bu hayır, hasenat sahibi hatunlar hâlâ hayır ve dualarla yâd edilmektedir.

Bir gün Anadolu Kavağı'nda Osmanlı Dönemi'nden kalma bir caminin kadınlar mahfilinde ipek bir seccadeyle karşılaşmışım. Seccadenin secde edilen, ellerin ve dizlerin bulunduğu yerler ile ayakların geldiği kısımlar delinmişti. Yıllarca üzerinde namaz kılınan kılınan delik deşik olmuş bu seccadede kim bilir kaç hatun kişi ihlasla ve gözyaşları içerisinde secdeye vardı ve dualar etti? İşte bu seccade bile tek başına kadınının tarihin seyrini değiştirme gücünü nereden aldığı nişanesiydi. Rabbim bu hatun kişilerin hepsine de rahmet eylesin.

Günümüzde İslam dünyası, altı alt kültür bölgesine ayrılmaktadır: Arap Bölgesi, İran Bölgesi, Hint Bölgesi, Türk Bölgesi, Afrika Bölgesi ve Uzak Doğu İslam Bölgesi. Bu İslam medeniyetinde altıya bölünen kültür bölgelerinin ortak özellikler kadar farklılıklar da gösterdiğini biliyoruz. Modernizmin Müslüman kadın üzerindeki etkisi günümüzde kültürel bir ikileme yol açmış, kadın tebaa statüsünden bir devlet veya milletin vatandaşı statüsüne geçmiştir. Baş döndürücü bir hızla yaptığımız bu tarihî gezipden sonra bütün bu söylediklerimizden çıkan tespitleri şöyle sıralayabiliriz:

Tarih boyunca kadının sosyo-ekonomik statüsü konusunda genel bir kanuna varmak mümkün değildir. Çünkü bu statü

siyasi, iktisadi, dinî, kültürel ve psikişik şartlara bağlı olarak zaman içinde ve aynı toplumun içinde farklılıklar göstermektedir. Demokratik olmayan, otokratik toplumlarda kadının statüsünün her zaman düşük olduğu söylenemeyeceği gibi demokratik toplumlarda da bu statünün yüksek olduğu yolunda bir formüle varmak mümkün değildir. Tarımcı toplum ve endüstriyel toplum kas gücüne dayanır. Dolayısıyla tarım toplumlarında ve sanayi toplumlarında toplumun görünen yerlerinde erkekler daha çok var olurlar. Ancak bilgi toplumunda ve kasın yerine bilgi ve zekânın geçtiği toplumda erkekle kadının statüsü eşitlenmiş, denmiştir. Bu öngörü belli bir hakikat payını taşımakla beraber biyolojik realitesine bazen seve seve bazen kerhen mecbur kalan cins-i latifi hem dünyada hem ülkemizde latif olmayan mecburiyetlerle baş başa bırakmıştır. Aynı toplumun içinde kadının statüsü, tıpkı erkeğinki gibi ait olduğu toplumsal sınıfa veya gruba bağlı olarak büyük farklılıklar göstermektedir. O hâlde tek bir toplumun içinde dahi birçok toplumsal statüden söz etme imkânına sahibiz. Şimdi bu tarih koridorundan çıkarak günümüz dünyasına gelelim ve Birleşmiş Milletler'in yaptığı bir tespite göz atalım.

Kadınlar, aşağı yukarı dünya nüfusunun yarısını teşkil etmektedirler. Fakat dünyadaki iş saatlerinin yüzde 70'ini kadınlar doldurmaktadır. Yani kadınlar erkeklerden daha çok çalışmaktadırlar. Dünya

gelirinin sadece yüzde 10'una kadınlar sahip olmaktadır. Birleşmiş Milletlerin verdiği rakama göre kadınlar dünya mülkiyetinin sadece yüzde birine sahiptirler.

Üstelik günümüzde okuma yazma bilmeyen kadın konusunda bir azalma görülmektedir. Yeni teknolojiler

uygulandığı, özellikle bilgisayar kullanımına geçildiği için bunlara eğitim yıllarında ulaşamayan birçok kadın iş hayatına artık girememektedir. Eğitim durumu yükselen kadın, aynı konuda erkeklerle rekabete girdiği için eğitim oranına denk iş yerleri kendisini almamaktadır. Siyasi hayata gelince demokrasiye geçen ülkelerde kadınlar, seçimle oluşturulan parlamentoların dünya genelinde yüzde 10'unu oluşturmaktadırlar. Bu konu, Bakanlıklara geldiği zaman yüzde 5'e düşmektedir. Bu karamsar tablonun karşısında bir de iyimser tablo var. "Kadınların Önlenebilen Yükselişi" başlıklı bir kitap kaleme alan Amerikalı karı koca iki yazar, kadınların binlerce yıl boyunca bir erkek egemenliği altında yaşadıklarını ama artık uyandığını ve erkek egemenliğindeki toplumsal yapının değişmeye başladığını öne sürmüşlerdir. Bu Amerikalı yazarlara göre dünyada rekor sayıda kadın siyasete girmektedir. En azından siyasete girmek için aday olmaktadır. Kadınların siyasete girmesiyle birlikte sosyal güvenlikli silahsızlanmaya, evsiz insanların sorunlarından çevre sağlığına, nüfus kontrolünden uyuşturucuya kadar uzanan pek çok konuda erkeklerden daha anlamlı çözümler getirmişlerdir. Ayrıca en popüler olan spor dallarında da kadınlar büyük başarılar imza atmaktadırlar. Velhasıl bu Amerikalı karı kocaya göre XXI. yüzyıl, kadın liderler yüzyılı olacaktır.

Bekleyelim, görelim... ■

İslam'ın kadın ve aile konularına ne kadar önem verdiği hepimiz biliyoruz. Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir.

Söyleşi
Emin GÜRDAMUR

Prof. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ: “İslam, Yüce Allah’ın kadına doğuştan bahşettiği saygınlığı geri kazandırmıştır.”

Tarihsel ve güncel mağduriyetleri göz önüne aldığımızda kadın ve kadının sosyal hayattaki yeri, statüsü, saygınlığı konusunun mütemediyen tartışıldığını görüyoruz. Meseleye vahyin ışığında bakacak olursak hangi temel ölçülerle karşılarız?

İnananlar olarak erkeğiyle kadınıyla insan tasavvurumuzun vahiy ile şekillendiğini söyleyebiliriz. Vahyin öğretisi insanı merkeze alır. Kur’an-ı Kerim “nefs-i vahide” tabirini kullanarak kadın ve erkeğin insan olarak aynı özden var edildiklerini söyler. (Nisa, 4/1.) “Şüphesiz O, iki eşi, erkeği ve dişiye, (rahme) atıldığında nutfeden yaratmıştır.” (Necm, 53/45-46.) ayetleri ile de kadın ve erkeğin yaratılış aşamalarının birbirinden farklı olmadığını bildirir. Yine Kur’an’da, “Sizi yeryüzünde halifeler yapan O’dur.” (Fatır, 35/39.) buyurularak cinsiyetten söz etmeksizin kadın ve erkeğin her ikisinin de hilafet misyonuna sahip olduklarını haber vermektedir. Dünya hayatının bir sınanmadan ibaret olduğu ve kadınıyla erkeğiyle insanın bu hayatı anlamlı kılacak güzel davranışlar sergilemekle sorumlu oldukları gerçeğini ise “O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.” (Mülk, 67/2.) ifadeleriyle hatırlatır. Kadın ya da

Kadın akıl ve irade sahibi bir varlık olarak vahyin muhatabıdır. Yaşam, hürriyet, kişi dokunulmazlığı, mülkiyet gibi temel haklara sahip olduğu gibi dinî ve hukuki sorumluluklarla da mükelleftir.

erkek, insana düşen var edilmiş amacına uygun olarak hem Rabbine kulluk sorumluluğunu hem yeryüzünü imar etme yükümlülüğünü insan olma onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirebilmektir. Bu yolculukta her iki cinse düşen, birbirlerine hasım ya da rakip değil, veli kılındıklarını bilerek hareket etmektir. Nitekim bu husus Tevbe suresinde, “Mümin erkek ve kadınlar birbirlerinin velileridir; iyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılar, zekâtı verirler, Allah ve Resulü’ne itaat ederler.” (Tevbe, 9/71.) şeklinde ifade edilmiştir.

Kadın akıl ve irade sahibi bir varlık olarak vahyin muhatabıdır. Yaşam, hürriyet, kişi dokunulmazlığı, mülkiyet gibi temel haklara sahip olduğu gibi dinî ve hukuki sorumluluklarla da mükelleftir. Medeni, ticari, siyasi, cezai her türlü ehliyeti haiz olup hukuki kişiliğe sahiptir. Kısaca belirtmek gerekirse kadın vahyin öğretisine göre insanlık ailesinin saygın bir bireyidir.

Kadına yönelik olumsuz yaklaşımlar İslam öncesi Arap toplumunda nasıldı? Hangi ilkel inanışlardan beslenmekteydi?

İslam’ın içine doğduğu ve cahiliye olarak nitelenen toplum yapısında kadınıla ilgili olumsuz bir algının mevcudiyeti bilinmektedir. Cahiliye döneminde kız çocuğunun varlığının bir utanç sebebi olarak görülmesi, Kur’an’da, “Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir! Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!” (Nahl, 16/58-59.) ayetleriyle anlatılmakta ve kınanmaktadır. Yine Kur’an kimi kabilelerde en temel insan hakkı olan yaşam hakkından mahrum edilip diri diri gömülen kız çocuklarına karşı işlenen bu vahşetin hesabının sorulacağını bildirmektedir. (Tekvir, 81/8-9.)

Cahiliye Araplarının kız çocuklarına ve kadınlara olumsuz bakış açısı ve tutumlarının kökeninin kadim zamanlara, Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın yaratılış kıssasına, cennetten çıkarılışla sonuçlanan yasak meyveyle sinanmaları anlatılarına uzandığı söylenebilir. Kitab-ı Mukaddes’teki anlatıya göre Hz. Âdem’in yasağı çiğnemesine Hz. Havva neden olmuş bu sebeple o ve soyundan gelen kadınlar asli günahın müsebbibi kabul edilmiştir. (Tekvin, 3/6, 12.) Oysa Kur’an’ın bildirdiğine göre Hz. Âdem’i ayartan Hz. Havva olmayıp her ikisi birden şeytanın iğvasına kapılmış, hatayı birlikte işlemiş ve pişmanlık içinde tövbe etmişlerdir. (Araf, 7/23.)

Tam bu noktada merak ettiğimiz bir konuyu daha sormak istiyorum Hocam. Kadına karşı insanlık dışı düşünceler sadece Araplar arasında mı yaygındı? Dünya genelinde durum farklı mıydı?

Kadın sadece Arap toplumunda değil asırlar boyu pek çok toplum ve uygarlıkta erkeğin

altında bir konuma yerleştirilmiş, kadının varlığı erkek üzerinden anlamlandırılmıştır. Kendisiyle ilgili kararlarda dahi söz hakkı tanınmamış, yeterli ve yetkin bir birey olarak görülmemiştir. Dolayısıyla insanlık ailesinin kadın üyelerine yönelik bu menfi yaklaşıma dönemin cahiliye toplumunun yanı sıra dünyanın pek çok bölgesinde farklı medeniyet ve toplumlarda da şahit olunmaktadır. O dönemde Batı toplumunda kadının ruhunun bulunup bulunmadığına, gerçekten insan olup olmadığına ilişkin tartışmaları buna örnek verebiliriz.

Hayat kitabımız Kur'an-ı Kerim, kadınları hangi roller ekseninde ve hangi duyarlılık çerçevesinde ele alıyor?

Kur'an-ı Kerim'de kadınların hukukunu teminat altına alan düzenlemeler yer aldığı gibi çeşitli vesilelerle hikâyelerine yer verilen kadın örnekleri de bulunmaktadır. Kur'an kadınlar üzerinden bütün insanlığa iman ve teslimiyet, sabır, cesaret, merhamet gibi erdemlerin ölümsüz örneklerini duyurmuştur. İnsanlığın annesi Hz. Havva (Bakara, 2/35.), Hz. Meryem'in annesi Hanne (Âl-i İmran, 3/35.), Hz. İbrahim'in eşi Sâre (Hud, 11/71-73.), iffet abidesi Hz. Meryem (Âl-i İmran, 3/42-47; Meryem, 19/16-29; Tahrim, 66/12.), Hz. Musa'ya merhametle kucak açan, Firavun'un zulmüne iman ve sabırla göğüs geren Hz. Âsiye (Kasas, 28/9; Tahrim, 66/11.), hakkını savunma konusundaki azim ve kararlılığıyla Mücadele suresinin inişine vesile olan sahabe Havle bt. Sa'lebe (Mücadele, 58/1.) Kur'an'da

kendilerinden bahsedilen rol model hanımlardandır. Bunların yanında peygamber eşi olmasına rağmen, iman etmeyip davranışlarıyla azabı hak eden Hz. Nuh'un ve Hz. Lut'un eşleri gibi örnekler de yer almakta, kurtuluşun peygamber ailesine mensup olmakla değil iman ve Allah'a itaatle mümkün olacağına mesajı verilmektedir. (Tahrim, 66/10.)

Asr-ı saadette kadın nasıl bir imtiyaza kavuşuyor? Hz. Peygamber'in onlara nasıl bir alan açtığından bahsedebilir misiniz?

Hz. Peygamber (s.a.s), kadını, şahsiyet sahibi bir birey olarak kabul etmiş, sergilediği tavırla kadınlar insan olarak kendi değerlerinin farkına varmışlardır. Kadınların görüşlerine itibar eden, onlarla çeşitli vesilelerle istişarede bulunan Resulullah Efendimiz eğitimleriyle de özel olarak ilgilenmiştir. İbadetten öğretim ve sosyal faaliyetlere sahabe hanımlar günün her vaktinde Mescid-i Nebevi'ye huzur içinde gelip gidebilmişlerdir. Sadece vakit namazlarında değil cuma ve bayram namazlarında da cemaatteki yerlerini almışlardır. Allah Resulü, "Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın mescitlerinden alıkoymayınız." (Buhari, Cuma, 13.) buyurarak onların mescide iştiraklerinin önünü açmıştır. Efendimizden aldıkları güven ve cesaretle başta kıymetli eşleri olmak üzere hanım sahabiler her türlü görüş ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmiş, en özel meselelerini çekinmeden kendisine sorabilmişlerdir.

Anlaşılan asr-ı saadette büyük bir paradigma değişimi yaşıyor. Nasıl gelişiyor sürece, hangi alanlarda görüyoruz kadın sahabileri?

Kadın sahabiler Resulullah Efendimizin varlığından aldıkları güçle ve kendisinden gördükleri destekle hayatın her alanında varlık göstermişlerdir. Biatta, hicrette, cihatta yerlerini almış, eğitim, öğretim, ticaret, yardımlaşma gibi etkinlik ve faaliyetlerde aktif rol oynamışlardır. Mekke'de Efendimizin ilk eşi Hz. Hatice validemizin ticaretle meşgul olduğunu, önemli bir maddi imkâna sahip bulunduğunu, varını yoğunu İslam uğruna seferber kıldığını biliyoruz. Hicretle birlikte yeni yurt edinilen Medine'de de ticari hayatta yer alan sahabe hanımlar bulunmaktadır. Evinin bir bölümünü atölye olarak kullanan ve dericilikle uğraşan Zeyneb es-Sekafiyye, Medine çarşısında esnafılık yapan Esmâ bt. Mahreme ile Kayle, ticaretle uğraşan hanımlar arasındadır. Semra bt. Nüheyk isimli hanım, çarşı pazar denetimiyle görevlendirilmiştir. Uhud savaşında cephede Nesibe Hanım, Efendimizin etrafında bizzat savaşırken Hz. Fatıma, Ümmü Atıyye, Rufeyde gibi pek çok hanım sahabenin cephe gerisinde tıbbi hizmet verdiklerini görmekteyiz.

Kadın sahabileri o dönem özellikle ilim faaliyetlerinin de içinde görüyoruz. Kadınların ilmî statü elde etmesi hakkında neler söylersiniz?

Bir Müslümanın dinî ve hukuki sorumluluklarını yerine getire-

bilmesi, bilgi sahibi olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Kadın da İslam'ın emir ve yasaklarına muhatap olması hasebiyle dinini öğrenme, eğitim alma ve kendini geliştirme hakkına sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.s), kadınların eğitim ve öğretimleriyle hususiyetle ilgilendiğini, mescitte onlara özel ders günleri belirlediğini görüyoruz. Kur'an'ı ezberleyen, hadis rivayet eden, fıkıh ve fetva alanında iyi yetişmiş ilim ehli pek çok sahabe hanım bulunmaktadır. Bunların en başında hiç şüphesiz Hz. Aişe validemiz gelmektedir. Babası Hz. Ebu Bekir'den Arap dili ve edebiyatı, ensab ve tarih gibi ilimleri tahsil eden Hz. Aişe, Efendimizle evlendikten sonra O'nun rahle-i tedrisinde yetişmiş, Kur'an'ı ve sünneti çok iyi öğrenmiş, kadınıyla erkeğiyle sahabeye öğretmenlik yapmıştır. Hz. Fatıma, Ümmü Selme, Ümmü Habibe, Ümmü Şerik, Ümmü'd-Derdâ, Şifa bt. Abdullah gibi isimler de ilimleriyle öne çıkmış örnek şahsiyetlerdir.

Asr-ı saadet döneminde kadının lehine yaşanan bu olağanüstü örneklerden hareketle soracak olursak İslam'ın kadına tahsis ettiği alan, sonraki yüzyıllarda da mevcudiyetini koruyabilmiş midir?

Asr-ı saadetten verdiğimiz bu örnekler önümüzde dururken zaman içinde maalesef Müslümanların bu örneklerin ve uygulamaların uzağına düştükleri müşahede edilmekte, İslam toplumlarının kadın konusunda Peygamberinin öğretisini takipte ihmalkâr davrandıkları görülmektedir. Netice itibarıyla

la içinde yaşadıkları toplumun kültürel kabulleri, yerleşik gelenek ve anlayışları Kur'an ve sünnet öğretisinin, vahyin ilkelerinin önüne geçebilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) ahirete irtihalinin akabinde kadın konusunda yaşanan zihniyet ve davranış değişimini Abdullah b. Ömer şu sözleriyle çarpıcı bir biçimde dile getirir: "Biz Resulüllah zamanında hakkımızda vahiy iner de azarlanırsınız korkusuyla kadınlarımıza karşı kötü söz söylemez, istediğimiz gibi davranamazdık. Ne zaman ki Resulüllah vefat etti, artık onlara ağır konuşmaya ve dileğimizi rahatça yapmaya başladık." (Buhari, Nikâh, 81.)

Modern dünyaya baktığımızda kadının farklı biçimlerde istismar edildiğine şahit oluyoruz. Sosyal medya ve ekran kültürü özelinde modern dünyanın kadına biçtiği rol/ imaj hakkında neler söylersiniz?

Medya kadın ilişkisi farklı yönleriyle değerlendirilmeyi gerektiren bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte kadının medyada çoğunlukla görsel bir figür olarak temsil edildiği bir gerçektir. Haber kuşağından, dizilere, eğlence programlarından reklamlara hemen her mecrada kadınların nesneleştirilmelerine, âdeta tüketim malzemesine dönüştürülmelerine tanık olmaktadır. Medyadaki kadın imajından çoğunlukla yine kadınların etkilendiğini söyleyebiliriz. Bu etkinin izleri kendisini israf ve aşırı tüketim olarak göstermekte, tüketim ihtiyacın ötesine geçip gösteriş aracı hâline dönüşmektedir. Bunların yanında medyada

ifşa edilen sınırlar, ihlal edilen sınırlar, zedelenen mahremiyetlerden öncelikle kadın zarar görürken aile de olumsuz olarak etkilenmektedir. Geldiğimiz noktada medya ve sosyal medyadan bigâne kalınmayacağına göre bizlere düşen bu mecraları ahlaki değerlerimiz ekseninde, bilinçli bir şekilde kullanabilmektir. ■

Öz Geçmiş

Prof. Dr. Ülfet Görgülü, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. "İslam Hukukunda Kolaylık Prensibi" isimli teziyle yüksek lisansını, "İslam Hukukunun Kadının Siyasal Haklarına Bakışı" başlıklı teziyle de doktora-sını tamamladı. 1990-2019 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığında vaizlik ve Din İşleri Yüksek Kurulu uzmanlığı görevlerinde bulundu. 2019 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Fıkıh Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak göreve başladı. *İslam Kolaylık Dini-dir, Kadın ve Siyaset, Fıkıhta Cenin Hukuku, İnsan Genomuna Müdahale-Etik Tartışmalar, Fıkhi Yaklaşımlar, 101 Soruda Fıkıh, Hayatın Tekrarı Yok* basılmış kitapları arasındadır. Çalışmalarını özellikle biyofıkıh alanında sürdürmekte olan Görgülü, aynı zamanda AHBVÜ İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi müdürlüğü görevini yürütmektedir.

KADININ ASR-I SAADETTEKİ SOSYAL DURUMU

Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İnsanlık tarihi boyunca teşekkül eden medeniyetlerde birçok sebeple kadın anlayışı değişkenlik arz etmiştir. Kadın, anaerkil toplumlarda hayatın kaynağı olarak kabul edilerek doğurganlığı ve tabiatın sembolü sayılması gibi gerekçelerle kutsallaştırılsa da diğer toplumlarda genellikle erkekler karşısında daha aşağı bir statüde görülmüştür. Kadına karşı bu farklı bakış, bazen hak ve değer açısından erkeğe göre ikinci derecede bir statü belirlemiştir. Zaman zaman neredeyse hiçbir hak ve değere sahip olamadığını da gördüğümüz kadının bu durumunu kaynaklarda ve farklı dinlere ait metinlerde görmek mümkündür. Örneğin eski Hintlilerde görevi çocuk doğurmak ve ev işlerini görmek olan kadın evlenene kadar babasının, evlendikten sonra da kocasının sözünden çıkamazdı. Kocasını ölürse oğluna itaat ederdi. Yine Hindularda “Sati” adı verilen bir ritüele göre kocası ölen veya evlendiğinde yeterli çeyiz getiremeyen kadınlar diri diri yakılarak öldürülmekteydi. Bu uygulama, günümüzde Hindistan’ın bazı kırsal kesimlerinde az da olsa hâlâ devam ettirilmektedir. Orta Çağ Hristiyan dünyasında ise kadının ruhu-

nun olup olmadığı tartışılmıştır. Bu algı etrafında Avrupa’da XII. yüzyıldan itibaren büyücü ve cadı avı başladığı söylenir. Nitekim Avrupalılar, cinlerle münasebeti olduğu düşüncesiyle pek çok kadını yakmak ya da suda boğmak suretiyle öldürmüşlerdir. Cahiliye Araplarında da çocuk doğurmaya yarayan bir araç olarak kabul edilen kadın, doğurduğu çocuğun cinsi erkek olduğunda ailenin ferdi sayılırdı. Çocuksuz bir kadının ölümü hâlinde kocasına başsağlığında ve taziyede bile bulunulmazdı. (Şemsettin Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, 111.)

Önceleri, coğrafi şartlar sebebiyle sık sık yer değiştirmek durumunda kalan ya da diğer kabilelere baskın yapıp ganimet elde etme zorunda olan göçebe kabilelerde kadınlar muharip sınıftan kabul edilmemiştir. Tüketici olarak görülüp ikinci derecede bir rol biçilen kadının bu konumu zaman zaman hayatını önemsiz hâle getirmiştir. Kız çocuklarının ailenin ve kabilenin imkânlarını tüketmesinin önüne geçmek, geçim endişesi, kabileler arasında süregelen savaşlar esnasında esir edilen kızların istismar edilmesi, toplum tarafından kadının ahlaka mugayir kabul edilen davra-

nışlar sergilemesinin ailesi için utanç sebebi sayılması gibi gerekçelerle kız çocuklarını gömerek öldürmek özellikle Arap toplumunda görülen uygulamalar arasındaydı. Nahl suresinin 58-59. ayetleri tam da bu durumu ifade eder niteliktedir: “Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!”

Kur’an-ı Kerim’in, fizyolojik ve psikolojik açıdan erkeklerden farklı yaratılan kadın için haklar ve özgürlükler bakımından kadın erkek ayrımı yapmadığı söylenebilir. Nitekim Kur’an’da yer bulan şu ifadeler bu durumu vurgulamaktadır: “Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa biz ona dünyada huzurlu bir hayat yaşatırız; ahirette ise onu güzel amellerine yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandırırız.” (Nahl, 16/97.), “... Erkekler de emeklerinin karşılığını alacaklar kadınlar da. Siz yeter ki Allah’ın bitmez tükenmez lütuf hazinesinden isteyin. Allah her şeyi hakkıyla bilir.” (Nisa, 4/32.) Kadın ve erkeğin manevi kaza-

nımını doğrudan ifade eden bu ayetler maddi kazanımlarının da aslında eşit olduğunu düşündürmektedir. Zira Allah, kadını da yeryüzünün ve toplumun imarında erkekler gibi söz sahibi ve görevli kılmıştır. (Nisa, 4/32.)

İslam, tarih boyunca pek çok uygarlıkta erkeğin karşısında edilgen bir konumda bulunan ve varlığı erkek üzerinden anlamlandırılan kadını şahsiyet sahibi ve birey olarak kabul etmiştir. Sahip olduğu yeterlilik ve yetkinliğe göre toplumun imarı adına kadına sosyal ve ekonomik hayatta faaliyette bulunmasına izin, hatta görev vermiştir. Öyle ki iktisadi ve sosyal yaşamın bazı kurallarını onlar vasıtasıyla öğrenmekteyiz. Örneğin sahabeden ticaretle meşgul olan Kayle (Ümmü Beni Enmâr) isimli bir kadın, alışveriş yaptığında uyguladığı bir yöntemin doğru olup olmadığını öğrenmek üzere Allah Resulü'ne gelerek şöyle demiştir: “Ey Allah'ın elçisi! Ben tüccar bir kadıyım. Bir malı satın almak istediğimde almayı düşündüğüm fiyatın altında bir fiyat vererek müşteri olurum. Sonra almayı düşündüğüm fiyata kadar yavaş yavaş fiyatı pazarlıkla artırırım. Böylece malı istediğim fiyatta satın almış olurum. Bir malı satmak istediğim zaman ise o mala, satmayı düşündüğüm fiyatın üzerinde bir fiyat isterim, sonra düşündüğüm fiyata ininceye kadar fiyatı pazarlıkla indiririm. Bu davranışıma siz ne dersiniz?” Hz. Peygamber bu yöntemin yanlış olduğunu, “Ey Kayle! Böyle yapma, bir şey alacağın zaman, satıcı versin ya da vermesin, düşündüğün fiyatı teklif ederek müşteri ol! Bir malı

satacağın zaman da satılsın ya da satılmasın, satın almayı düşündüğün fiyatı iste!” ifadeleriyle dile getirmiştir. (İbn Mace, Ticaret, 29.) Böylece Resulullah ticarete dürüstlük ve pazarlıkta açıklık üzerine bir ticari ahlak ilkesini bir kadın tüccar vesilesiyle öğretmektedir.

Hız. Peygamber döneminde kadınların vakit, cuma ve bayram namazlarına Mescid-i Nebevi'ye giderek dinî hayata da aktif bir şekilde katıldığını görmekteyiz. Öyle ki “Allah'ın hanım kullarını mescitten men etmeyiniz!” (Müslim, Salat, 136.) buyuran Resul-i Ekrem, kadınların dilediklerinde mescide gidebileceklerini bu vesileyle belirtmiştir. Bu bağlamda kadınları sosyal ve ekonomik hayattan uzaklaştırmaya ve sınırlamaya matuf bir rivayeti de hadis kaynaklarında göremiyoruz.

Fiziksel iş görme kapasitesi erkekten daha az olduğu bilinen kadınların bazı alanlarda erkekler kadar görev ifa ettiğine asr-ı saadette şahit olmaktayız. Örneğin Peygamber Efendimiz, Semra bint Nüheyk isimli kadın sahabeye Medine çarşı ve pazarlarını dolaşmak suretiyle insanları ticaret ahlakına uygun davranmaya teşvik etme, aksine hareket edenleri uyarma, bir başka deyişle denetim görevini vermiştir. (İbn Abdilber, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, 4/355.) Semra bint Nüheyk, böylece hile ve haksızlık yapanlara caydırıcı tedbirler uygulamak suretiyle günümüzde zabıta memurluğuna tekaül eden muhtesiplik vazifesini icra etmiştir. Anlaşıldığına göre Peygamber Efendimiz bir görev için yeterli donanımı haiz ve gerekli şartları sağlayan kimse

için cinsiyet ayrımı gözetmemiştir. Yine Medine’de ticari hayatı düzenlemekle görevli hanım sahabilerden biri de Şifâ bint el-Adeviye’dir. Hz. Peygamber (daha sonra da Hz. Ömer), Medine pazarında fiyat ve kalite kontrolü yapmak, alıcı ile satıcı arasında çıkan sorunları çözüp karara bağlamak ve esnafın denetimini sağlamak üzere Şifâ bint el-Adeviye’yi vazifelendirmiştir. (Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâti-bu’l-idâriyye*, 1/195, 449.)

Zanaat ile uğraşan kadınların da asr-ı saadet ortamında bu faaliyetlerini yürüttüğüne şahit olmaktayız. Nitekim Abdullah b. Mesud’un eşi Rayta, Allah Resulü’ne gelip kendisinin zanaatkâr bir kadın olduğunu, ürettiği mamulleri çarşı pazarda sattığını belirterek elde ettiği bu kazançtan ailesine harcama yapıp yapamayacağını sormuş, Peygamber Efendimiz de “Ailene yaptığın harcamalarda senin için mükâfat vardır.” (İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kebir*, 10/274.) buyurmuştur. Bu çerçevede, hicreti müteakiben muhacir kadınlar Mekke’de öğrendikleri deri işleme faaliyetine devam etmişler ve Medine pazarlarında ürünlerini satmışlar, Medineli hanımlara da deri işlemeciliğini öğretmişlerdir. Nitekim ezvac-ı tahirattan Zeyneb bint Cahş validemiz ve sahabeden Esmâ bint Umeyy, deri tabaklayarak bunları kullanılabilecek duruma getirip çeşitli kıyafetler dikmişlerdir.

Medine’de, dönemin önemli sektörlerinden olan dokumacılık için kadınlar küçük birer atölyeye dönüştürdükleri evlerinde ya da kendilerine ait dükkânlarda dokudukları kumaşları Me-

dine çarşısında satmışlar, sepet ve hasır gibi ürünlerin ticaretini yapmışlardır. Yine Müleyke Ümmü’s-Saib el-Sakafiyye, Esmâ bint Muharribe ve koku satması dolayısıyla Attare namıyla şöhret bulan Havle bint Tuveyt gibi hanım sahabiler de esans ticareti yapmışlardır. (İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kebir*, 8/300.) Tarım ile de meşgul olduklarını gördüğümüz kadın sahabilere Hz. Ebu Bekir’in kızı Esmâ’yı örnek verebiliriz. Esmâ bint Ebu Bekir’in, eşi Zübeyr b. Avvam’a Allah Resulü tarafından verilen araziye ekip biçmesi, kadınların ziraatla da uğraştığını ve bu hususta herhangi bir engel ile karşılaşmadıklarını göstermektedir.

Tabiplik, hemşirelik ve ebelik, Hz. Peygamber döneminde kadınlar tarafından yürütülen faaliyet alanlarındandır. Örneğin Esmâ bint Umeyy, Resul-i Ekrem hastalandığında Arap Yarımadası dışından getirilen bitkilerden ilaç yaparak onu tedavi etmeye çalışmıştır. Resulüllah’ın hizmetçisi olan Selma isimli hanım sahabe de Peygamber Efendimizin çocukları ve Hz. Fatıma’nın evlatları başta olmak üzere pek çok çocuğun doğumunu gerçekleştirerek ebe olarak yaşadığı çevrede şöhret bulmuştur. Sevde bint Misrah ve Ümmü Enmâr isimli hanım sahabiler de dönemin önemli ebeleri arasında sayılabilir.

Asr-ı saadette, kadın sahabenin gerektiğinde cihat meydanlarında hizmet ettiği görülürken bazen de bizzat savaşa iştirak ettiklerini kaynaklar zikretmektedir. Nesibe bint Ka’b b. Amr ve Ebu Leyla Abdurrahman b. Ka’b bu simalar arasındadır. Ayrıca Ümmü Süleym’in yara-

lıları tedavi etmek, bazı hastalıklara ilaç yapmak, Müslüman askerlere su taşımak üzere savaşa katılma talebine Allah Resulü, “O hâlde gazaya çıkmanız ne güzel olur.” (Heysemî, *Mecme’u’z-zevâid ve menba’u’l-fevâid*, 5/324.) şeklinde mukabelede bulunarak onun savaşa iştirak etmesini onaylamıştır. Yine Rubeyyi bint Muavviz isimli hanım sahabe, “Biz Allah Resulü’yle birlikte savaşırdık. Müslüman askerlere su taşır, onlara yardım eder, yaralıları ve şehitleri de Medine’ye taşırdık.” (Buhari, *Cihad*, 67, 68.) demek suretiyle savaş zamanlarında kadınlar olarak nasıl hizmet gördüklerini dile getirmektedir. Ümmü Salt, Ümmü Atiyye, Hamne bint Cahş ve Leyla el-Gıfâriyye gibi hanım sahabeyi bu bağlamda zikretmeliyiz. Onlar mücahitlere kırbalarla su taşımak, yemek yapmak, mücahitlerin kılıç kınlarında oluşan söküklerini dikmek gibi işleri yaparak savaşlarda da görev almışlardır. Onlara bu hizmetleri için hediye türünden birtakım maddi karşılıklar verilmiştir. (Müslim, *Cihad*, 137.)

Görüldüğü üzere kadın sahabiler, erkeklerin uğraştığı alanlarda da zaman zaman aktif rol oynamışlardır. Özel beceri ve maharet gerektiren işleri bazı erkeklerden daha iyi yaptıkları da bilinen kadınlar asr-ı saadette eğitim öğretim, çalışma, üretim, ticaret gibi birçok alanda faaliyet göstermişlerdir. Toplum hayatında kadının konumunu yerinde değerlendiren Allah Resulü, evde çocukları ve ev işleriyle meşguliyetlerinin yanında kadınların toplumun imarında da söz sahibi olduklarını benzer örnekler üzerinden göstermiştir. ■

KUR'AN'IN GETİRDİĞİ BİLGİ ANLAYIŞININ ORJİNAL BAZI YÖNLERİ

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

Kur'an, kendine özgü bir ilmî zihniyet getirmiştir. Nazil olduğu çağlarda, aşağıda kısaca anlatacağımız özelliklere sahip, bu denli işlenmiş bir ilmî zihniyet yoktu desek herhâlde yanlış söylemiş olmayız. Son vahyin bu konuda getirdiği ilke ve mesajların bir kısmının özgün, orijinal; bir kısmının da değişik medeniyet çevrelerinde kabul edilen evrensel anlayışlar olduğunu söyleyebiliriz. Bu sayede Kur'an, Müslüman topluluklara hakikati araştırma idealini ve yöntemini kazandırdı. Sonraki asırlarda Müslümanların fen bilimleri de dâhil olmak üzere bilim sahasında gerçekleştirdikleri atılımda, bu orijinal zihniyetin önemli bir rol oynadığı muhakkaktır.

Kur'an, Arapların daha önce bilmediği şekilde, "hakikat"ten bahsetti ve bunun ölçüsünün de "ilim" olduğunu söyledi. Gerçi cahiliye kültüründe, "ilim" kelimesi vardı, ancak bu son derece basit bir şekilde anlaşılıyor, şahsi kanaat ve kabile tecrübesi anlamında kullanılıyordu. (Ziyad Alrawashdeh, *Kur'an'da İlim Kavramı*, Ravza Yay. İstanbul 2018, 235.) Dolayısıyla bu kavram, Kur'an sayesinde köklü bir semantik değişime uğradı. Yani subjektif bilgiyi ifade eden bu kelime, objektif bir ilke ve değer hâline geldi. (Necm, 53/28; Bakara, 2/111.) Herkesin kabul ettiği hakikatin bir kriteri ve gerçeğin bir ölçütü oldu. Böylece Kur'an'la bu kelime, yeni bir medeniyetin kurucu unsuru hâline geldi. Bir ilim ve kitap medeniyeti doğdu. Kur'an gelmeseydi bu medeniyetten bahsetmek el-

bette ki mümkün olmayacaktı. Oluşan kültürel vasat sayesinde çok değişik bilim dallarında dünya çapında âlimler yetişti. O günkü kültür ve medeniyet şartlarını düşündüğümüzde, böyle bir ilim anlayışını ancak bir peygamberin getirebileceği sonucuna varıyoruz. Dolayısıyla bahsedilen ilmî zihniyet, aynı zamanda Kur'an'ın ilahi oluşunun bir deliliydi.

Kur'an'ın daha ilk ayetlerinde, ibadet ve tesbihin sembolü meleklerin, ilim yeteneği dolayısıyla insana saygı secdesine yani üstünlüğünü kabul etmeye çağrıldıklarını görürüz. İnsanın ilk yaratılış sahnesinde başka bir konuya değil de bu konuya yer verilmesi dikkat çekici değil mi? Burada Hz. Âdem'e öğretilen bilme yeteneği, insanın mantiki düşünme, kavramsallaştırma dolayısıyla bilgi üretme ve medeniyet kurma becerisini ifade eder. (Bakara, 2/30-34.)

Kur'an, kendi benzerini getirme konusunda bütün inkârcılara ilmî bir çağrı yapar. (Bakara, 2/23.) Bu, Kur'an'ın ilahi kaynaklı olduğu ve aksinin savunulamayacağı konusunda özgüven dolu bir meydan okumadır. Bununla, ilahi kaynaklı oluşu konusunda ne denli haklı ve tutarlı olduğunu da ortaya koyar. Biraz daha açacak olursak ilgili ayetlerle muhataplara vahyin benzerini getirme konusundaki yetersizlikleri şöyle ilan edilir: Gayb ve şehadet âlemiyle ilgili bu kadar çeşitli konudan bahseden, insanın maddi ve manevi hayatı, ruhi arayış ve ihtiyaçları ile bu denli uyuşan, samimi olarak kendisine yönelenleri

dil ve içeriği ile bu derece etkileyen, tevhide, adalete, hayra ve iyiliğe davet etmede benzeri olmayan bu kelamın benzerini asla getiremezsiniz. Bütün cins beyinler, ilimde, bilgide, sanatta temayüz etmiş seçkin zekâlar toplansa da bu kesinlikle gerçekleştirilemeyecektir. (İsra, 17/88.) Çünkü onun içerdiği bilgiler, ancak Yüce Allah'ın insana bildirmesi ile elde edilir. Başka bir ifadeyle bunlar, insanın aklı, araştırması ve tecrübesi ile ulaşılan bilgi türünden değildir. (Alak, 96/5; Hud, 11/44.)

Sadece Allah Teâlâ'nın gönderdiği bir peygamber, insanları böyle bir rekabete çağırma cesaretini gösterebilir. Mesela bir edip, bir ilim adamı veya bir sanatçı ortaya koyduğu bilim, kültür ve sanat eserine rekabet olsun diye böyle bir çağrıda bulunabilir mi? Çünkü kimin hangi başarıyı ortaya koyacağını kimse tahmin edemez. Kur'an'ın, "Bunu getiremediniz ve asla getiremeyeceksiniz." şeklindeki meydan okumasına (Bakara, 2/24.) insanoğlu istenilen cevabı verememiştir. Ne asr-ı saadette ne de ondan sonraki çağlarda bu başarılmıştır. Aksine inkârcı Araplar, Müslümanlarla savaşmak mecburiyetinde kalmışlardır. Yapabilselerdi asla bundan geri durmazlardı. Böylece kolaylıkla İslam'ın nurunu söndürürlerdi. Müslümanlarla defalarca savaşa girmek mecburiyetinde kalmazlar, neticede sayısız insanı kaybedip ağır bedeller ödemezlerdi.

Beşerî bilimler, sadece insanın, toplumun ve tabiatın bilgisini öğretir. İslam'da bunların gelişmesinin önünde bir engel

yoktur, hatta aşağıda görüleceği üzere buna teşvikler vardır. Ancak Kur'an'ın getirdiği bilgi tasavvurunun esas ayırıcı yönü, onun, "varlığın anlamının bilgisi"ni insana öğretmesidir. (Âl-i İmran, 3/191; Müminun, 23/115.) Bilimler, varlıklardaki kanunları açıklar, din ise bu varlıkları anlamlandırır. Bu iki yaklaşım birbirinden farklıdır. Mesela yağmurun nasıl oluştuğunu ve yağdığını coğrafya ilmi inceler, din ise bunun insana olan çok yönlü faydaları dolayısıyla bir ilahi lütuf olduğunu söyler. Varlığın nedeni ve anlamı konusunda felsefe de ilgilenir. Ancak burada net bir yaklaşım yoktur, aksine filozofların birbirinden farklı çok değişik görüş ve yorumları vardır.

Dinî bilgi, fen ve sosyal bilimlerin metotlarıyla elde edilecek bir bilgi değildir. Bu bakımdan onun yerini, bahsedilen bilgi alanlarının doldurması mümkün değildir. Çünkü bunlar, hayatın kolaylaşmasını sağlayan maddi olgularla ilgili araçsal bilgilerdir. Mesela fizik evrenin nasıl işlediğini anlatır. Kur'an ise evrenin varoluş hikmeti üzerinde durur, yine onun işleyişinden hareketle Yüce Yaratıcı'nın insana olan eşsiz merhametini konu edinir. Sosyoloji, insanı ve insanların oluşturduğu toplumu inceler ve açıklar. Din ise toplumda insanlar arası ilişkilerin nasıl olması gerektiğine dair ahlaki bir sorumluluk getirir. Diğer taraftan bu bilimler, varlıkla ilgili olarak insana bütünsel bir bilgi vermezler. Çünkü onların her birinin somut ve sınırlı bir inceleme alanı vardır. Mesela psikoloji, insanın iç dünyası,

duygu ve düşüncelerini konu edinir. Ama bu bilim, insana hayatla ilgili bütünsel bir bakış açısı vermez. Örneğin, insanın bu dünyada bulunmasının anlamı nedir? Böyle bir soru üzerinde durmaz. Kur'an ise baştan sona görünen ve görünmeyen âlemin ve bütün varlıkların anlamlılığı üzerinde durur. Bu ise düşünen insanın hep cevabını aradığı varoluşsal bir sorun olmuştur.

Dinin verdiği bilgi yani varlığın anlamının bilgisi, insanın fen ve sosyal bilimlerde bulamayacağı bir aydınlanmayı sağlar. Bu bakımdan gerçek münevverler, peygamberler ve onların yolundan gidenlerdir. Nitekim vahiyle bilgilenme ve aydınlanma ayette ifade edilir. (Bakara, 2/257.) Dinin ortaya koyduğu varlığın anlamının bilgisi bütünsel bir bilgidir. Bu da ancak Allah'ın insana lütfettiği vahiy sayesinde olmaktadır. Bu, görünen ve görünmeyen yönleriyle varlığı ele alır. Görünen varlığın anlamı ve gizemi, bir anlamda görünmeyen (gayb) âleminde saklıdır. Ahirete gönülden inanmak suretiyle insan, anlamsız/abes bir hayattan kurtulma kapısını kendisine açmış olur. (Müminun, 23/115.) Varlığın anlamının bilgisi, aynı zamanda dünya ve dünya ötesi "ebedî saadet ve kurtuluş"un bilgisidir. Kur'an, insana nihai kurtuluşun yolunu gösterir ki bu onun fitratının en önemli taleplerinden biridir. Çünkü ölümle hayatın son bulunması anlayışı, dünya ile tatmin olmayan ve hayatın anlamını arayan birisi için kabul edilemez bir durumdur.

Vahiy, akıl kaynaklı değildir ancak akıl üstü ve akla uygundur.

Yani akılla izah edilebilir veya savunulabilir. Bu anlamda dinde tabu yok, ikna vardır. Çünkü Kur'an, inkârcılara yönelik bütün çağrılarını sağduyuya yöneltir ve ilmî bir metot üzerine inşa eder. Nitekim Allah inancı, tevhid, ölümden sonra diriliş gibi gaybi haberleri ikna metoduyla ve aklı selime hitap ederek anlatır. Şirki ve inkârı da aynı yaklaşımla reddeder. Bu bağlamda Kur'an tezlerini tartışmaya açar, şeffaf açık bir yöntemi benimser. İnsanın bozulmamış fitratına ve vicdanına hitap ederek tezlerinin haklılığını ortaya koyar. Yüzlerce ayette, "anla, aklını kullan ve düşün..." der. Böylece insanın bütün idrak potansiyelini/becerisini harekete geçirmeyi hedefler.

Kur'an, insanı salt dünyevi kaygılarla bilgilenmeye ve düşünmeye çağırmaz. Aksine ayetlerde emredilen tefekkürün bir sebebi ve gayesi vardır. Başka bir ifadeyle o, esas itibarıyla "dinî akıl" harekete geçirmeyi yani öğüt almayı, manevi inkişafı ve gelişmeyi gaye edinir. İnsanın ancak bununla yaratılış amacına uygun yaşayabileceği ve erdemli olabileceğini anlatır. Aksi takdirde diğer canlılar seviyesine düşeceği ve onlardan bir farkı kalmayacağını hatırlatır. (Araf, 7/179.) Hatta yeryüzündeki canlıların en kötüsünün aklını kullanmayanlar olduğunu söylemiştir. (Araf, 7/179; Enfal, 8/22.) Dolayısıyla İslam'ın hedeflediği mümin, körü körüne inanan ve taklit eden değil araştıran, düşünen (tahkik eden) ve her daim aydınlık bir dünyaya yürüyen kimsedir.

Kur'an, yaratılışı ve bütün varlığı, insanın her daim gözlemlemesi, âdeta okunması ve incelemelerine varılması gereken bir kitap olarak görür. Bu anlamda varlıklar, ruhsuz, anlamsız taş, toprak, bitki, böcek, ağaç, canlılar, sular, güneş, ay ve yıldızlar toplamı değildir. Aksine bütün yaratılmışlar, hem kendileri ibadet/tesbih hâlinde hem de Allah'a ibadete çağıran semboller, alametler bütünüdür. (Hac, 22/18; Casiye, 45/3-5.) Doğaya olan bu bakış açısı, herhâlde ilk defa Kur'an tarafından bu boyutlarda işlenmiştir. Kur'an, tabiat üzerinde tefekkürü müminin tercihine bırakmadı, aksine baştan sona bunun gerekliliğini vurguladı. Çünkü bütün kâinat, hakikate delil olacak hem estetik hem de düzen ve nizam açısından hayrete değer güzellik ve mükemmelliklerle doludur. Her ayrıntı, düşünmeye ve seyretmeye layık ayrı bir özellik ortaya koymaktadır. Diğer taraftan Kur'an, varlığın bilimsel bilgisi üzerinde değil, onun lütfu oluşu, dinî ve ahlaki değeri üzerinde durmuştur. Nitekim ayette insanların, gökteki ayın önce ince yay, sonra hilal, sonra da daire şekline nasıl geldiğini sordukları anlatılmaktadır. Ancak ayette bu sorulara bilimsel açıklama getirilmez, sadece bunların vakitleri belirleme işlevine yaradıkları belirtilir. (Bakara, 2/189.)

Kur'an'ın geldiği toplumda, dinin gerçek oluşunun ölçüsü mucize, gizemli konular ve olağanüstülükler olarak görülüyordu. Nitekim bu konularda müşriklerden Hz. Peygamber'e ısrarlı talepler gelmiştir. (İsra, 17/90-93.) Kur'an'ın metodu ise

olağanüstülüğe değil, daha önce belirttiğimiz şekilde tabiatdaki olağan akıştaki düzen ve nizam üzerinde insanı düşünmeye davet etmektir. Yine belirtmek gerekir ki bu mucize talepleri yerine Kur'an, muhatapların ayetler üzerinde düşünmelerinin, ilahi oluşunun yeterli kanıtını oluşturacağını belirtir. (Ankebut, 29/50-51.) Böylece o, müşrikleri akli delile ve ilmî metoda çağırmıştır. Bu, aynı zamanda şu anlama geliyordu: Kur'an'ın ileri sürdüğü ilmî kanıtlar, insan duyularına hitap eden mucizelerden daha ikna edici ve sonraki asırlarda yaşayan insanlara da hitap edecek şekilde kalıcıdır.

Kur'an, varlıktaki düzen ve ölçüye dikkat çekmiştir. Bütün evreni Allah yönetir (Araf, 7/54.) ama bunun yasa ve ölçüleri vardır. (Kamer, 54/49; Mülk, 67/3-4.) Demek ki evren belirli sebep ve sonuçlara göre varlığını devam ettirmektedir. Bu da insanın ürettiği teknik ve teknolojinin temelini oluşturur. Ancak Kur'an, gemi örneğinde olduğu gibi insanın teknolojik ürünleri Yüce Allah'ın tabiata koyduğu yasalara göre yapması sebebiyle bunları, O'nun bir lütfu olarak görür. (Lokman, 31/31.) Dolayısıyla bunlar, insanın gurur ve şımarmasına değil, aksine Allah'a kulluk ve şükretmesine sebep olmalıdır. Ancak geçmiş bazı toplumların, peygamberlerin getirdiği bilgiye sırt çevirdikleri ve kendi becerileri ile elde ettikleri bilginin, onları şımarmaya ve nankörlüğe sevk ettiğini bizlere bildirilmektedir. (Mümin, 40/83.)

Konumuzla ilgili bir başka husus da şudur: Kur'an, tarih ko-

nusunda sağlam bilgiyi ve yerinde araştırmayı/gözlemi esas alır. Bundan dolayı geçmiş milletlerle ilgili bilgi, belge ve delile dayanmadan karanlığa taşatar gibi tahminlerle konuşmalar yapmayı doğru bulmaz. Nitekim Ashab-ı Kehf'in/mağara arkadaşlarının sayılarının ne olduğu konusunda insanların kendi aralarında tartışması buna örnektir. (Kehf, 18/22.) Yine Kur'an bizleri, tarihle ilgili konuları masa başında öğrenmeye değil, geçmiş olayların vuku bulduğu yerde gözlem ve araştırma yapmaya davet eder. (Rum, 30/9.) Tabii bütün bunları salt bilimsel bir araştırma gayesiyle değil de dinî bir amaçla yapmaktadır.

Kur'an, muhataplarını, onların inanç, ibadet ve ahlaki davranışlarına pratik katkı sağlayacak konulara yöneltir. Kendi hedefleri istikametinde duygu, düşünce ve amel olarak olgunlaşmalarını hedefler. Böylece İslam'ın yüce idealleri doğrultusunda gelişime açık ve dinamik bir toplum oluşturmayı gaye edinir. Bu sebeple insanın dinî, dünyevi; manevi ve ahlaki yönden olgunlaşmasına fayda sağlamayacak metafizik konulara girmez. (İsra, 17/85.) Pratik konularla ilgilenir ve önce insanın kendisine bakmasını ve nail olduğu eşsiz iyiliği görmesini tavsiye eder. Çünkü aksi bir durum, ifade yerinde ise insanın kendisini iskalaması ve unutmaya anlamına gelmektedir. Bu bağlamda mesela yaratılış, aldığı gıdalar, yerlere göklere ve canlılara bakıp tefekkür etmesini emreder. (Casiye, 45/3-4; Abese, 80/24; Fatır, 35/28.) Çünkü bu metot, sağlam bir iti-

kat ve istikrarlı bir dinî hayatın temelini oluşturur. Yine Kur'an, mesajını verirken soyut felsefi düşüncelere yer vermez, aksine doğrudan pratiğe ve onu dönüştürmeye yönelir. Bu bağlamda sürekli ameli ve eylemi vurgular. Mesela Ehl-i Kitab'ın şahsında kurtuluşun içi boş laf ve kuruntularla değil, amel etmek ve ilah buyruklara teslimiyetle olacağını söyler. (Bakara, 2/111-112.) Allah Resulü de insanlara hayatın değişik alanlarında erdemli, iyi bir mümin olmanın yol ve yöntemini söz ve davranışlarıyla açık bir şekilde ortaya koydu. Zaten İslam'ın insanı ve toplumu dönüştürücü gücü de buradan gelmektedir.

Daha çok insanlar arası ilişkilerle ilgili ahlaki kurallar içerdiği düşünülen birçok ayet, aslında bilgi ve bilim etiği yönüyle de önemli mesajlar içermektedir. Mesela kişilik ve karakteri güven telkin etmeyen bir kimse-nin getirdiği bir haberin hemen kabullenilmemesi, aksine bunun araştırılıp gerçekliğinin ortaya konması ilkesini getirmiştir. (Hucurat, 49/6.) Yani nakledilen bilginin tarafgir, subjektif, ideolojik ve art niyetli olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu ilke, insanlar arası ilişkilerde olduğu gibi medya ve bilim alanında da oldukça önemlidir. Örneğin bir şahıs veya toplulukla ilgili bir konuda gerekli bilgi, belge ve malumatı değerlendirmeden sonuçları ileri sürmek ve genellemelere gitmek, bilim alanında çokça yapılan hatalardan biridir. Yine ayetlerde, "hangi alanda olursa olsun fikir beyan ederken adil ve tarafsız olun, arzu ve çıkarlarınıza, grup menfaatine uyup gerçekleri saptır-

mayın, sevginiz veya husumetiniz sizi doğru bilgi vermektan dolayısıyla hakkaniyetten uzaklaştırmasın..." şeklinde ifadeler buyrulur. (Maide, 5/8; Enam, 6/152.) Ayrıca Kur'an'da, "Hem toplumsal hem dinî ve ilmî meselelerde gerçeği gizlemeyin ve çarpıtmayın." (Âl-i İmran, 3/71.), "Aksine hakikati ortaya koymada menfaat kaygısına düşmeden cesaretli ve yürekli olun, insanlardan değil sadece Yüce Allah'tan korkun." uyarıları geçer. (Maide, 5/44, 54.)

İnsan, yaşadığı sosyokültürel çevrede her daim birtakım tabu ve önyargıların etkisi altındadır. Eğer iyi bir eğitim almazsa âdetta bunlar onun aşamadığı zindanlara dönüşür. İşte Kur'an, insanı bu esaretten kurtarmak için, toplumdaki aldıkları önyargıları ve taklidi değil; tahkiki ve eleştirel düşünceyi öğretir. (Bakara, 2/170; İsra, 17/36.) Yine vahiy, hakikate ulaşmak için konuyu ehline ve uzmanına iletme ilkesini getirdi. (Nisa, 4/83; Nahl, 16/43.) Nereden ve kimden gelirse gelisin doğru bilgi peşinde olmayı, takva sahibi müminlerin bir özelliği olarak kabul etti. (Zümer, 39/18.) Kur'an, Tevrat'ı neshetti, ancak kendi iddialarını savunmada oradaki bazı doğruları delil göstermekten çekinmedi. (Âl-i İmran, 3/93; Yunus, 10/94; Nahl, 16/43.) Her konuyu yerli yerince, kendi şartları ve tarihi içinde değerlendirin, anakronizme düşmeyin uyarısını yaptı. Bu bağlamda Hz. İbrahim'in Yahudi veya Hristiyan olduğu iddiasının, asılsız ve anlamsız olduğunu söyledi. (Âl-i İmran, 3/65-66.)

Sonuç olarak şu söylenebilir: Kur'an, ilim talebini bütün Müslüman halka yaymayı he-

defledi. Bu tutum ne Araplarda ne de diğer milletlerde vardı. Başka bir anlatımla ilmi, belirli bir zümrenin uğraşısı değil her Müslüman için gerekli gördü. Nitekim İslam bilginleri, her Müslümanın hâl ilmini (ilmihâl) yani yaşadığı zaman ve zeminde lehinde ve aleyhinde olan konuları bilmesi gerektiğini söylediler. Yine son din, müminlerin önüne iman ve amel alanında gelişmeyi bir hedef olarak koyduğu için hayatın bir mektep olarak değerlendirilmesini istedi. Kur'an, Allah Teâlâ'ya gerçek manada saygı duyma ve bağlılık göstermenin, ancak tefekkür, ilim ve irfandan geçtiğini belirtti. (Fatır, 35/28; Ankebut, 29/43.) ■

Dinin verdiği bilgi yani varlığın anlamının bilgisi, insanın fen ve sosyal bilimlerde bulamayacağı bir aydınlanmayı sağlar. Bu bakımdan gerçek münevverler, peygamberler ve onların yolundan gidenlerdir.

EBABİLLERİ YENEMEZLER

| Rümeyşa OĞUZ

Beni neden dinlemediniz? Duyduysanız niçin önemsemediniz? Elleriniz neden kulaklarınızda? Gözleriniz hep mi kapalı? Ya kelimeleriniz! Konuşacak mecali de mi yitirdiniz? Sorularıma kızmayın. Yangından sıçrayan bir kıvılcım kelimelerim. Biraz avucunuzu yakacak.

Ben Leyla. Size anlatacak çok şeyim var. Fakat sesim uzakta. Üzerimize bombalar yağıyor. Gazlar, mermiler, öfkeler, kibirler, sallanan parmaklar. Eşim öldü. Çocuklarım yıkımın ve yitimin içinde koşuyor. Çocuklar koşar hep, bilirsiniz. Dünyanın neresinde olursa olsunlar, oynamak ve gülmek isterler. Sizinkiler de öyle değil mi? Ah, sizinkiler! Keyifleri yerindedir umarım. Sırtları terlememiş, ayakları üşümüşüştür.

Nasılınsınız? Bizi soracak olursanız göğümüzde sesler asılı. Hiç bitmeyen çığlıklar, ardı arkası kesilmeyen ahlalr. Sirenler, saldırılar, çık buradanlar, defollar, yok ollar! Ama bunlar mühim değil. Bizi sürgün etmeye çalıştıklarında, yani şanslıysak ve bunun için kısa bir mühlet aldıysak; ne olduğunu anlamadan yıkılan duvarların altında kalmadıysak, kulaklarımızın dibinden mermiler vızır vızır geçmeden evvel gitmeye zorlandıysak eğer; “Allah” diyerek atıyoruz adımlarımızı. Göğümüzde sesler ası-

lı. Seslerin üzerinde bir sesle, “Allah” diyoruz. Bizi duyuyor musunuz? Dört yanımız kuşatılmışken evimiz diye bakışlarımızı çevirdiğimizde; hepimizin gözleri aynı noktada buluşuyor. Kubbetü’s-Sahra’da. Siz de görüyor musunuz?

Ben Leyla. Size anlatacak çok şeyim var. Ekmeksiz ve susuz kaldık. Evsiz ve aşsız. Çocuksuz ve eşsiz kaldık. Büyüklerimizi de küçüklerimizi de yok ettiler. İsmimin bir önemi yok aslında. Çünkü ben Kudüs’üm. Beni, bu topraktan kazıyarak ilk kiblemin izlerini silmeye çalışıyorlar. Bu yüzden tırnaklarımızı geçiriyoruz toprağa. Avuçlarımdaki toprak sevdiğilerimin kanıyla sulanmış. Ellerimde annemin ve babamın kokusu var. Eşimin ve kardeşlerimin kokusu avuçlarımda.

Burada sizin için değil, kendimiz için de değil; burada Miracımız için bekliyoruz. Ölmekten başka bir şey gelmiyor elimizden. Ölüyoruz. Çünkü yaşamak için ölmekten başka yolumuz olmadığını öğrendik ilkin. Yaşamak... İnsanca ve insan kalmak uğruna. Anlıyorsunuz değil mi? Anlayın ve lütfen anlayın! Elimizde sapan, avucumuzda taşlar, dilimizde Allah, koşuyoruz. Anlayın; ben o Kudüslü kişiyim. Anne ve evlat olan. Bu sokaklarda büyüdüm. Bütün arnavut kaldırımlarının Mescid-i Aksa’ya çıktığı. İp atladım, bütün çocuklar gibi. Top oynadım. Avluda güvercinleri kovaladım. Anlayın! Yıllarca adımlarım aşındırdı sokakları. Cebimde bir avuç taş, mermilere karşı durarak büyüdüm. Eksilerek var olmaya çabaladım bu topraklarda. Her gün bir parçamı

söktüler. Anlayın ben her gün, önceki günü anarak ve geçip gidenleri özleyerek büyüdüm. Biliyor musunuz, yıkılan bir şehri özlemek, dünyanın en çaresiz hissidir. Silinen anıları, yok olan duvarları, geri dönmeyecek yakınları özlemek.

Ben Leyla. Size anlatacak çok şeyim var. Açık konuşalım, yorgunum. Çok oldu bir bayram sevinciyle gözlerimi açmayalı. Korkmadan adım atmayalı ve eteklerimi uçuşturan rüzgârla ferahlamayalı. Ben Leyla. Çiçekler görüyorum düşümde. Papatyadan bir taç yapıp Kubbetü’s-Sahra’ya takıyorum. Çocuklarım tutuyor ellerimden. Tırnaklarımin arasında hiç toprak yok. Sanki toprağı kazıyarak burada kalmaya ve ait olduğum yerde yaşama hakkımı almaya çabalamamışım hiç. Güvercinler uçuyor biz avluya girince. Babam şehit edilmiş. Annemin elinde bir zeytin fidanı. Bunu evimizin bahçesine dikeceğiz, diyor. Evimiz deyinince bembeyaz avludaki o tek katlı yerde buluyorum kendimi. Yalnızca yaprakların hışırtısını duyuyor kulaklarım. Namaza gideceğiz, diyor eşim. Şam Kapısı’na çeviriyorum adımlarımı. Parmak uçlarımyı duvarlara dokunduruyorum. Sonra derin bir nefes alıyorum. Yağmur yağmış, toprak kokusu geliyor burnuma. Bir de zeytin. Ayakbılarımı çıkarıyorum Mescid’e girerken. Halılar pırıl pırıl. Üzerinde postallar gezmemiş. Başardık, diyorum sevinçle. Öyle bir sevinç ki kalbim taşacak göğsümden. Başardık! Derken bir ses geliyor. Sıçrayıp fırlıyorum. Gökyüzüne bakıyorum. Uzun sürmüyor düşlerim.

İçim geçiyor çoğu zaman oturduğum yerden. Başımı yastığa koymayalı kaç gün oldu, hatırlamıyorum.

Ben Leyla. Size anlatacak çok şeyim var. Nefesim kesiliyor, konuşamıyorum. Gökyüzünü bile çalmak istiyorlar bizden. Soluduğumuz hava dahi çok geliyor gözlerine. Buradan gidersem her şey bitecek vehmindeler. Mevsimler geçiyor. Çocuklar, adamlar ve kadınlar ölüyor. Sonra? Sonrası yok sanıyorlar. Onlar yok sandıkça bir dua büyütüyorum kucağımda. Annem, babam, eşim, evladım, komşum ve geçip giden, göçüp giden herkes adına bir dua. Taşımın yetmediği yerde duamla karşılık veriyorum onlara. Bir dua! Sonra onları görüyorum. Her şeyleri olduğu hâlde tedirgin gözlerle bakıyorlar bana. Avucumdaki çakıllardan irkilip titriyor dudakları. Koca namluları bana çevrilmişken sapanım korku salıyor kalplerine. Gözlerimi çeviriyorum Kubbe’ye. Allah’ım, bana gerçek bir gülümseme ver, diyorum. Gerçek bir gülümseme. Elleri tetiğe giderken bile ürkekler. Ben onları gülüşümle yeniyorum. Dimdik duruyorum. Hiç eğilmeden düşünüyorum toprağa. Avucumdan beş küçük taş yuvarlanıyor. Aklima beş taş oyunlarımız geliyor. Bunu da düşümde görmüşüm belki. Gözlerimi kapatırken toprağı kokluyorum. Uzun zamandır duymamıştım; zeytin, yağmur ve evlatlarım kokuyor. Birisi bağırarak koşuyor; “Leyla!” Üzülme, diye fisıldıyorum. Beni bırak, taşları al. Onların haberi yok, ama ben biliyorum. Hepimiz toprağı düşsek de ebabilleri yenemeyecekler. ■

HZ. İBRAHİM: TESLİMİYET, SAMİMİYET, VEFA

Doç. Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ إِجْتِنِيَهُ وَهَدِيَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ . وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

“Kuşkusuz İbrahim, bir tevhid önderi olarak Allah’a gönülden itaat eden iyilik rehberiydi, müşriklerden de değildi. Allah’ın nimetlerine şükrederdi; Allah onu seçkin kılmış, doğru yola yöneltmişti. Biz İbrahim’e bu dünyada iyilik verdik; kuşkusuz o, ahirette de salihlerden olacaktır.”

(Nahl, 16/120-122.)

Kur’an-ı Kerim’de değişik vesilelerle peygamberlerin kıssalarından örnekler verilir. Her biri tabii olunacak birer önder olan peygamberlerin tevhid mücadelelerinden dersler çıkarmanın hedeflenir. Bunlardan biri de Kur’an’da kendisinden çokça bahsedilen peygamberlerden olan Hz. İbrahim’dir. Kendi ismiyle anılan bir surenin Kur’an’da yer alması, katlandığı sıkıntılara karşı duruşunun değişik vesilelerle bizlere aktarılması onun büyük peygamberlerden oluşuyla bağlantılıdır.

“Biz daha önce İbrahim’e doğru düşünme yeteneği vermiştik. Biz onu biliyorduk.” (Enbiya, 21/51.) mealindeki ayetin işaret

ettiği üzere, peygamberlik öncesinde de doğru yolda olan Hz. İbrahim, Yüce Allah’ın “Bana teslim ol!” buyruğuna, “Âlemlerin Rabbine teslim oldum.” (Bakara, 2/131.) diyerek icabet etmiştir. Putlara tapınmanın hiçbir temele dayanmayan bir sapkınlık olduğu gerçeğini babasına haykıran Hz. İbrahim (Enam, 6/74.), babasının verdiği sert tepkiye rağmen ona yumuşak davranmış, babası için Yüce Allah’tan bağışlanma dileyeceğini ifade etmiştir. (Meryem, 19/42-47.) Kavmini de hak dine davet eden Hz. İbrahim, insanların tanıdıkları yıldızlar, ay ve güneş gibi gök cisimlerinin tanılamayacağı gerçeğini de akli

bir temellendirmeye idraklere sunmuştur. (Enam, 6/76-79.) Zira bütün bu varlıklar doğup batmakta, yok olmaktadır. Hiçbiri kalıcı değildir. Her birini yaratan, yöneten bir ilah vardır ki o da ezeli ve ebedî, ilk ve son olan Yüce Allah’tır.

Kavminin taptığı putların ne kadar aciz ve işe yaramaz olduğunu onlara göstermek üzere fırsat kollayan Hz. İbrahim, bir bayram günü halk şenlik için şehir dışına çıkınca putların bulunduğu mekâna girer ve bütün putları kırar. Sadece büyük putu bırakır. Durumu gören kavmi, zaten putlara karşı duruşuyla bilinen Hz. İbrahim’in bu işi yaptığını anlar

ve onu sorgular. (Enbiya, 21/57-62.) Buna karşın Hz. İbrahim onları şaşkına çeviren şu cevabı verir: “Bu işi şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorlarsa onlara sorun!” (Enbiya, 21/63.) Bu cevapla sarsılan inkârcılar, “Bunların konuşamayacağını pekâlâ biliyorsun.” (Enbiya, 21/65.) diyerek âdeta Hz. İbrahim’in eline bir koz daha verirler. Bunun üzerine, “Öyleyse Allah’ı bırakıp da size ne fayda ne de zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Size de Allah’ı bırakıp taptığınız bu şeylere de yuf olsun! Siz aklınızı kullanmaz mısınız?” (Enbiya, 21/66-67.) şeklinde onları akıllarını kullanmaya davet eden Hz. İbrahim’in bu çabası ne yazık ki sonuçsuz kalmış ve inkârcılar onu yakmaya yeltenmişlerdir. Ancak o, Yüce Allah’ın yardımıyla onların bu tuzaklarından kurtulmuştur. (Enbiya, 21/68-70; Saffat, 37/83-98.) (Hz. İbrahim ve Tevhid mücadelesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Ömer Faruk Harman, “İbrâhim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, TDV Yayınları, 2000, c.21 s.266-272.)

Bu yüzdendir ki Hz. İbrahim, “bir tevhid önderi olarak Allah’a gönülden itaat eden iyilik rehberi” şeklinde zikredilmiştir Kur’an’da. (Nahl, 16/120.) Âdeta Hz. İbrahim’le özdeşleşmiş olan hanif kelimesi, “şirk kuşkusunu taşıyan her türlü sapkın görüşten uzaklaşarak Allah’ın birliği inancını benimseyen ve ihlaslı bir şekilde yalnız O’na kulluk eden” anlamlarını ifade etmektedir. (*Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, c.3 s.451.) Hz. İbrahim’in tevhid mücadelesi onun hanif olarak nitelenmesini anlamalı kılan en temel hususlardan olsa gerektir.

Hz. İbrahim’in, Rabbine karşı sadakat ve teslimiyetinin en büyük göstergelerinden biri de oğlunu Allah yolunda kurban etme imtihanındaki tereddütsüz yaklaşımıdır. İlerlemiş yaşına rağmen kendisine oğulları İsmail ve İshak’ı bahşeden Yüce Allah’a (İbrahim, 14/39.) bağlılığının göstergesi olarak oğlunu kurban etmedeki kararlılığı ve oğlunun da bu ilahi emre teslimiyeti (Saffat, 37/102-111.), bugünün bizleri için anlaşılması oldukça zor, en büyük imtihanlardan biridir.

Hz. İbrahim; kalb-i selim ile Rabbine yönelmesi (Saffat, 37/84.), özü ve sözüyle doğru olması (Meryem, 19/41.), yumuşak huylu, hassas ruhlu oluşu ve kendini Yüce Allah’a adanması (Tevbe, 9/114; Hud, 11/75.) gibi pek çok yönleriyle örnekler bizlere. O, insanların önderi (Bakara, 2/124.), inananların atası (Hac, 22/78.), Allah’ın dostudur. (Nisa, 4/125.) Biricik oğlunu Allah yolunda kurban etme imtihanındaki teslimiyet ve vefası, ateşe atılmak pahasına davasına olan bağlılığı, babasına karşı dahi hak ve hakikati haykırmaktan geri durmaması, bu uğurda ateşe atılmayı bile göze alması, tevhid önderi oluşu ve daha pek çok yönleriyle dikkat çekmektedir Hz. İbrahim’in mücadelesi. Âdeta hac ibadetiyle de özdeşleşmiş olan ve oğlu İsmail (a.s.) ile Kâbe’yi inşa eden (Bakara, 2/127.) Hz. İbrahim ve ailesinin yaşadıkları, her hac mevsiminde yeniden canlandırılır Müslümanlar tarafından. Onların mücadelesi bir kez daha hatırlanır bütün güzellikleriyle. Hz. İbrahim ile ilgili olarak Kur’an’da anlatılan

bütün bu hususlar elbette ki birer hikâyeden ibaret değildir. Gerçektir, yaşanmıştır. Diğer kıssalarda olduğu gibi örnek alınmak için anlatılmıştır. İbret doludur, mesaj yüklüdür. Bu yüzdendir ki Hz. İbrahim ve onun yolundan gidenler en güzel örneklerden biri olarak sunulmuştur bizlere. (Mümtehine, 60/4.) O hâlde, bu güzel örnekten alacağımız pek çok ders vardır elbette. İmanımıza olan bağlılığımız, bu uğurda sevdiğimiz şeylerden vazgeçebilmemiz, aile ve toplumumuzun içinde bulunduğu yanlışlara karşı hassasiyet sahibi olmamız ve onların kurtuluşu için bir şeyler yapabilme gayretinde olmamız, nesillerimizin hayırlı olması için dua ve gayret etmemiz bunlardan birkaçıdır sadece. İnsanlara hak ve hakikatleri anlatmadaki kararlılığımız, bu yolda uygun yol ve yöntemleri tercih etmemiz de Hz. İbrahim’in mücadelesinden çıkarabileceğimiz ipuçlarıdır kuşkusuz.

“Selam olsun İbrahim’e!” (Saffat, 37/109.)... ■

Hz. İbrahim ve onun yolundan gidenler en güzel örneklerden biri olarak sunulmuştur bizlere.

BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ÜÇ AMEL İMAN, İSLAM VE İHSAN

Dr. Ahmet OĞUZ

Suudi Arabistan Cidde Din Hizmetleri Ataşesi

«..الإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ...»

“...İhsan, Allah’ı görüyormuşsun gibi O’na kulluk etmendir. Çünkü sen O’nu görmesen de O seni görmektedir...”

(Buhari, Tefsir, Lokman, 2 [4777]; Müslim, İman, 5 [9].)

Allah ile Resulü arasında Kur’an dışında da farklı iletişim şekilleri vardır. Bu iletişim bazen Hz. Peygamber’e Cebrail’in gelmesi ve birtakım bilgiler vermesi şeklinde olmaktadır. Bir defasında Hz. Cebrail, kimsenin tanımadığı bir insan kılığında gelmiş, ashabın huzurunda iman, İslam ve ihsanın ne anlama geldiğini Hz. Peygamber’e sormuş ve ondan gayet özlü cevaplar almıştır. Aldığı cevapları tasdik edip giden bu zatın ardından Hz. Peygamber, “Bu (gelen) Cibril’dir, insanlara dinlerini öğret-

mek için geldi.” buyurmuştur. (Hadislerle İslam, 6/483; 7/603.)

Hiz. Ömer (r.a.) şöyle demektedir: “Bir gün Resulullah’ın (s.a.s.) yanında iken bir adam çıkageldi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı ve üzerinde herhangi bir yolculuk belirtisi yoktu. Üstelik aramızda onu tanıyan da yoktu. Peygamber’in (s.a.s.) yanına oturdu; dizlerini onun dizine dayayıp ellerini uylukları üzerine koydu. Sonra da ‘Ey Muhammed! Bana İslam’ı anlat.’ dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.) şö-

le buyurdu: ‘İslam, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmen; namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer gücün yetiyorsa haccı yerine getirmendir.’ Bu sözler üzerine adam, ‘Doğru söyledin!’ dedi. Biz ise adamın hem soru sorup hem de onu tasdik etmesine şaşırдық. Sonra, ‘Bana imanı anlat.’ dedi. Resulullah (s.a.s.), ‘İman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, iyisi ve kötüsüyle kadere inanmandır.’ şeklinde karşılık verdi. Adam yine, ‘Doğru söyledin!’ deyip peşinden, ‘Bana ihsanı anlat.’ dedi. Resulullah (s.a.s.) şöyle söyledi: ‘İhsan, Allah’ı görüyormuşsun gibi O’na kulluk etmendir. Çünkü sen O’nu görmesen de O seni görmektedir.’ Daha sonra adam, ‘Bana kıyameti anlat.’ dediğinde, Peygamber (s.a.s.), ‘Bu konuda kendisine soru sorulan kimse, soruyu sorandan daha bilgili değildir.’ dedi. Adam, ‘Öyleyse bana onun alametlerini söyle.’ deyince Peygamber (s.a.s.) şunları saydı: ‘Cariyenin efendisini doğurması ve yalın ayak, çıplak, fakir sürü çobanlarının yüksek binaları yapmada yarıştıklarını görmendir.’ Sonra adam gitti. Bir süre sonra Hz. Peygamber bana, soru soranın kim olduğunu bilip bilmediğini sordu. Ben, ‘Allah ve Resulü en iyisini bilir.’ dediğimde şöyle buyurdu: ‘O, Cibril idi. Size dininizi öğretmeye gelmişti.’” (Müslim, İman, 1-5 [8-9]; Buhari, İman, 37 [50].) Böylece Hz. Cebrail, hem sorduğu soruların cevabını aldı hem de orada hazır bulunanları aydınlattı. İslam

âlimleri tarafından bu hadise “Cibril hadisi” denilmiştir. Hadiste geçen “iman”, dinin kalbî ve inanç boyutunu; “İslam”, ibadet, muamelat ve davranış boyutunu; “ihsan” ise ahlak boyutunu ve kulluk şuurunu ifade ettiği söylenebilir. (*Hadislerle İslam*, 1/363.)

İslam’ın temeli “iman”dır. İman olmadan hiçbir ibadet geçerli olmaz. İman ise Hz. Muhammed’in (s.a.s.) Allah’tan getirdiği dinin doğru olduğunu kalben kabul edip ona gönülden inanmaktır. İman esasları bir bütün olup iman bu altı prensip üzerine bina edilir. Dinin temeli iman olmasına rağmen İslam sadece inançtan ibaret değildir. Zira iman, yalnızca kalpte yaşatılabilecek basit bir duygu değildir; o ancak ibadetlerimiz ve davranışlarımızla dışa yansır. İbadetsiz iman, meyvesiz bir ağaca benzer. Salih amel ve güzel ahlakla bezenmemiş iman, toprağa dikilip bakımı yapılmamış ve her an kuruşması muhtemel olan bir fidan gibidir. (*Hadisler Işığında Ailemizle 52 Ders*, Ensar Yayınları, İst. 2012, s. 37.) İslam’ın ikinci temel unsuru “ibadet”tir. Hadiste geçen sıralamaya göre kelime-i şehadetten sonra namaz gelir. Zira bazı hadislerde namaz ibadeti dinin direği olarak ifade edilmişti. (Tirmizi, İman, 8 [2616].) Ayrıca İslam’ın şartları sadece hadiste ifade edilenlerden ibaret değildir. Dolayısıyla bunlar İslam’ın âdeta temel direkleridir. Oysa direkler çok önemli olsa da bir yapının sadece direklerden ibaret olmadığı herkesçe malumdur. İman ve ibadet, dinin en önemli iki unsurudur.

Ancak dinî hayat ihsan mertebesiyle zirveye ulaşır. İhsan ise sürekli ilahi gözetim altında olduğumuzu idrak edip bu şuurla hareket etmektir. Zira Allah bütün yaptıklarımızdan haberdardır. “... Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir...” (Hadid, 57/4.) ayeti de bu gerçeği ifade etmektedir. Her an Allah tarafından gözetildiğini bilen bir Müslüman, sürekli kendini kontrol eder; yanında bulunan hafaza ve kiramen kâtilbin meleklerini âdeta manevi birer polis bilir, hata ve yanlışta düşmemeye gayret eder. Yerine getirdiği ibadet ve yaptığı işlerde ihsan şuruyla hareket eder. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “... Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever.” (Bakara, 2/195.); “...Allah işini güzel yapanları sever.” (Âl-i İmran, 3/148.) İhsan kelimesi esas itibarıyla hadiste

İslam’ın temeli “iman”dır. İman olmadan hiçbir ibadet geçerli olmaz. İman ise Hz. Muhammed’in (s.a.s.) Allah’tan getirdiği dinin doğru olduğunu kalben kabul edip ona gönülden inanmaktır.

ifade edildiği üzere Allah’ı görüyormuşçasına kulluk etmek manasında olsa bile yapılan her işin hakkını vermek yani itkân anlamına da gelir. Buna, bir hadis-i şerifte şöyle işaret edilmiştir: “Allah Teâlâ, birinizin yaptığı işi en iyi (itkân) şekilde yapmasından memnun kalır.” (Beyhaki, Şu’abü’l-îmân, 7/232-233 [4929-4931].) Cibril hadisinden anlaşıldığına göre “iman”, dinin esaslarını kabul etmek, “İslam” ise dinî emirleri yerine getirmektir. Dolayısıyla bu ikisi kavram olarak ayrı olmalarına rağmen gerçekte birbirlerinden ayrı değildir. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah’tan başka kimse bilemez. (Araf, 7/187; Ahzab, 33/63; Lokman, 31/34.) Ayrıca başka bir hadiste ifade edildiği üzere Müslüman kişi kıyametin ne zaman kopacağını merak etmekten ziyade kıyamete hazırlıklı olup olmadığına bakmalıdır. (Buhari, Edeb, 95 [6167]; Müslim, Birr, 161-164 [2639].) Buna göre Müslümanın daima Allah’ın gözetimi (murakabesi) altında olduğu bilinciyle kulluk vecibelerini yerine getirmesi gerekir. İhsan ve murakabenin iki derecesi vardır: Kulun “Allah’ı görüyor gibi” kulluk edip yaşaması, birinci derecedir. “Kendisini Allah’ın gördüğü şuuruna sahip olması” ise ikinci derecedir. İhsandaki hedef ise birinci derecenin elde edilmesi yönünde gayret etmektir.

Yüce Allah, cümlemizi kâmil iman ve salih amel sahibi olup kulluğun en üst mertebesi olan ihsan mertebesini elde edenlerden eylesin. ■

İDARESİ VAKIFLARDA OLDUĞU YILLARDA CAMİLERE İLİŞKİN BAZI NOTLAR

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Yazılarımda yeri geldiğinde, “Ülkemizde camiler ve hayrat hademesinin/cami görevlilerinin idaresi, 1931 yılında bir bütçe kanunuyla Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredildi; bu hâl 1950 yılına kadar sürdü.” mealinde cümlelere yer vermiştim. Kısa ve öz olarak belirtmek gerekirse 1931-1950 yılları arasında camiler ve cami görevlileri üzerinde idari yetkiler Vakıflar’da, camilerde sunulan hizmetlerin murakabesi ve dinî yönden takibi ise Diyanet’te olmuştu. Devlet teşkilatı içinde bir Diyanet İşleri Reisliği varken bu teşkilatın ana hizmet mekânları olan camileri ve ana hizmet elamanları olan hayrat hademesini ondan koparmak... Ya da dinî nitelikli bir hizmeti, devletin iki ayrı kurumu arasında paylaşdırmak... Günümüz şartlarında ve düz bir mantıkla bunu izah etmek kolay olmayabilir. Ama sonuç itibarıyla böyle bir tecrübe yaşan-

mış ve bitmiştir. Tabii olarak bu iki başlılık, uygulamada birçok müşkülâtı beraberinde getirmiştir ancak bu yazıda o sıkıntıların detayına girilmeyecek, sadece bu süreçte camiler ve cami görevlileri çerçevesindeki gelişmelerden bir kısmına notlar hâlinde işaret edilecektir. Bu notların kaynağı ise bu yazıya mahsus olmak üzere sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün (o yıllardaki resmî adı Evkaf/Vakıflar Umum Müdürlüğü idi, bu yazıda “Vakıflar” kısaltması da kullanılacaktır) resmî süreli yayınları olan ve teşkilatla ilgili yasal düzenlemeler ve tamimlerin (genelge) yayımlandığı *Mecmua ve Muharreratı Umumiye Mecmuası* adlı mevkuteler olacaktır. Sözü edilen mevkutelerin 1938-1944 yıllarına ait ciltlerini gözden geçirme imkânım oldu. Bu dergilerde sadece dergilerin yayımlandığı yıllara ait olanlar değil geçmiş yıllarda yayımlanmış genelgelere de yer verilmişti. Bu ge-

nelgelerden bir kısmı camiler ve hayrat hademesiyle ilgiliydi. 1931-1950 yıllarında camiler ve cami görevlilerine ilişkin fazla bir arşiv belgesine sahip olmadığımızdan Vakıflar’ın sözü edilen resmî yayınları önemli bir kaynak durumundadır. Binaenaleyh, vereceğim örneklerin dönemdeki camiler ve din hizmetlilerinin durumuna bir nebze ışık tutacağını düşünüyorum. Notlarımızın camilerle ilgili olanı bu yazıda, hayrat hademesiyle ilgili olanlar da sonraki yazımızda yer alacaktır.

Başka kaynaklar yanında yukarıda sözü edilen resmî yayınlardaki verilerden de anlaşıldığına göre, Vakıflar idaresinde camiler söz konusu olduğunda, gündemi en çok teşkil eden konulardan biri süreçte cami ve mescitlerin tasnifi ve tasnif dışı kalan cami ve mescitlerin başka amaçlarla kullanılmak üzere ibadete kapatılması; ikincisi ise bilhassa İkinci Dünya Savaşı

yıllarında askerî güzergâhlarıdaki bir kısım camilerin askerî amaçlarla kullanılmasıdır. Hemen belirteyim ki her iki konu ve uygulamadan kaynaklanan sıkıntılar Reislik kaynaklarında da genişçe yer bulmuştu. Ancak yukarıda da ifade ettiğim gibi burada sadece Vakıflar idaresinin sözü edilen resmî yayınlarındaki kayıtlardan bir kısmına notlar hâlinde yer verilecektir.

15 Kasım 1935'te çıkartılan 2845 sayılı kanun, "Cami ve Mescitlerin Tasnifine ve Tasnif Harici Kalacak Cami ve Mescid Hademesine Verilecek Muhas-

sat" başlığını taşıyordu. Bu kanun, cami ve mescitlerin bir tasnife tabi tutulmasını ve tasnif harici kalacakların "başkaca istifade edilmek üzere" kapatılabileceğini öngörüyordu. Belirtildiği gibi camilerin idareleri o yıllarda Vakıflar'da olduğu için önce bu kurumca şehirlerdeki camilerin tasnifi yapılmış ve kadro dâhilinde veya haricinde bırakılması gerekenler tespit edilip hazırlanan tasnif cetveleri valiliklere gönderilmiştir. Kabulünden sonra da kanunun uygulanmasına ilişkin genelgeler yayımlanmıştır. Bunlardan

Evkaf Umum Müdürlüğünden Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına gönderilen 25 Aralık 1935 tarihli genelgede, kapatılmış cami ve mescit görevlilerinin maaş ve tahsisat durumuna ilişkin sekiz maddelik bir açıklamaya yer verilmişti. (*Mecmua*, c. 4, s. 66-68.)

1941 yılında, 2845 sayılı kanuna bazı ilaveleri öngören 3994 sayılı kanunun neşri üzerine Vakıflar idaresi bu değişikliğe ilişkin teşkilata yeni bir genelge gönderdi. Bu genelgede özellikle camilerin münhal kalacak hizmetlerine açıktan kimse alınmayarak çeşitli sebeplerle

içinde namaz kılınmayan cami ve mescit hademelerinin buralarda görev yapması istenmişti. Bu görevliler, içinde namaz kılınmaya başlandığında eski vazifelerine iade edileceklerdi.

(*Muharreratı Umumiye Mecmuası 1940-1941*, s. 94-96.)

Evkaf Umum Müdürlüğünün 13 Haziran 1936 tarihli tamiminde ise Köy Kanunu hükümleri çerçevesinde, ücreti köy idaresince verilen imamların görev yaptığı köy cami ve mescitlerinin tasnife tabi tutulmadığı, mevcut imamların görevlerine devam edeceği ifade edilmiştir.

(*Mecmua*, c. 4, s. 72-73.)

Vakıflar Umum Müdürlüğüne ait bazı yazışmalardan anlaşıldığına göre, tasnif harici kalmış, -bu kavram bazen “kadro harici” olarak da ifade edilmiştir- cami ve mescitlerin başka amaçlarla kullanımına karar verildiğinde, kullanım amacına göre buralarda birtakım tadilatın yapılabileceği de kabul edilmişti. Genelgelerde, yapılacak tadilatın mahiyetine ilişkin ayrıntılar da vardır ancak burada örnek verilmedi. Vakıflar Umum Müdürlüğü Teşkilatı ve Vazifeleri hakkındaki nizamnamenin 20. maddesinin (F) fıkrası mucibince hayrat kütüklerinin tesisi için hazırlanan cetvellere, bu tür tadilata uğrayan hayratın kayıtlarının yapılmaması öngörülmüştür. Keza cami, mescit, tekke, türbe, zaviye, medrese gibi hayrat nev’inden bütün gayrimenkuller ve bunların arsaları da cetvellere kaydedilmeyecekti.

(Vakıflar Umum Müdürlüğünden Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına gönderilen 28 Ekim 1940 tarihli genelge, *Muharreratı Umumiye Mecmuası 1940-1941*, s. 55-57.)

Vakıflar Umum Müdürlüğünden Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına gönderilen 2 Ekim 1944 tarihli genelgede belirtildiğine göre, tarihî ve mimari kıymeti haiz cami ve mescitlerin aynen muhafazası gerektiği hâlde bazı yerlerde tasnifte kadro harici bırakılarak kendi hâllerine terk edildiklerine de rastlanmıştır. Genelgede, tasnife ilişkin yasal mevzuat hatırlatılarak taşra vakıflar idaresince yapılması gerekenler anlatılmıştır. Buna göre; Tasnif Talimatnamesinin 3. ve 5. maddelerine nazaran bir caminin kadro dâhilinde bırakılması, yani kapatılmaması için cemaati olması, civarındaki camilerle arasındaki mesafenin 500 metreden az olmaması, mamur olması ve “memleket haritasına nazaran müstakbel vaziyetinin emin bulunması” gerekmektedir. Aynı talimatnamenin 7. maddesine göre de tarihî ve mimari kıymeti olan camiler tercihen kadro haricinde bırakılmamalıdır. Bu esaslara göre, hâlen mamur durumda olmasalar bile gelecekte imar edilmeleri imkân dâhilinde olan bu nitelikteki cami ve mescitler kadro harici bırakılarak kendi hâllerine terk edilmemeli, ayrıca tarihî ve mimari kıymeti haiz cami ve mescitlerin hangi sebeplerle kadro haricinde bırakıldıkları yeniden gözden geçirilmelidir. (*Muharreratı Umumiye Mecmuası 1944*, s. 26.)

Camilerin tasnifi yanında dönemde en fazla gündemde kalan ikinci konunun, bir kısım cami ve mescidin askerî amaçlarla kullanılmak üzere ibadete kapatılması olduğunu yukarıda belirtmiştim. Bu meseleye iliş-

kin notlarımız okunurken sürecin 1939-1945 yıllarına yani İkinci Dünya Savaşı’na tekabül ettiğini göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Bilindiği gibi ülkemiz bu savaşa fiilî olarak katılmamışsa da savaşa her an girecekmiş gibi hazırlık yapılmış, birtakım tedbirler alınmıştı.

Cami ve mescitlerin askerî amaçlarla kullanılması hususunda Vakıflar idaresinin zaman zaman hassasiyet gösterdiğini de görüyoruz. Askeriyece kullanılan camilerden tarihî ve mimari niteliği haiz olanların tahliyesi için Başvekâlet kanalıyla yaptığı tebligatlar bu hassasiyete örnek gösterilebilir. Mesela Başvekâletten valiliklere gönderilen 10 Nisan 1936 tarihli yazıda, bu hususta gösterilecek ihmal karşısında ilgililer uyarılmış ve “Bundan sonra tasnif harici dahi olsa Vakıflar Umum Müdürlüğünün muvafakati alınmadıkça hiçbir cami, mescit ve vakfa ait diğer binaların ve alakadar en yüksek makamın muvafakati munzam olmadıkça vakıftan gayri idarelere ait eski eserlerin hiçbir sebep ve bahane ile işgaline veya hedmine meydan verilmemesi” istenmişti. Başvekâlet’in bu yazısı, Evkaf Umum Müdürlüğü tarafından 15 Nisan 1936 tarihli yazı ile Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına tamim edilmiştir. (*Mecmua*, c. 4, s. 71.) Önemine binaen Reislik de bu tamime zaman zaman atıfta bulunacaktır. Vakıflar aynı konuda daha sonra yayınladığı bir genelgede de bu tür genelgelerdeki amacın, sanat ve tarihî kıymeti haiz eserlerin korunması olduğunu vurgulamıştır.

Ancak uygulamalar, Başvekâlet'in 14 Nisan 1936 tarihli genelgesinin bazı yerlerde dikkate alınmadığını göstermektedir. Nitekim yine Başvekâlet'ten, gereği için Dâhiliye ve Milli Müdafaa Vekâletlerine, bilgi için de Evkaf Umumu Müdürlüğüne gönderilen 24 Şubat 1938 tarihli yazı buna işaret etmektedir. Başvekâlet'in bu yazısı da hazırlanan bir notla Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına tamim edilmiştir. (*Mecmua*, c. 4, s. 78-79.)

Vakıflar Umum Müdürlüğünden Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına gönderilen 17 Ağustos 1942 tarihli genelgede, askeriyece veya başka amaçlarla kullanılan camilerin adları, kadro durumları, vakıflarının mülhak mı mazbut mu oldukları, tarihî ve mimari kıymetlerini gösterir cetvellerin hazırlanarak Umum Müdürlüğüne gönderilmesi istenmiştir. (*Muharreratı Umumiye Mecmuası 1942*, No: 7, s. 64-65.) Bu genelgenin gereğinin yapılarak istenen listelerin oluşturulup oluşturulmadığı ise şimdilik meçhulümüz.

Vakıflar Umum Müdürlüğünden Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına gönderilen 5 Ekim 1942 tarihli genelgede de 7 Haziran 1939'da kabul edilen 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyet Kanununa dayanılarak askerlerin iskân, konaklama ve depo ihtiyaçlarının daha çok camilerden temin edildiğine işaret edilerek bu konuda Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarınca yapılması beklenen işlere yer verilmiştir. (*Muharreratı Umumiye Mecmuası 1942*, No: 7, s. 70-71.)

Sözü edilen kaynaklarda yer alan konulardan biri de camilerin bakım ve tamirine ilişkindir. Dönemdeki ağır ekonomik şartlara rağmen devletin yine de vakıf eserleri ve bu bağlamda sanat değeri taşıyan tarihî camilerin bakım ve onarımı için ödenek ayırdığını, projeler uyguladığını belirtmemiz gerekir.

Vakıflar Umum Müdürlüğü, Cumhuriyet'in 20. yılı dolayısıyla yayınladığı bir kitapçıkta (*Yirminci Cumhuriyet Yılında Vakıflar*, Ankara 1943, 23 sayfa.), Cumhuriyet'in ilk yirmi yılında camilerde ve diğer vakıf binalarında yapılan tamir çalışmalarıyla ilgili bilgi vermiştir. Burada yer verilen bilgilere göre 1943 yılı itibarıyla Türkiye genelinde 3456 cami bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan tetkik neticesinde 1000 civarında caminin tamir ve bakıma ihtiyacı olduğu anlaşılmıştır. Bunlardan bir kısmının kadro harici bırakılması kararlaştırılmıştır. Buna göre kadro harici sayılabilecek cami sayısı 914'tür. Kadro dâhiline alınan 2542 camiden 1000 kadarı tarihî ve mimari kıymeti haiz bulunmuştur. Kitapçıkta 1943 yılı itibarıyla tamirleri tamamlanan ve devam eden camilerin isimlerine de yer verilmiştir. Tamiri tamamlanan camiler arasında İstanbul'da Mesih Paşa, Mahmut Paşa, Sultan Selim ve Sultan Ahmet; Ankara'da da Hacı Bayram ve Cenabı Ahmet Camileri vardır. Tamiri devam edenler arasında da İstanbul'da Süleymaniye ve Yeni Cami, Yozgat'ta Çapanoğlu, Diyarbakır'da Behram Paşa camileri bulunmaktadır. Kısmi surette tamire muhtaç

oldukları tespit edilerek henüz tamirlerine başlanmayan camilerle bunların keşif bedelleri bir liste hâlinde gösterilmiştir. Bu listede Türkiye'de hemen her şehirden camiler bulunmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Dâhiliye Vekâletinden Vakıflar Umum Müdürlüğüne gönderilen 3 Temmuz 1940 tarihli bir genelgede, muhtemel hava tarruzuna karşı tarihî ve mimari kıymeti haiz cami minarelerinin korunması için tedbir alınması, bu cümleden olarak minarelerin yıkılmaması için kaidelerinin kum torbalarıyla muhafaza altına alınmaları istenmişti. (*Muharreratı Umumiye Mecmuası 1940-1941*, s. 73.)

Son notumuz cami kitaplıklarıyla ilgili olsun. Evkaf Umum Müdürlüğünden Vakıflar Müdürlük ve Memurluklarına gönderilen 18 Haziran 1938 tarihli genelgede, camilerde ve Vakıflara ait diğer binalarda hiçbir tasnife tabi tutulmamış, gelişigüzel depo edilmiş, yıllar boyu toz toprak içinde kalarak yok olmaya yüz tutmuş kitap ve evrakın bulunduğu ifade edilerek muhtemelen aralarında kıymetli olanlarının da bulunabileceği göz önünde tutulmuş ve bu eserlerin bir an önce tasnifiyle mahiyetlerinin tespiti ve buna göre gereğinin yapılması istenmiştir. Ayrıca bu amaçla uzmanlardan oluşturulacak komisyonca hazırlanacak eser listelerinin bir örneğinin Umum Müdürlüğüne gönderilmesi de talep edilmiştir. (*Mecmua*, c. 4, s. 80.)

Kısa bir değerlendirmeyi sonraki yazıya bırakıyorum. ■

TEOLOJİ, TEKNOLOJİ VE DİJİTAL KÜLTÜR

Doç. Dr. Hüseyin MARAZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bilgisayar teknolojisinin insan yaşamına entegrasyonu öyle bir düzeye ulaştı ki artık insanın, “teko-sapiens” olma olasılığı konuşulmaktadır. Özellikle COVID-19 salgınının bir sonucu olarak dijital teknolojiye bağımlılıkta görülen inanılmaz artış, bu olguyu teyit eder niteliktedir. Artık dünyamız, sanal gerçekliğin gerçek yaşamdan ayırt edilemez hâle geldiği sosyal ağ deneyimlerine tüm somutluğuyla tanık olmaktadır. Üstelik dijital teknolojinin gelişmesinde birkaç on yıl içerisinde gözlemlenen hayret verici ilerleme, katedilen mesafenin henüz başlangıç aşamasında olduğunu göstermektedir. Gelecek yıllar ile karşılaştırıldığında insanoğlunun henüz hiçbir şey görmediği pekâlâ söylenebilir. Buna rağmen dijital çağın kısa olacağı yönünde birtakım beklentiler olsa da gerçek olan kalıcı ve her şeyi değiştiren bir güce sahip olacaktır. Nitekim dijital teknoloji, insan yaşamının vazgeçilmez hâline geldiyse toplum ile bütünleşip çeşitli toplumsal yapılarla iç içe geç-

mesi artık kaçınılmazdır. İnsanın zihnî, duygusal ve manevi yönelimlerine etki eden bu etkileşimin dinî hayata sirayet etmemesi elbette düşünülemez. Özellikle dinî grupların dijital teknoloji imkânlarından yararlandıkça bu yeni güce olan ilgilerinin daha da fazla artacağı tahmin edilmelidir. Üstelik çağın içerisinde kalabilmek için tekno gelişimi benimsemekten başka bir seçenek de önlerinde bulunmamaktadır. Sutinen ve Cooper’ın belirttiği gibi “Son otuz yılda bilgi teknolojisinin yaygınlaşması, toplumun her alanında hızlı, tempolu bir değişime yol açtı. Öyle ki çalışırız, öğreniriz, sosyalleşiriz, randevulaşırız, ailemizle etkileşime gireriz ve ibadet faaliyetlerine katılırız, bunların hepsi yeni bir teknolojiyi benimsemeye uyum sağlamıştır.” Artık dinî inanç topluluklarında da dijital teknolojinin kalıcı olacağı şüphe götürmez bir olgudur. Dijital bağlılığın toplumun dokusuyla bütünleşip günlük yaşamın çeşitli altyapılarıyla iç içe geçtiği gözlemlendiğinde şimdiden her alanda vazgeçilmez ve geri

döndürülemez bir bağıllık hâline geldiği itiraf edilmelidir. (Kirk A. Bingaman, “Religion in the Digital Age: An Irreversible Process”, *Religions* 14/108, 2023: 13.)

Dijital çağda teolojinin doğasını yansıtmak için birçok terimin gündeme geldiği, bilinen bir gerçektir. “Dijital teoloji”, “dijital çağ teolojisi”, “siber teoloji”, “internet teolojisi” bu terimlerden bazılarıdır. Dijital teoloji, dinin dijital kültür ve medya tarafından nasıl şekillendirildiği ve dijital kültür ve medyada nasıl mevcut olduğuyla ilgilenen dijital din ile karıştırılmamalıdır. Dijital din daha çok dijital kültürdeki din fenomenine odaklanırken dijital teoloji, Allah’ın zatı/doğası ve dünyayla etkileşimi üzerine eleştirel ar-

gümanları da içeren bilişsel bir çalışmadır. En temelde dijital teoloji, bilgisayarlardan ilham alan zengin bir teolojik kavramlar sistemidir. Bu yapıyla dijital teoloji ya da siber teoloji, yeni bir teoloji markasının üretilmesine yönelik girişimleri çağrıştırmaktadır. Çünkü dünya nüfusunun yarısından fazlasına internet erişimi sağlayan bir teknolojik platformda dinî ve manevi hayatı sürdürme biçiminde zorunlu bir değişiklik ister istemez varlığını hissettirmektedir. Üstelik teknolojik yenilikler bu yüzyılda yaşamın birçok alanında sosyo-kültürel değişikliklere de kaynaklık etmektedir. Kabul edilmeli ki dijital teknoloji, toplumlar üzerinde önemli etkileri olan kültürel bir güce

dönüşmüştür. Bu açıdan günlük hayatımızın bir parçası olan teknoloji, teolojinin yayılma ve öğretilme şeklini de değiştirmekte, fikrî etkileşimlerimizi ve manevi yönelimlerimizi belirlemektedir. Aynı zamanda sürekli gelişen teknoloji, dinlerle ya da bir dinin içerisinde varlık bulan teolojik yorumlarla kendine özgü bir rekabet alanını oluşturmaktadır. Artık dinî aktörler ve bireyler, giderek artan bir şekilde dijital medya biçimleri aracılığıyla dinî olanla yüzleşmektedir. (Matthew N. O. Sadiku ve dğr. "Digital Theology: An Overview", *IJT-SRD* 6/6, 2022: 2068-2069.)

Murray Shanahan'ın, "Artık günümüzün gelişen teknolojileri daha önce görülmemiş bir güce sahiptir." düşüncesi, insanlı-

ğın hayal gücünün ötesinde bir gelişmeler dizgisine tanık olacağını çağrıştırmaktadır. Bu gelişim ivmesi içerisinde bugün insan-makine bileşimine şahit oluyorsak ne olduğunu anlamamız için acele etmeliyiz ve dijital teknoloji ya da yapay zekânın bizim yerimize karar vermesinden önce teolojiye dair hazırlığımızı yapmalıyız. Öncelikle de cebimize sığın bir cihazın içerisinde sahip olduğumuz dijital gücün idrakine varmalıyız. Öyleyse dijital teknolojinin artan erişimi ve gücünün, toplumlarda ve inanç topluluklarında daha sağlıklı ve verimli kullanımı için çağın doğasıyla uyumlu teolojik bir düşünceye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktayız.

Tabii bu süreç boyunca İlla Delio'nun, "Teknolojiyle yalnızca dinsel bir şekilde ilgilenmek olmamalı, aynı zamanda teknoloji kim olduğumuzun bir parçası hâline gelmelidir." ifadesinde belirttiği üzere, teknolojinin dijital bir kültür oluşturma işlevini yeniden düşünmeliyiz. Günümüzün dijital dünyasında, evreni yeniden anlamlandırmak için teknolojiyi daha da fazla kullanma gerekliliği kaçınılmaz hâle gelecektir. Delio'nun sözleriyle, "dijital teknolojinin Allah'ın incelenmesinde merkezî olduğu" bir yaklaşıma, her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle insan, dijital teknolojiyi var ederken ilahi yardıma ve rehberliğe tüm gücüyle odaklanmalıdır. Âdeti bu sürecin her aşamasında Allah, dijital güç karşısında merhamet ve iyilik dolu amaçlarıyla süregiden değişime rehberlik etmelidir. (Bingaman, 2023: 6-13.)

İnsanlığın geleceğinde dinin dönüşümü, dijital teknoloji aracılığıyla sürecektir. Daha doğrusu teknoloji ve dinin bileşiminden oluşan bir teoloji yoğun bir şekilde varlığını hissettirecektir. Bu nedenle öngörülemeyen ilerleyiş ile teknoloji, Allah'ın harika bir armağanı olarak da görülebilir. Ancak Allah'ın diğer lütfelerinde olduğu gibi bu armağanı da suiistimal edilmemelidir. Kaldı ki bu çağda yaşadığımız ve günlük yaşamlarımızda dijital teknolojiden faydalandığımız için kendimizi şanslı da görebiliriz. Cep telefonları kaç hayat kurtardı? Zoom, skype, telekonferans ve facetime gibi uygulamalar, güzel amaçlar için yeterince kullanılabilir mi? Sosyal medya kullanılarak dünya ça-

**Semboller,
işaretler, sayılar,
sözcükler,
mimikler, resimler
ya da bunların
bileşkesinden
oluşan iletiler
yalnızca mesaj
taşımamakta,
aynı zamanda
insanların
dünyasını yeniden
şekillendirip
yorumlayarak
ona yeni boyutlar
kazandırmaktadır.**

pında kaç vaaz ve mesaj yayıldı? Elbette teknolojiyi bir sorun olarak gören veya tamamen "şeytanın işi" olduğu düşüncesinde yaklaşımlar olacaktır. Fakat şeytan ne teknolojiyi icat eder ne de onu kullanır. Teknolojiyi kötücül amaçlara dönüştürenler ve kullanmak isteyenler, ona bu amaçla yaklaşanlardır. İşte tam da burada Allah, iyilik ve merhamet dolu lütfuyla sürece dâhil olmalıdır. Kendimize Allah'ın her yerde mevcut olduğunu ve her şeyi bildiğini ne kadar çok hatırlatırsak böylece O'nu memnun etmek ve O'nun gazabını kıskırtmamak için teknolojiyi olması gerektiği şekilde istihdam edebiliriz. Hatta bu konuda öncülük edecek bir modelin inşası için mücadele de edebiliriz. Çünkü Allah, sadece gerçek yaşamda değil, Facebook'ta da yalan yerine gerçeği görmekten memnuniyet duyar. O, doğruyu, merhameti, iyiliği, sevgiyi sadece gerçek âlemde değil, dijital âlemde de ister ve emreder. Çünkü bir yargıç olarak Allah, bir gün çevrimiçi ortamda nasıl vakit geçirdiğimizin, dijital belleğe kaydettiğimiz iyiliklerimizin ve kötülüklerimizin hesabını bizden mutlaka soracaktır.

Dijital teoloji dindarlara, dijital teknolojinin kullanımı ve medya kültürüne entegre olmanın ilkeleri hususunda öz değerlendirme yapabilmelerini sağlayıcı argümanlar sunmaktadır. Bugün dini anlama noktasında, dinî fikir ve uygulamaların medya aracılığıyla nasıl iletildiği, öğrenildiği, temsil edildiği ya da benimsendiği somut verilerle desteklenmektedir. Bu durum din ile ilişkili verilerin her daim sınanabilir ve denetlenebilir ol-

duğunun da göstergesidir. Vurgulamak istediğimiz esas mesele de dijital dünyanın kendi gerçekliğiyle yüzleşerek teolojik dilin gelişim sürecini takip etmeyi istememizdir. İnternetin ve teknolojinin teolojik sonuçlarını, insanların Allah ile ve de birbirleriyle olan ilişki düzeyleri açısından sürekli ölçümleyebilecek bir bilinç hâlini sürdürürebilmemizdir. Artık dinin, aşkın olsa da ifade şekliyle dijital hâle geldiğini de kabul etmemiz gerekir. Dinin, dijital medya aracılığıyla yayılmasının ve sahiplenilmesinin tabii bir olgu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Kaldı ki günümüz toplumu bilgi, enformasyon ve ağ toplumuna dönüşmüştür. Bu realite aynı zamanda kelime merkezli bir dünyadan imaj merkezli (tv, film, internet vs.) bir dünyaya geçişi zorunlu kılmıştır. Artık dünya, yoğun bilgi ve imaj bombardımanı altında dinî toplumsallaşma sürecini medya aracılığıyla sağlamaktadır. Üstelik dinî bilgi akışında medya, dinî kurumlardan daha fazla etkili hâle gelmeye başlamıştır. Dijital ağlar, günlük hayatlarımızda gömülü hâle geldikçe manevi katılım için ortak platformlara dönüşmüştür. Çünkü modern birey, bilgilenmek istemese de bilgiyi edinmekte âdeta dijital âlemin bütün organlarından yaşamına gelen bilgiye karşı koyamamaktadır. Bu ise dijital teknolojinin, topluma şekil verme, değer yaratma, değerleri benimsetme, düzen oluşturma ve yönetmede din kadar etkili olduğunu belgeler niteliktedir. (Mustafa Arslan, "Medya ve Yeni Dinsel Kimlikler", *Medya ve Din Tartışmaları-Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2016, 213.) Semboller, işaretler,

sayılar, sözcükler, mimikler, resimler ya da bunların bileşkesinden oluşan iletiler yalnızca mesaj taşımamakta, aynı zamanda insanların dünyasını yeniden şekillendirip yorumlayarak ona yeni boyutlar kazandırmaktadır. (Ali Arslan, "Medyanın Toplumsal Gücü", <http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=2356>.) Burada sorun teşkil eden güçlük ise dijital ağları kullanırken rasyonel düşünme yeteneğimize karşı komplo kurulduğu konusunda sandığımızdan daha az seçeneğe sahip olma ihtimalimizdir. Çünkü medya ve kitle iletişim araçlarıyla kutsal olan yeniden üretilir, aynı zamanda tüketilir hâle gelmiştir. Din, oluşturduğu kültürel bir (sanal) alan içerisinde, benimsediği dil ve format üzerinden kendisini ifade etmeye başladığında bu durum ister istemez dinin kendi bütünselliği, değer ve önermeleri çerçevesinde değil; olması arzulanan kalıp ve imgelerle tanımlanmasına bir şekilde kapı aralamıştır. (Hikmet Demir, "Medya Dindarlığı", *Umran Dergisi* 173, 2009, 27.) Bir anlamda sanal iletişim ağları, bilgi dolaşımını herhangi bir grubun ya da kurumsal yapının tekelinde olmasına son vererek medyada sunulan dinî içeriklerin kontrolünü toplumsal alana aktarmıştır. Artık bu süreç, dinî iletişim aşamalarında hiyerarşik bir dönüşüme yol açmış, geleneksel otoriteler sorgulanır hâle gelmiştir. Böylece otoritelerden sağlanan bilgiler, sosyal medya ve forumlarda tartışılarak sorgulanmaya başlamıştır. (Mehmet Haberli, *Sanal Din*, İstanbul: Açılım Kitap, 2014, 72.) Dinî içeriklerin sorgulanır olması da sanal koşulların etkisinde bir teolojinin varlığını gerekli

hâle getirmiştir. Çamdereli'ye göre din dili medyatik söylem ile kendisini ifade etmeye başladığında medyatik söylemin çerçevesi içerisinde kalmakta ve medyatik dilin istekleriyle şekillenmektedir. Böylece din, varlığını sürdürse de bu söyleme muhatap olanlar, özgün din söyleminden uzaklaşarak medyatik ve dijital din söyleminin mahkûmu olmaktadır. Bu nedenle ona göre dijital dünya yeni bir dinselliği inşa ederken gelecek nesiller, dijital mürebbiyenin şekillendirdiği farklılaşmış ve dönüşmüş mesajlarla şekilleneceklerdir. (Mete Çamdereli, "Dinsel Söylem Yok Olmuyor Medyatikleşiyor", *TRT Akademi* 3/6, 2018: 777-778.)

Sonuç olarak mevcut ve yeni gelişen teknolojileri nasıl kullanacağımız konusunda hâlâ seçim şansımız varken o bizim için karar vermeden önce neler olduğunu anlayıp bu konuda ciddi adımlar atmamız daha yararlı olacaktır. En nihayetinde teknoloji tarafsızdır, onda herhangi bir kutsallık yoktur, fakat olmasını istediğimiz her şeye de dönüşebilir. Bu sebeple siber dünyada bireylerin iyi şeyleri nasıl yapacaklarını öğrenmeleri, bilgiyi nasıl işleyebileceklerini bilmeleri, ahlaki değerlere göre muhakeme yapabilmeleri, gelişen teknolojiyi insanlığın yararı için kullanabilmeleri için dijital teoloji oldukça önemli hâle gelmektedir. Diğer bir deyişle gerçek dünyadaki varlığımız ile sanal âlemin içerisinde tanımladığımız kendimizi değerler alanında örtüştürecek dijital bir kültüre olan ihtiyacımız giderek artmaktadır. ■

KALP KÖRLÜĞÜ UCUB

Dr. Lamia LEVENT ABUL

DİB Süreli Yayınlar ve
Kütüphaneler Daire Başkanı

“Ey doğruluktan sapmış kişi! Büyüklük taslamak, kibre, gurura ve ucuba kapılmak, odunun üzerine ateş koymak gibidir. Böyle bir ateş üzerine sen nasıl gidiyor da kendini ateşe atıyorsun?”

Mevlana

Sosyal ağların da marifetiyle insanın derinlerinde olan kendini sevme ve beğenme duygusu maalesef arttı ve daha görünür hâle geldi. Narsisizmi bu kadar çok konuşmamızın bir sebebi de tetiklenen bu kendini beğenme duygusu olabilir mi? Çünkü selfi çağının insanı, tam merkeze “ben”i koymuş durumda. Hep övgüler düzülen, beğenilen, sevilen, el üstünde tutulan “ben”in kendini özel ve farklı hissetmesi için gerekli zemin var. Kendine hayranlığını besleyen narsist insan giderek kendi gerçekliğinden kopar. Öyle ki kendini göremeyen narsist, hata ve kusurlarını da göremez hâle gelir. Bu, ahlaki bir zafiyet olan ucubdur. Ucub, insanın kendini beğenmesi, böbürlenmesi, yaptıklarını iyi, güzel ve doğru bulmasıdır. Nefsi bu derece beğenmek ve öne çıkarmak ise kibre sebep olur. Kibir, ucubun neticesinde ortaya çıkar. Ucub ve kibir arasında çok az fark vardır. Kibir, makam, mal, ilim gibi hususlarda halk arasında ortaya çıkar. Yani kibir sahibi bunları bir üstünlük vesilesi olarak dışa yansıtır. Ucub ise insanın sahip olduğu meziyetlerle nefsinde, içinde yaşadığı bir böbürlenme hâlidir. Kibir, insanlara karşı büyüklenmektir ve bu duyguyu bilmek zor değildir. Ancak ucub kibirden daha sinsi ve daha derinlerde olan bir duygu olduğundan onu ortaya çıkarmak o kadar kolay değildir. İblis önce sahip olduğu ilim ve ibadetle övündü ve sonra kibre kapıldı. Kendini Hz. Âdem’den daha üstün gördü. Kendini beğenme hâli onu öyle bir etkisi altına aldı ki Rabbinin emrini dahi dinlemedi. Ucubun neticesinde hatasını göremedi ve yaptığının doğru olduğunu sanarak ilahi rahmetten kovuldu.

Ucub bazen sahip olunan özellikler dolayısıyla yapıldığı gibi bazen de insan sahip olmadığı şeylerle kendinde güç vehmederek ortaya çıkabilir. Yüce Allah, Ad kavminin yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladıklarını haber verir. Onlar kibre kapıldılar ve Hz. Hud’un peygamberliğini inkâr ettiler. Bununla kalmayarak Allah’a karşı da büyüklük tasladılar. “Bizden daha güçlü kim var?” diyerek Allah’ın kendilerinden daha güçlü olduğu hakikatini unuttular. (Fussilet, 41/15.) Bu kibrin neticesinde alçaltıcı bir azapla yeryüzünden silindiler. (Fussilet, 41/16.) Karun da gurura kapılarak sahip olduğu hazineleri ancak bilgisi sayesinde elde ettiğini söylemişti. O da nimetlerin asıl sahibi ve ikram edicisi olan Hak Teâlâ’yı hatırına getirmede. Sonunda benzer bir akıbete uğradı. (Kasas, 28/78.) Bu kıssalarla insana haddini bilmesini hatırlatan Rabbimiz, aynı zamanda ona acziyetini de bildiriyor: “Yer-

yüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.” (İsra, 17/37.)

İnsanı helake sürükleyen üç kötü ahlak arasında sayılan ucub, beraberinde pek çok afeti de getirir. İmam Gazali, kişinin günahlarını ve hatalarını küçük görmesini aksine ibadet ve amellerini ise büyütmesini ucub afetlerinin başında zikreder. Hatta ucuba kapılan kimse kusur ve günahlarını o kadar küçük görür ki zamanla onları unutacak bir dereceye varır. Hatadan uzak olduğunu sanan kimse öz eleştiri yapmadığı gibi yanlışlarını görüp düzeltme yoluna da gitmez. Çünkü o, yaptığı amellerle Allah katında bağışlandığı gibi bir yanılığa kapılmıştır. İbadet ve amellerini büyütür, onlarla gururlanır, amellerinden dolayı Allah’a minnet eder. Allah’ın tevfiği ve ihsanı ile bu ibadetleri yaptığını düşünmez. Amellerini beğenip onunla övünen kimsenin düştüğü bir diğer tehlike ise riyadır. Çünkü ancak ihlasla yapılan ameller makbuldür. Amelleri hususunda endişe duymayan ve kendinden emin olan kimse bu hususlara dikkat etmez. Çünkü ona göre yapmış olduğu ibadetlerle zaten Allah’ın nezdinde bir mertebeye sahiptir! Kendini öyle beğenir ve yüceltir ki bu makam ve mevkiler zaten onun hakkıdır! (İmam Gazali, İhya, Arslan Yay. İstanbul 1993, c. 3, s. 800.) Kendine biçtiği yüksek payeyle âdeta kendine karşı kör olur. Hz. Peygamber’in de buyurduğu gibi bir şeye karşı aşırı sevgi beslemek insanı ona karşı kör ve sağır eder. (Ebu Davud, Edeb, 116.)

Ucub sahibi, kendisini insanların en bilgilisi ve iyisi olarak görür. Bu yanlış bakış onu başkalarıyla istişare etmekten ve sorup öğrenmekten alıkoyar. Çünkü başkalarını cahil görür. Yanlış bile olsa kendi fikir ve görüşlerini önemser, doğruyu sorup öğrenmek istemez. Hatasında ısrar eder. İbn Mesud, ümitsizlik ve ucubun insanı felakete sürüklediğini söyler. Günahlarını gözünde büyütüp affedilmeyeceğini düşünen kimse ümitsizliğe düşer, amel yapmayı bırakır, tövbe etmez, günahlara devam eder ve böylece helak olur. Ucuba kapılan kişi de ibadet ve amellerini gözünde büyütür, günahlarını küçük gördüğünden onlardan korkup sakınmaz hatta tövbe dahi etmez. Onlara devam eder ve böylece helak olur.

İnsanlarda sıkça rastlanan ucub, Muhasibi’ye göre kalbi kör eder. Kendine hayranlık duyan günah ve sürçmelerini küçük görür, çoğunu hatırına bile getirmez. Zamanla korkusu azalarak Allah’a karşı gaflete düşer. Dünya konusunda ucub ise insanın kendiyi, malıyla, soyu sopuyla, çoluk çocuğuyla, akraba ve komşularının çokluğuyla böbürlenmesidir. İnsanın kendiyi böbürlenmesi, güzelliğiyle, akıyla, sesinin güzel olmasıyla övünmesidir. Bu konudaki böbürlenmeden kurtulmanın yolu ise bütün bu nimetlerin Hak’tan geldiğini idrak etmektir. Sonra Yüce Allah’ın bu nimetleri hangi gaye için verdiği hususunda düşünmektir. Zira Hak Teâlâ bizlere bu nimetleri, nasıl ve nerede kullanacağımızı denemek için verir. O, nimet ve ihsanını istediğine verdiği gibi istediği zaman onları afetler vermek suretiyle yok edebilir. Eğer insan bunları

anlayabilirse ucubdan kurtulur. (Muhasibi, *er-Riaye*, İnsan Yay., İstanbul 2004, 423-454.)

İbn Ataullah İskenderi, insanın kendini beğenmesinin ve nefisinden razı olmasının hangi tehlikelere yol açacağını şöyle ifade eder: “Her bir günahın, gafletin ve lüzumsuz arzusunun kaynağı, nefisini beğenmek ve ondan razı olmaktır. Her bir taatin, basiretin, uyanıklığın ve iffetin temeli ise nefisten hoşnut olmamaktır. Nefsine karşı uyanık ve ondan hoşnut olmayan bir cahille beraber olman, kendini beğenen ve nefisinden razı olan bir âlimle beraber olmandan daha hayırlıdır. Hangi ilim bir âlimi kendi nefisinden razı edebilir? Böyle bir ilme, ilim denilebilir mi? Yine hangi cehalet, sahibini nefisine karşı teyakkuza geçirip ondan hoşnutsuzluk doğurabilir? Böyle bir cehalete cehalet denilebilir mi?” ■

**Ucub sahibi,
kendisini insanların
en bilgilisi ve
iyisi olarak görür.
Bu yanlış bakış
onu başkalarıyla
istişare etmekten
ve sorup
öğrenmekten
alıkoyar.**

Hacer YENİDEDE: “Yüce dinimiz İslam’da engelli ya da engelsiz her insan değerlidir.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Denizli müftülüğünde engelliler koordinatörü olarak görev yapmaktasınız. Ancak bu görev tanımını aşan, insanların hayatlarına dokunmayı kendisine şiar edinmiş bir din gönüllüsünüz. Bu çalışmalarınızdan kısaca bahseder misiniz?

Allah’ın kelamı Kur’an ile bağ kuran; onu öğrenmeye, anlamaya ve hayatında yaşamaya çalışan, gözleri görmeyen öğrencilerimin bu emekleri ve azimleri gerçekten takdire şayandır. Allah’ı sevmek, O’na yakın olmaya, rızasını kazanmaya çalışmak, sevgisini elinden geldiğince gücü neye yetiyorsa o imkân dâhilinde kullanarak Kur’an’ı parmaklarıyla elleriyle okuyan gayretli, gönülleri engelsiz öğrencilerimin emekleri her iki cihanda da karşılığını bulsun diyorum.

Engelli kardeşlerimize dinî bilgiler, Kur’an öğretiminin yanı sıra ayrıca manevi rehberlik yaparak engelli kadın, genç, çocuk, özel insanlarımızın kendilerine ve ailelerin ihtiyacına göre her zaman yanlarında olmaya çalışıyorum. Başkanlığımızın verdiği bu görevle özel kardeşlerimize hizmet yolunda, dinî konularda aydınlanmalarına vesile olarak hayatlarına dokunabilme gayreti içerisindeyim.

Şu bir gerçektir ki yüce dinimiz İslam’da, engelli ya da engelsiz her insan değerlidir ve bizzat Yaratıcı’dan ötürü insan olması hasebiyle hürmete layıktır. İnançımıza göre asıl önemli olan, kişinin zihnini, gönülünü ve sahip olduğu imkânları, Allah’ın emaneti olduğu bilinciyle kendisini toplumun hayrına olabilecek şekilde değerlendirebilmesidir. Dolayısıyla her bir engelli kardeşimiz, eşref-i mâlûkat yani yaratılanların en şerefli olanı olarak saygı gösterilmeyi, toplumun kıymetli bir parçası olarak da hizmet almayı hak eder.

Bizler de engelli kardeşlerimizin kendi gücü nispetinde Kur’an-ı Kerim öğrenmelerini, dinî görev ve sorumluluklarını yerine getirmedeki gayretlerini takdir ediyoruz. Onlara karşı acıyarak ve yüksek beklentilerle değil iyi niyetle, hoşgörülle, yapabilecekleri kadarıyla görevler vererek başarı duygusunu destekliyoruz.

Sadece özel gün ve haftalarda değil her zaman bu özel öğrencilerimizle ve velilerimizle her hafta düzenli olarak bir araya geliyoruz. Koordinatör ekibimizdeki hocalarımızla her ay engelli vatandaşlarımızla ve ailelerine “Engelsiz-Cami Buluşmaları” gerçekleştirip destek ve moral olmaya çalışıyoruz.

İl genelinde bulunan rehabilitasyon merkezleri, engelli yaşam merkezleri, özel eğitim kurumları, engelli dernekleri vb. yerlerde engellilere yönelik programlar düzenlenmektedir. Dinî, millî gün ve gecelerde, kandillerde, önemli gün ve haftalarda farkındalık oluşturan faaliyetler ve etkinlikler düzenliyoruz.

Çalışmalarınızda gerek engellilerden gerek ailelerinden ne gibi dönüşler alıyorsunuz?

Bir gülümseme, bir ev ziyareti, onları dinlemek, yeni bir şeyler öğrenmelerinin mutluluğuna şahit olmak, gönüllerine şefkatli bir dokunuş... Rabbimizin de buyurduğu gibi "İyiliğin karşılığı yalnız iyiliktir." (Rahman, 55/60.) Bu kardeşlerimiz bizi yanlarında gördükleri zaman seviniyorlar ve mutluluklarını her fırsatta dile getiriyorlar.

Onların sevgisini, muhabbetini, sıcaklığını, dualarını, ilgilerini daha önce görev yaptığım alanların hiçbirisinde bu kadar yoğun hissetmemiştim. Rabbime beni engelli alanında istihdam ettiği, onlara hizmet edebilmeyi nasip ettiği için şükrediyorum.

Bu çalışmalarınız arasında unutamadığınız, gönül telinizi titreten bir anınızı paylaşabilir misiniz?

Engelli öğrencilerimden Seher Hanım on altı yaşından sonra görme yetisini kaybetmiş, sonradan görme engelli olmuş. Hayatında kabartma yazı öğrenme imkânı bulamadığını ve en büyük hayalinin de dokunarak eliyle tutabileceği bir kitaptan Kur'an öğrenmek olduğunu söyledi. O zamana kadar öğrenememenin burukluğu, aynı zamanda öğrenebilirim isteği ve azmi vardı. Kur'an kursuna

ilk geldiğinde parmak hissiyatını kazanıp kazanamayacağı, Braille öğrenemeyeceği kaygısı çok yüksekti. İlk günler üçer beşer harf, seyrek seyrek yazarak dokunup öğrenmeye çalışıyordu. Ancak Seher Hanım, hiç aksatmadan derslere düzenli olarak devam etti. Tahmin ettiğimden kısa bir sürede elifba kitabını bitirip Kur'an-ı Kerim'e geçmişti. Yüzüne Kur'an okumayla beraber Yasin, Mülk gibi uzun sureleri ezberliyordu. Birkaç ay sonra Başkanlığımız engelli ve başarılı öğrencilerimizi motive etmek, başarılarını takdir etmek amacıyla umre ödüllü bir yarışma düzenledi. Seher Hanım'ın bu yarışmaya katılması için kendisini ikna ettim. Çünkü o "Kur'an'a yeni geçtim, yapmam, benden daha iyileri vardır." diyerek yarışmaya katılmak istemiyordu. Ancak yarışma sonrasında il birincisi oldu ve eşyle beraber umre ödülü kazandı. Kur'an-ı Kerim'i öğrenme heyecanını, azmini, disiplinini ve Rabbimizin kelamını öğrenmenin sevincini, mutluluğunu ve aşkını onda görmüştüm. Bu sevgisinin ve çalışmasının sonucunda ona Allah'ın misafiri olmak nasip olmuştu.

Sizin gibi hâlihazırda görev yapmakta olan din görevlisi arkadaşlarımıza ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Engelliler ve ailelerinin psikolojik veya sosyal çevrelerindeki yaşadıkları zorlukları anlamalarına ve çözüm üretmelerine katkı sağlayabilmek için eğitimcinin öncelikle bu alanı sevmesi, duyarlı, hoşgörülü ve sabırlı olması gerekir. Onlarla ilgili bilinç kazanmamız, onlar için daha neler yapabiliriz, iyi olma hâllerini nasıl artırabiliriz noktasında manevi çözüm yollarını bilmeli

ve özel eğitimler olarak kendimizi geliştirmeliyiz.

Engellilerin, azim, gayret, çaba, irade ve hedefe odaklanma sayesinde her şeyi başarabileceklerine önce kendimiz inanmalı ve bu inancımızı onlara da aksettirebilmeliyiz. Engelliyle tanışmak, empati kurmak ve onların yerine kendimizi koymak için farklı engel grupları hakkında bilgilenmeli ve onları samimi bir şekilde anlamaya çalışmalıyız.

Bizler, yüzünü Allah'a dönmüş engelli kardeşlerimizi ilim öğrenme yolculuklarında elimizden geldiğince öğretmeye, her anlamda yanlarında olup birlikte çalışmalıyız. Onların, "Acaba yapabilecek miyim?", "Gerçekten Kur'an'ı okuyabilecek miyim?" kaygılarını, Kur'an'ın öğrenmesi, ezberlemesi kolay mucize bir kitap olduğunun altını çizerek ortadan kaldırmalıyız. ■

Öz Geçmiş

Hacer Yenidede, 1979 yılında Denizli'de doğdu. Sarayköy İmam Hatip Lisesinden mezun olduktan sonra (2000) Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. (2005) Manevi Danışmanlık ve Rehberlik alanıyla ilgili olarak "Farklı Engel Gruplarında Algılanan Stigmanın İncelenmesi" adlı teziyle yüksek lisansını İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde tamamladı. (2022) Denizli'de 8 yıldır il engelli koordinatörlüğünün yanı sıra görme engellilerde Kur'an kursu öğreticiliği yapan Yenidede, görme ve işitme engelli bireylere eğitim verebilmek için Diyanet İşleri Başkanlığının açmış olduğu seminerlerin haricinde Braille alfabesi ve işaret dili eğitimleri aldı.

KULLUĞUMUZU ANLAMINA KAVUŞTURAN VASIF

İHLAS VE SAMİMİYET

Salih KÖSE

İstanbul Eyüpsultan Vaizi

Her birimiz bize bahşedilen bu hayatta Cenab-ı Hakk'ın, "Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et." (Hicr, 15/99.) ilahi hitabına muhatabız. Bu ayet-i kerime ve benzerleri, yaratılış gayemizi açık bir şekilde ifade etmektedir. Bizler her şeyden önce Allah'ı bilmek ve O'na kulluk etmek için yaratıldık. Bu gayeye muvafık bir hayat ortaya koyma adına teslimiyetimizi kemale erdirmek ve kulluğumuzu ihlas ve samimiyet çizgisinde muhafaza etmek zorundayız. Nitekim imtihanlarla dolu bu yolculukta en büyük düşmanımız olan şeytan, Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden kovulurken, "Rabbim! Benim saptama imkân verdiği için yemin olsun ki ben de yeryüzünde onlara (günahları) şirin göstereceğim ve -aralarından senin samimi kulların hariç- onların hepsini kesinlikle yoldan çıkaracağım." (Hicr, 15/39.) iddiasında bulunmuştu. Bu manada bizleri, şeytanın plan ve desiselerinden kurtaracak olan yegâne sığınağımız ihlas ve samimiyetimizden başka bir şey değildir. Bundan dolayıdır ki Peygamber Efendimiz de (s.a.s.) "Din samimiyettir." buyurarak din-i mübin-i İslam'ı bizlere tek kelimeyle özetlemektedir. Sahabe efendilerimiz merak eder ve sorar: "Ey Allah'ın Resulü! Kime karşı samimiyettir?" Bunun üzerine Efendimiz de bu samimiyetin kuşanılması gereken makamları, "Allah'a, Kitaba, peygambere, müminlerin idarecilerine ve tüm inananlara karşı samimiyet" (Müslim, İman, 95.) olarak sıralar. Bu vesileyle bizler de bu hadis-i şeriften hareketle kulluğumuzu anlamına kavuşturacak olan ve dinin özü olarak tarif edilen samimiyet duygusunu elde etme adına kendi nefsimizi bir test etmiş olalım ve Müslüman kimliğimizi bir samimiyet sınavından geçirelim.

Bizim için bir hayat rehberi olduğu gerçeğini ne zaman unutursak ve onu sadece bir mezarlık kitabı hâline getirirsek işte o zaman Kerim kitabımıza karşı samimiyetimizi yitirmişiz demektir.

Allah'a karşı samimiyet

Burada kendimize, nefsimize sormamız gereken soru şudur: Bizler, gerçekten Rabbimize karşı samimiyeti kuşanabildik mi? Sorduğumuz bu sorunun en güzel cevabı yine Mevla'mız tarafından verilmektedir: "Nerede olursanız olun Allah sizinle beraberdir" (Hadid, 57/4.) Bu ayet-i kerime eğer bizim gönlümüzde canlı bir yer tutmuş ve bize duracağımız yeri hatırlatıyorsa işte orada kulluğumuz samimiyet vasfını kazanmış demektir. Sadece dışarıda bizi tanıyan, bizi bilen insanlarla olan muâşeretimizde değil, farklı ortamlarda veya yalnız kaldığımızda da haramlar ve günahlar karşısında, "Ben, Allah'tan korkarım." diyebilmek, samimiyetimizin yansımasıdır. Cibril hadisinde buyrulduğu üzere, "Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na kulluk etmek" (Buhari, İman, 37.), ihsan makamında bir ömür tüketmek, samimiyetin en güzel ispatı niteliğinde olacaktır. Bununla beraber yaptığımız her işte hiç kimseden herhangi bir tebrik veya taltif beklemeden sadece Allah rızasını birinci gündem maddesi kılmak da samimiyetimizin ve ihlasımızın tezahürü olacaktır.

Kitaba (Kur'an-ı Kerim) karşı samimiyet

Vahyin son halkası, dünya ve ebedî saadetimizin reçetesi, kıyamete kadar tek bir harfi dahi değişmeyecek olan yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'e karşı samimiyetimizin en güzel ispatı elbette onun ahkâmı ile amel etmek, ahlakı ile de ahlaklanmaktır. Biz biliyor ve inanıyoruz ki Kur'an-ı Kerim

Sadece dışarıda bizi tanıyan, bizi bilen insanlarla olan muâşeretimizde değil, farklı ortamlarda veya yalnız kaldığımızda da haramlar ve günahlar karşısında, "Ben, Allah'tan korkarım." diyebilmek, samimiyetimizin yansımasıdır.

rahmettir, geçmişlerimiz rahmet bulsun diye elbette okuruz ve okuturuz. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim şifadır, hastalarımız, dertlilerimiz şifa bulsun, deva bulsun diye elbette okur ve okuturuz. Ancak bununla beraber yüce kitabımızın sadece bunun için vahyedilmediği gerçeğini de hatırımızdan çıkaramayız. Bizim için bir hayat rehberi olduğu gerçeğini ne zaman unutursak ve onu sadece bir mezarlık kitabı hâline getirirsek işte o zaman Kerim kitabımıza karşı samimiyetimizi yitirmişiz demektir. Örneğin bir merhum veya merhumeyi anarken aklımıza gelen Kur'an-ı Kerim aynı şekilde kalem kalem, hiçbir soru işareti bırakmadan mirasın nasıl taksim edileceğini bizlere öğreten kitabımız, varisler arasında meydana gelen niza ve anlaşmazlığı çözme adına hakem olmuyorsa işte orada Kur'an-ı Kerim'e karşı samimi olmayan bir tutum var demektir. Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un dediği gibi:

*Ya açar bakarız Nazm-ı Celîl'in
yaprağına;*

*Yahut üfler geçeriz bir ölünün
toprağına.*

*İnmemiştir hele Kur'an, bunu
hakkıyla bilin;*

*Ne mezarlıkta okunmak, ne de
fal bakmak için!*

Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) karşı samimiyet

Kur'an-ı Kerim, Allah Resulü'nü (s.a.s.) bizlere üsve-i hasene (en güzel örnek) olarak takdim etmektedir. Biz müminler için Sevgili Peygamberimiz elbette bu örneğini namazın nasıl kılınacağı, orucun

nasıl tutulacağı, zekâtın nasıl verilip veya hac ibadetinin nasıl yerine getirileceği gibi hususlarda uygulayarak öğretmiş ve rehberlik etmiştir. Ancak Efendimizi (s.a.s.) sadece ibadet hayatımızı tanzim eden bir rehber olarak görmek bizim için elbette yeterli olmaz. Nasıl bir eş, nasıl bir baba, nasıl bir komşu, nasıl bir akraba veya nasıl bir eğitimci, yönetici gibi sorular ne zaman Efendimizi anlama adına gündemimize gelir ve bu nebevî ölçüler bize istikamet vermeye başlarsa işte o zaman Peygamber Efendimize karşı da samimiyeti kuşanmışız demektir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) rehberliğine, yol göstericiliğine insanlığın her zamankinden daha da fazlasıyla muhtaç olduğu bir dönemi yaşıyoruz. Bu manada ilim, hikmet, davet, adalet, emanet ve merhamet adına vermiş olduğu ahlaki ve evrensel mesajlar ne zaman bize yol göstermeye başlar ve bu mesajları tüm insanlığa ulaştırma gayreti içerisinde olursak Efendimize karşı samimiyeti elde etme adına önemli bir adım atmış oluruz.

Müminlerin yöneticilerine karşı samimiyet

Bir Müslümanın, tüm müminlere karşı vazifesi olduğu gibi en küçükten en büyüğüne kadar kendi amirine, idarecisine veya yöneticisine karşı samimi olduğunun ispatı da muhakkak ki doğru olanı, helal olanı hatırlatmasıdır. Yanlış bir iş veya uygulamayla karşı karşıya kaldığında Allah Resulü'nün vermiş olduğu şu ölçü ile hareket

etmesi gerekmektedir: “İçinizden biri bir kötülük görürse onu eliyle, buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin; buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin ki bu sonuncusu imanın en zayıf derecesidir.” (Müslim, İman, 78.) Yetki ve sorumluluğu varsa engelleme, buna imkân ve salahiyeti yoksa sözlü müdahale, sözü muteber değil veya bir karşılığı yoksa kalben buğzetsin, yani yapılan bu işten veya alınan bu karardan Allah ve Resulü razı değil diyerek tarafını ortaya koymak ki imanın en zayıf şekli olarak tarif edilmektedir. Bunun en güzel örneklerinden bir tanesi Hz. Ömer döneminde yaşanan şu olaydır: Müminlerin emiri olan Hz. Ömer (r.a.), kendi döneminde evliliklerin istenen mehir bedellerinin yüksek olmasından dolayı azaldığını görünce bir cuma hutbesinde bir karar aldığını açıkladı. Bundan sonra hiçbir kadın eşi olacak kişiden dört yüz dirhemden üzerinde bir mehir hakkı talep edemez. Nitekim Allah Resulü'nün annelerimize vermiş olduğu en yüksek mehir miktarı dört yüz dirhemdi, kimse de takva bakımından onlardan daha üstün olamaz diye ekleyerek mehre bir üst sınır getirdiğini ifade etti. Hutbesini bitirdikten sonra mescitte bulunan yaşlı bir kadıncağz ayağa kalktı ve “Ey Müminlerin Emiri! Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak, 'Onlara (kadınlara) kantarla vermiş olsanız da hiçbir şeyi geri almayın...' buyurarak mehre bir üst sınır getirmediği hâlde size ne oluyor ki mehri sınırlandırıyor sunuz?” dediğinde, Hz. Ömer tekrar minbere çıkıp “Şu kadıncağz doğruyu söyledi.

Ömer ise hata etti” demiştir. (Tefsir, İbn Kesir, tah. Sami b. Muhammed es-Selâme, II, 243,244; İbn Hacer, el-Metâlibü'l-âliye, II, 4-5; Şevkânî, Neylül'evtâr, VI, 180.)

Ayrıca herhangi bir çıkar, menfaat veya aldatma düşüncesi olmadan insanlarla olan muâşeretimizi sırf Allah rızasına muvafık kılarak sürdürmek, bu tavrımızı bütün inananlara karşı koruyabilmek de samimiyetimizin ispatıdır. Bir hadis-i kutside bizlere şöyle müjde veriliyor: “Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Şu kimseleri sevmek bana vacip oldu (Şu kimseleri mutlaka severim): Benim rızam için birbirlerini sevenler. Benim rızam için bir araya gelenler. Benim rızam için birbirlerini ziyaret edenler. Benim rızam için birbirlerine ikramda bulunanlar.” (Malik, Muvatta: Şiir, 16.) ■

Yaptığımız her işte hiç kimseden herhangi bir tebrik veya taltif beklemeden sadece Allah rızasını birinci gündem maddesi kılmak da samimiyetimizin ve ihlasımızın tezahürü olacaktır.

HUD SURESİ

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'deki tertibe göre on birinci, iniş sırası itibarıyla elli ikinci sure olan Hud suresi, 123 ayetten oluşmaktadır. Yunus suresinin ardından, İsrâ suresinden önce Mekke döneminin sonlarında indirilmiştir. Surenin 12, 17 ve 114. ayetlerinin Medine'de nazil olduğuna ilişkin bazı rivayetler müfessirlerin çoğunluğu tarafından kabul görmemiştir. Zira ayetler arasındaki konu ve üslup birliği, söz konusu surenin bütününe bir defada indiği kanaatini güçlendirmektedir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus 1984), 11/311; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, İstanbul: Fecir Yayınları, 1986, 2/371.) Sure ismini 50, 53, 58, 60 ve 89. ayetlerde geçen Hud Peygamber'in adından almaktadır. İlgili ayetlerde, Âd kavmine peygamber olarak gönderilen Hz. Hud'un (a.s.) hayatından kesitler sunulmakta, putperest halkına karşı vermiş olduğu tevhid mücadelesinden detaylı bir biçimde bahsedilmektedir. (*Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 3/145-146.) Ayrıca söz konusu kavmin küfür ve yalanlarındaki ısrarcı tutum ve davranışları nedeniyle Allah tarafından büyük bir azapla cezalandırıldıkları belirtilmektedir. (Hud, 11/58.) Tefsir kaynaklarında surenin iniş nedenine ilişkin özel bir neden zikredilmese de geçmiş dönemde yaşamış inkârcı ve zalim toplumlara yapılan ikaz ve tehditlerdeki sert üsluba bakarak surenin, Müslümanlara yönelik baskı, tehdit ve işkencelerini giderek artırdıkları Mekke döneminin son yıllarında nazil

olduğunu söylemek mümkündür. (Mevdudî, 2/371-372; Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân* (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1991), 6/7.)

Hud suresi içerik ve üslup bakımından kendisinden önceki Yunus suresiyle büyük bir benzerlik gösterir. Yunus suresinde kısaca söz edilen peygamberlere ilişkin kıssaların bir kısmı, bu surede oldukça detaylı bir şekilde ve farklı açılardan ele alınarak anlatılmıştır. Ayrıca Yunus suresinin sonunda özetlenen dinî ilkeler ayrıntılı biçimde bu surede açıklanmıştır. Bunun yanında geçmiş peygamberlerin durumlarını ele alması açısından bu surenin, Bakara, Nisa, Maide, Araf ve Yunus sureleriyle de bağlantılı olduğu söylenebilir. Zira Bakara'dan itibaren başlayan bu anlatım Hud suresinde yoğunlaşmakta, konular daha da detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ağırlıklı olarak tevhid vurgusu, bu çerçevede Allah'ın varlığı, birliği, O'nun iradesinin peygamberleri aracılığıyla vahyedildiği gerçeği ve peygamberlik olgusunun gelmiş geçmiş toplumlardaki görünümünün ele alındığı surede, başta Hud (a.s.) olmak üzere Nuh, Salih, İbrahim, Lut, Şuayb ve Musa peygamberlerin kıssalarına ve onların tevhid mücadelelerine işaret edilmektedir. Böylece Mekkelilere, Allah'a ve Resulü'ne itaat etmenin, şirke düşmemenin ve sadece Allah'a ibadet etmenin ve ahirette inanmanın gereğine vurgu yapılmaktadır. Bu

nun yanında surede Kur'an'ın mucize oluşu, öldükten sonra dirilme, hesap ve ahiret hayatı gibi inançla ilgili konulara da yer verilmektedir.

Abdullah b. Abbas'tan (r.a.) nakledilen bir rivayette, Kur'an'da Hz. Peygamber'i en çok etkileyen, onun saçlarının ağarmasına sebep olan ayetin Hud suresinde zikredilen, "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." mealindeki 112. ayet olduğu belirtilmiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 18/71, 72.) Bu hususa dair rivayet edilen hadislerin en meşhurlarına göre Hz. Ebu Bekir, "Ya Resulüllah, saçların ağardı." deyince Resul-i Ekrem, "Beni Hud, Vakıa, Mürselat, Amme yetesâelûn (Nebe) ve İzeş-şemsü küvvirat (Tekvir) sureleri kocattı." demiştir. (Tirmizi, *Tefsir*, 56/6.)

Büyük ölçüde önceki peygamberlerin kıssalarına işaret eden Hud suresi, ilk ayetinde Kitaba (Kur'an-ı Kerim) vurgu yaparak başlar. Bu bağlamda Kur'an'ın herhangi bir insan tarafından ortaya konmuş bir kitap olmadığını, bilakis hikmetiyle her şeyi yerli yerince yapan ve ilmiyle her şeyden haberdar olan Yüce Allah tarafından sağlam bir şekilde tanzim edilmiş ve açıklanmış bir kitap olduğunu ifade ederek başlar. Devamında ayetlerin, Yüce Allah'ın emriyle Hz. Peygamber tarafından insanlığa tebliğ edildiği bildirilerek onun herhangi bir insan olarak değil, Cenab-ı Hak tarafından gönderilmiş uyarıcı ve müjdeleyici

bir peygamber olduğu belirtilir. O'nun tüm insanlığı Allah'tan başkasına kulluk etmemeye çağırdığı, Allah'a itaat edenlerin cennete gireceğini müjdelediği, isyan edenlerin de cezalandırılacağını haber verdiği; insanlığa, tövbe edip Allah'a yönelmelerini, O'na sığınıp lütuf ve bağışlamasını dilemelerini tavsiye ettiği hatırlatılır. (Hud, 11/1-3.) Daha sonra gelen ayetlerde müşriklerin Allah'ın mesajlarına karşı duyarsız kaldıkları, O'na iman etmeyip şirk koştukları, bu nedenle ahirette mutlaka cezalandırılacakları, ancak iman edip salih amel işleyen samimi kulların ise büyük ecir ve mükâfata nail olacakları bildirilir. (ayet 8-11)

Devamındaki ayetlerde, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ve Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğu hususunda şüphe uyandırmak isteyenlere karşı Resulüllah teselli edilmekte, onların sözlerine karşı güçlü olması ve tebliğ görevini yerine getirmesi gerektiği anlatılmaktadır. Ayrıca müşriklerin, beşer sözü olduğunu iddia ettikleri Kur'an'ın benzeri on sure getirmeleri istenerek onlara karşı meydan okunmaktadır. (ayet 12-14)

Kâinattaki tüm canlıların rızkını veren, yeri göğü yaratan Allah'ın sınırsız ilmine, engin kudret ve azametine dikkat çekerek hayatın bir imtihan olduğunu, insanların önünde sonunda Allah'a döndürüleceklerini bildiren ayetlerden sonra, kendilerine verilen fırsatları değerlendirmeyen inkârcıla-

rın ahirette azaptan kurtulma imkânlarının da kalmayacağı uyarısında bulunulur. Ancak Hz. Peygamber'in çağrısına uyarak iman edenlerin ve Rablerine içtenlikle bağlananların cennetle ödüllendirileceği müjdesi verilir. Bu arada kâfirlerin durumu, görme ve işitme duyularından mahrum kimselelere, müminler de gören ve işiten kimselerin durumuna benzetilerek surenin giriş bölümü inkârcıları sağlıklı düşünmeye çağıran ayetle son bulur. (Hud, 11/15-24.)

Hz. Nuh ve kavminden söylenilen ayetlerde (Hud, 11/25-49.) tufan olayına geniş bir biçimde yer verilmiştir. Burada Nuh'un, "Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum; gaybı da bilemem; ben bir meleğim de demiyorum." şeklindeki samimi ifadelere (ayet 31) İslam'daki peygamber telakkisini yansıtmak bakımından; onun inkârcılar tarafından yer alan oğlunun gemiye alınarak kurtarılması için Allah'tan dilekte bulunmasına rağmen bu isteğinin reddedildiğini ve Nuh'un böyle yanlış bir dilekte bulunmasından mahcubiyet duyduğunu ifade eden ayetler (ayet 45-47), bir peygamberin evladı için dahi iltimas yapılamayacağı imasında bulunması açısından son derece anlamlıdır. (M. Eroğlu, "Hud Suresi", *DİA*, 18/281-282.)

Surenin son bölümünde ise daha önce zikredilen peygamber kıssaları genel bir tahlile tabi tutularak cezalandırılıp helak edilen kavimlere haksız-

lık edilmediği, başta inkârcılıkları olmak üzere bizzat kendi kötülükleri yüzünden helake uğradıkları belirtilmiştir. İlahi ceza onlara birden gelivermiş, tapmış oldukları putları da kendilerini kurtaramamıştır. (Hud, 11/100-123.)

Diğer taraftan Kur'an kıssalarının her birisi insanlar için birer öğüt ve ibret vesilesidir. Ahiret azabından korkarak bunların üzerinde tefekkür eden milletlerin yükseliş ya da çöküşlerinde kendilerinden kaynaklanan sebeplerin bulunduğunu anlamalıdır. (Hud, 11/101.) Zira ilahi adalet, inkârcıların ve refah yüzünden şımarıp ahlaki çöküntüye sürüklenenlerin yakasını ahirette de bırakmayacak, ayrıca o gün Allah izin vermeden hiç kimse konuşamayacaktır. Ayrıca putların kendilerine şefaateceklerini sanan müşrikler de hüsrana uğrayacaktır. Allah'ın cezalandırma ve mükâfatlandırma kanununa göre inkârcılar cehenneme gidecekler ve orada acıklı bir azabı tadacaklar, müminler ise cennetle mükâfatlandırılacak ve orada sonsuz bir saadet içinde yaşayacaklardır. (Hud, 11/106-108.) Kur'an'ın getirdiklerine karşı çıkan ve tıpkı geçmişte helak olup giden kavimler gibi atalarını taklit ederek putlara tapan Araplar da inkârlarının cezasını çekecektir. Bu arada söz konusu surede Hz. Peygamber'e ve müminlere yönelik tavsiyelerde bulunularak onlardan dosdoğru olmaları, yalnız Allah'ı dost edinmeleri, namaz kılmaları ve sabretmeleri iste-

nir. Geçmiş asırlarda yaşayan milletler arasında inanmış bir azınlığın dışında kötülüklerden uzaklaştıran ve iyiliği tavsiye eden faziletli kimseler kalmadığı ve artık onlara hiçbir nasihat tesir etmediği için helak oldukları anlatılır. (Hud, 11/116.) Bu bölümde ayrıca Allah'ın iyi olan ve iyilikte bulunan kimselerin ecirini zayi etmeyeceği (Hud, 11/115.), halkı iyiliğe yönlendiren ülkele-ri zulümle yıkıma uğratmayacağı (Hud, 11/117.) yolunda vaatte bulunmaktadır.

Hud suresinde, insanlar arasında görüş ve inanç farklılığı bulunmasının bir tesadüf olmayıp bizzat Allah tarafından takdir edildiği belirtilmiş, böylece dolaylı olarak bunun zihni ve manevi gelişme gibi hususlarda Allah'ın insanlara bir lütfu olduğuna işaret edilmiştir. Geçmiş dönemlere dair anlatılanlarla Peygamber'in yüreğini güçlendirmenin, dolayısıyla ona ve diğer müminlere gerçeği bildirmenin amaçlandığı bildirilmekte, nihayet müminiyle münkiriyetle herkesin dilediğini yapmakta serbest olduğu, fakat herkesin yaptığı'nın sonucunu dikkate almak ve beklemek durumunda bulunduğu vurgulanmaktadır. (M. Eroğlu, "Hud Suresi", *DİA*, 18/282.) Sure, "Göklerin ve yerin gizlisi (gaybı) yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyleyse O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan! Rabbin yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Hud, 11/123.) ayetiyle bütün işlerin Allah'a vardığı ve O'nun yapılan işlerden gafil olmadığı uyarısıyla sona erer. ■

**Hud suresinde,
başta Hud (a.s.)
olmak üzere
Nuh, Salih,
İbrahim, Lut,
Şuayb ve Musa
peygamberlerin
kıssalarına ve
onların tevhid
mücadelelerine
işaret
edilmektedir.**

İŞTİYAK

Hani, yaşama sevinci diyoruz ya, o sevincin içinde de dışında da iştiyak vardır; yoksa o sevinç olmaz, hele yaşama sevinci hiç olmaz.

Hani, bazen susamışçasına birini özleriz, kavuşmak için can atarız ya, özlemenin de can atmanın da iştiyaktan/iştiyakla olduğunu, iştiyakı unuttuğumuz için bilmiyoruz.

Hani, “Ya Muhammed, canım arzular seni.” diyor ya Yunus, o arzu iştiyakın ta kendisidir.

İştiyak yoksa canınız bir şeyi istemez.

İştiyak yoksa arzulayamazsınız.

İştiyak yoksa söylediğiniz de eylediğiniz de cansızlaşır.

İştiyakla kılmadığınız namazdan tat alamazsınız.

Şevkinizde bile iştiyak olmalıdır; yoksa çabuk kırılır.

“İstemek”, “istek”, “arzulamak” karşılığını veriyor sözlükler iştiyak kelimesine. Kuru karşılık bunlar; iştiyakın anlam zenginliği yanında zayıf kalıyor. İştiyak coşkuyla, aşkla, şevkle istemek anlamına geliyor bir yönüyle. Bir yönüyle diyorum çünkü kelimenin çağrışım dünyasında ırmağın akmasına, baharda tabiatın yeşermesine benzer bir tabii tazelik de var.

İştiyakın, aşkın bir tarafı da var ayrıca. En çok isteneni, en çok sevileni imler iştiyak...

Körü körüne bir arzulama değildir iştiyak; istediği şeyin kendisini diri tutacağı, yaşatacağı bilincini de içkindir.

İştiyakta eksilmeyen bir heyecan vardır. Onun için iştiyaklı insan, yoluna çıkan engellerden, zorluklardan yılgınlık duymaz.

Yine de kime/neye iştiyak duyduğunuzla alakalı olarak serzenişte bulunabilirsiniz. Nuri Halil Poyraz’ın o nefis şarkısında olduğu gibi:

“Dilde derd-i iştiyakı çekmeye takat mı var

Ateş-i aşkınla cana sinede rahat mı var.”

Ehl-i dil, derdi de iştiyakla çekmesini bilir ve dahi iştiyak iyidir!

O meşhur soruyu sormak istiyoruz: Neden yazıyorsunuz? Sizi yazmak konusunda tetikleyen sebep veya sebepler nelerdir?

Peter BİCHSEL

Ben kendi kendimin kurbanıyım, kendimi yazarak kandırdım ve esir ettim. Tıpkı bir okurun okuyarak kendisini kandıracağı gibi. Edebiyat, okuru değil, okur kendisini esir eder. Yazarların ihtiyaç duydukları malzemeler, kendi kendini kandırma malzemeleridir.

Soru, “Neden yazıyorsunuz?” değil, “Yazı yazmak için kendinizi nasıl kandırıyorsunuz?” olmalıdır. Bu şu demektir: Soruya, hemen tavuk ve yumurtadan değil, bir nesil sonrasında başlamalıdır.

“Neden yazıyorsun?” sorusu kolay cevaplanabilir bir sorudur.

Yazıyorum, çünkü bir edebiyat var, ya da yazıyorum, çünkü kötü bir futbolcuyum, ya da yazıyorum, çünkü inatçı bir Kızılderili’yim, ya da soruyu Friedrich Schiller açısından cevaplandırarak olursam; “Çürük elmaların kokusunu burnumda hissettiğim için yazıyorum!” demeliyim.

Bu elmalarla o kadar alışmış ki bunların yazmasıyla ayrılamaz bir ilişki, bir iddia halini aldıklarından dolayı

Schiller’den şüpheleniyorum. Çürümüş elmaların kokusu ile yazmaya zorlanmış kimsenin, başka motivasyon aramasına hiç gerek yoktur. Temelde yazı yazmak istemese de artık yazı yazmak zorundadır.

Kendini kandırma malzemeleri insandan öç de alabilir. Malzemelerin yardımıyla yazarlar esarete yakalanabilirler. Yazarın yazı yazarak serbest olduğu, örneğin kendisini dertlerinden uzaklaştırdığı sadece bir söylentidir. Daha çok tam tersi olmaktadır, yazar yazarak dertlerini içine atmaktadır, çünkü yazma süreci içten dışa akan bir süreç değil, dıştan içe akan bir süreçtir. Şeyler, dertler, görüşler varlıklarını betimlendikleri sürece devam ettirirler. Yazmak bir tür sahip olmaktır. İnsan kendini yazılmış olandan bir türlü kurtaramaz.

(Peter Bichsel, *Edebiyat Dersleri: Okur/Anlatı*, Çev. Ahmet Sarı, Şahbender Çoraklı, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020, s. 78, 79.)

Ali IŞIK

Neden yazdığımı tam anlamıyla bilmiyorum. Bu soruya çoğu zaman cevap bulamıyorum. Bulduklarım da birkaç temel sebep dışında değişiyor.

Eşyanın isimleri Hz. Âdem'e öğretildiğinden bu yana insanın anlamlandırma gayreti ve anlatma zorunluluğu devam ediyor. Bu zorunluluk öyle bir hâle geliyor ki insan, söyleyemeyince boğulacak raddede oluyor. Yunus Emre'nin, "Ya ben öleyim mi söylemeyince?" sorusu gerçek cevabını arıyor. Esas olan, bu soruya verilecek cevaplar değil sorunun kendisi sanırım. İnsanı bizatihi bu sorunun altında durması zinde tutuyor. Dolayısıyla zinde kalabilmek için yazıyorum diyebilirim.

Dünyayla aramıza mesafe koymamıza çok az şey yardımcı oluyor. İnsan, dünya denen bu kaygan zeminde yürürken durup bakmak, bakıp görmek ve görüp anlamak için tutunacak tutamaklar arıyor. Bu arayışta insanın görmesi için gözlerinden, duyması için kulaklarından daha fazlasına ihtiyacı oluyor. Okuma ve yazma eylemini, yatay biçimde yaşadığımız bu hayatın akıp giden nehrinden bizi çekip çıkartacak, dikey boyuta ulaştıracak; insanı düşünen, keşfeden bir varlık hâline getirecek uğraşlar olarak görüyorum. Bir enkazın altına girerek çözemediğim meseleleri yazarak aşabileceğimi, yazarak uzak duraklara uğrayabileceğimi düşünüyorum. Bunun için de yazdığımı söyleyebilirim.

Yazmak benim için düşünebilme yöntemlerinden biri. Yazarak hatırladığım düşünceler, duygular ya da hâller, kendim için zihin yorduşum ve o hâlin içine girebildiğim anlar oluyor. Yazarak uğradığım durakları, keşfettiklerimi hatırladıkça yazmak için beni tetikleyecek başka sebeplere gerek kalmıyor.

ŞULE YÜKSEL ŞENLER

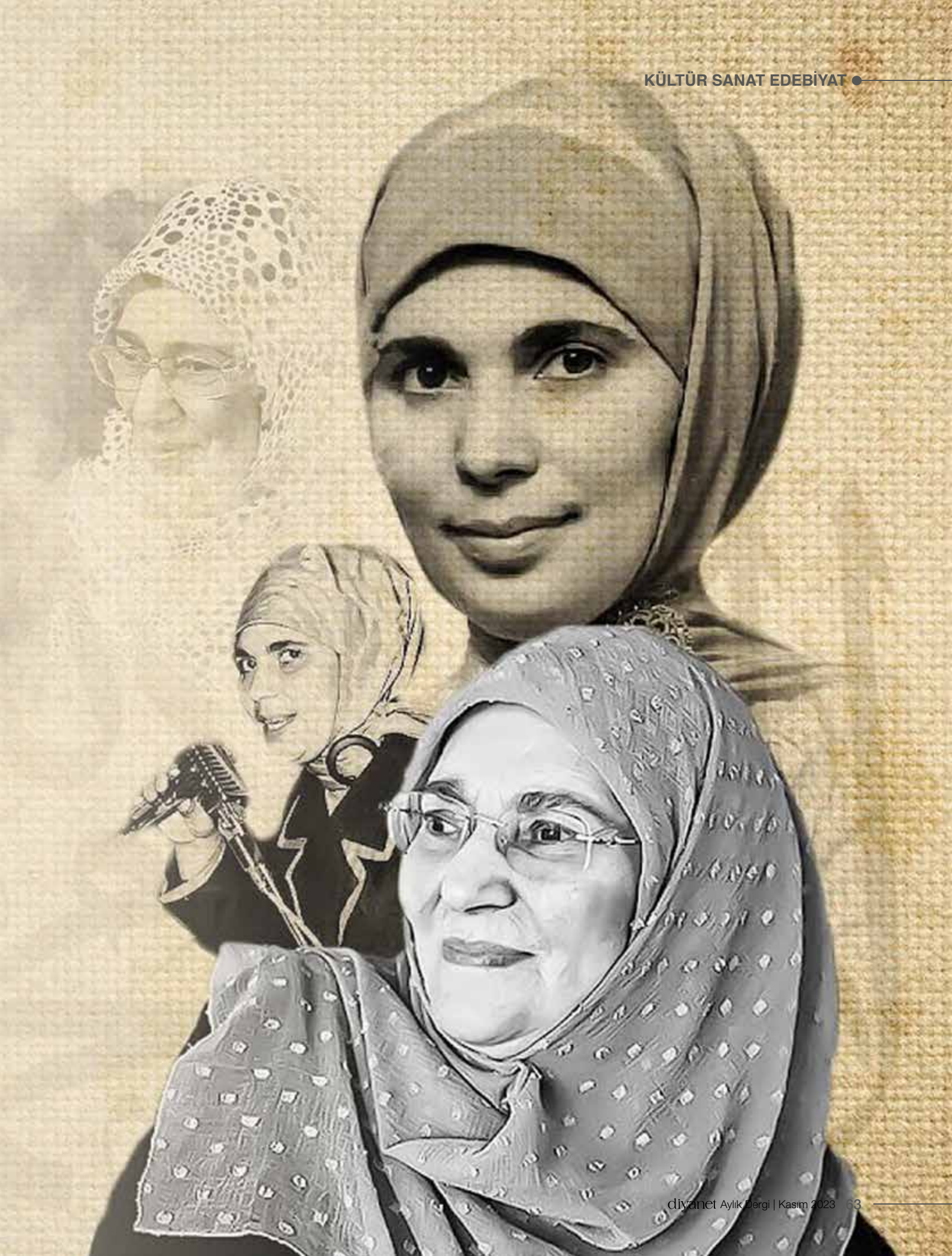
O Benim Kahramanım

Hüseyin AKIN

Şule Yüksel Şenler, çocukluğumun ve de ilk gençlik yıllarıma kahramanıydı. Kahramanıydı dedim, çünkü o dönemlerde yazarlık, gazetecilik ya da edebiyatçılık hayatımızın orta yerine kurulmamıştı. Düşünün bir kere, bir hanımefendi memleketin en çetrefilli ve tanımsız döneminde bir elinde makas, diğer elinde kalem ile kemikleşmiş düşünceleri esnetip kırmaya çalışıyor. Elindeki makası kalem gibi kullanıyor. Rol biçmiyor, ahkâm kesmiyor, kumaştan çalmıyor, kaçırılmış bir ölçüyü yerine iade ediyor. Ortaokul çağında bir terzinin yanında yetişti, sadece beden ile kıyafet arasındaki makyası değil aynı zamanda elbisenin sadece bir giyinme olmayıp daha da önemlisi bir örtünme olduğunu, iğnesi ipliği ve elindeki makasıyla tedris etti. Hiç kuşkusuz insan dış değildi, ama dışarıya sızan da insanın içinden başkası değildi. Bu uyumu bir kader üzere sağlamanın estetik yönleri üzerinde inceden inceye düşündü. Ne de olsa kader de ölçü demekti. Dilinde söz ne ise elindeki makas oydu. Sokaktaki başörtülü kadınları tehdit eden dönemin cumhurbaşkanına mektup yazarak hatasını anlayıp Allah'tan ve milletten özür dilemesi gerektiğini söylediği için hapse mahkûm oldu. Sekiz ay cezaevinde yattı. Cumhurbaşkanı'nın af talebini kabul etmedi. Bütün bu sağlam duruşta onun, her görüşü iyi tanınması ve düsturu ilahi bir makastan çıkmış ölçüt bilmesinin payı vardır.

Evet, Şule Yüksel Şenler çocukluk ve ilk gençlik dünyamın kahramanıydı. Kıbrıslı Batıcı, modern bir ailenin milliyetçi refleksleri olan çağdaş bir kızdı. Eksik ve eğreti bir hayatın provasını ilk kendi üzerinde denerdi. 70'li yıllarda çağdaşlık adına yapılan her şey bir gelişmişlik olarak algılanıyordu. Örtünen bir kadının açılması aydınlanmanın en gözle görülür tarafı olarak benimseniyordu. Kapalı (tesettürlü) olmak kapalı bir hayatın simgesi sayılıyordu. Evde bürgülü annemiz, çarşıda yaşmaklı teyzemiz, okulda eşarplı ablamız aydınlanmamış, muasır medeniyet seviyesine ulaşmamış kabul ediliyordu. İlahi modeli kendi üzerinde deneyerek başörtüsünü kamuya açtı. Alt kültür alameti olarak görülmeğe ısrar edilen başörtüsünü kültürün bizzat kendisi olduğu gerçeğine avdet ettirdi. Tam da bu haysiyetli çıkışıyla zihnimin o dönemdeki güncel kahramanı olmuştu Şule Yüksel Şenler.

İçimde sevinç ve gurura dönüşen mutluluğa bakınca başörtüsünün sadece kadınlara ait bir mesele olmadığını da farkına varmıştım. Kadınların başlarına taktıkları örtünün bir erkek olarak beni de iade-i itibar gibi mutlu kılması hiç tesadüf değildi. Çünkü bir kişinin, bütün bir Müslüman kitlenin cesaretini kişiliğinde temsil etmesi yaşanan bir kahramanlık hikâyesi olduğunu açık biçimde gösteriyordu. Benim doğduğum yıl (1965) kendine en yakışır ömür elbisesini dikip onu başörtüsü ile taçlandırılan bir kahramandan bahsediyordum. Bu hikâyenin en önemli iki vechesi var. İlki, bir genç kadının yerini yadırgama seviyesine irtifa ederek önce kendi pratik hayatındaki boşluğu fark edip sonra hayatı inancı gereği

yaşamak isteyen insanların di-rencine sahip çıkması. İkincisi ise daha o yaşlarda benim gibi birçok hemcinsimin, başörtülü hanımların maruz kaldıkları bet muameleye karşı empati yapabilmesi. Söz konusu olan inanç, adalet ve kutsallar ise empatiyle araya giren tüm engeller geri çekilmiş, bunun canlı örneğini kendi öz nefsimde yaşamıştım.

Kendi yaşadığı tecrübeleri memleketin her köşesinden kadınların ayağına kadar giderek anlatmak nasıl bir sorumluluk duygusudur ki hiç kesintisiz devam eder? Daha o günden bugüne bir mesajdır bu. Genç kızların psikolojisini iyi bilmeyi gerektiren, kadınların uğradıkları ihmal ve zulme yakından tanık olmayı icap ettiren bir ince duyarlılıktır aynı zamanda. Vahyî ve ilahi olanın güzel ve estetik olanla kopmaz birlikteliğini, tabiata dikkat ve rikkatle bakan her insan gibi Şule Yüksel Şenler de göz ardı etmez. Örtünmek güzeldir, güzelliği sergilemeden güzel örtünmek daha güzeldir. Gençlerin güzel ve estetik olanla kurdukları ünsiyetin fitri olduğunun farkındadır. Şule Hanım'ın mücadelesini salt kadın mücadelesi olarak görmek, hem bu gayreti anlamamak hem de soylu yorgunluklarla geçen bir ömre karşı haksızlık etmek olur.

Şule Yüksel'in, *Huzur Sokağı* isimli romanını 1978'de orta 2. sınıfta okumuştum. Sokak denilen mecranın tam da ortasındaydık. Huzurun da huzursuzluğun da nasıl bir şey olduğunun farkında olmadığımız bir yaşta. Evet, mutluluk diye bir şey vardı. Onu gelin

**Her okuyan
kişi gibi ben de
Huzur Sokağı
romanının mutlu
sona ermesini,
sokağımıza
mutluluk
ve huzur
getirmesine dair
yürekten edilmiş
bir dua olarak
yorumlamıştım.**

arabalarının arka camından biliyorum. Huzur daha çok ihtiyarlara mahsus bir şeymiş gibi geliyordu bize. Halbuki huzurun da huzursuzluğun da kaynağı derinlerde idi. Başlı açık gezen ablaların hepsini sosyeteden sanıyorduk. Huzurla tanışmamızın tarihiyle romanla tanışmamızın tarihi aynı zamana denk geliyordu. Orta 2. sınıfta zengin-fakir, dindar-din dışı, çağdaş-muhafazakâr vs. kelimelerinin, kimin adresini gösterdiğini pek kestiremem de zihnimin bir kenarına, “Biz kimiz?” sorusunun çentiği ilişivermişti. Ardından, “Feyza kim?”, “Bilal biz miyiz?” gibi sorular kafamızın içerisinde dönüp durdu. Modernleşme süreci sanki ayrı coğrafyalarda yaşıyormuş gibi birbirini anlamayan iki farklı kuşak meydana getirmişti. Kılık kıyafetten eğlence biçimine, aldıkları eğitimden oturdukları semte kadar aynı zamanda yaşama-larına rağmen birbirine katışmayan iki neslin hayata bakış farklılığını en yalın biçimiyle bu romanda görmüştük. *Huzur Sokağı* romanı, âdeta yaşadığımız hayatın önünde seyrediyordu. O yaşlarda ortaokul sıralarını paylaşan hiçbirimiz romandaki sahnelerin yarısını bile gerçek hayatta görmüş değildik. Bizim için *Huzur Sokağı*, bir tür erken uyarı sistemi vazifesi görüyordu. Her safhada geldiğimiz noktada yaşadığımız gençlik hayatını bu romanla yüzleştirmeden geçmiyorduk. Kendimden biliyorum, kitabı okurken sonunun mutlu ve bir anlamda huzurlu bitmesi için içten içe Allah'a dua ediyordum. Aynı zamanda bol acılı Kemalettin Tuğcu hikâye seri-

sine de müptela olduğum için hiç olmazsa romanın sonunun güzelliyle bitmesini gönülden istiyordum. Ne mutlu ki romanın sonu aklımda kalan mutlu sonla bitmiş ve Feyza ile Bilal evlenemeseler de Feyza'nın kızı Hilal ile Bilal'in oğlu Nusret evlenerek yeni bir neslin müjdecisi olmuşlardı. Her okuyan kişi gibi ben de *Huzur Sokağı* romanının mutlu sona ermesini, sokağımıza mutluluk ve huzur getirmesine dair yürekten edilmiş bir dua olarak yorumlamıştım.

Şule Yüksel Şenler, ilk gençlik yıllarımın kahramanıydı, demiştim. Bunu, sadece başörtüsü mücadelesinde gösterdiği cesur ve kararlı duruşundan dolayı söylemediğimi yinelemek isterim. Zira onun gösterdiği bu mücadele sadece görünür bir semboldür. Asıl onu gençliğimin kahramanı kılan kadın gücünün soylu bir örneği olmasıdır. Bir kadının tek başına himayesiz, sadece Allah'ın yardımına güvenerek mücadele için uzun yola çıkması, anıtsal bir karakter taşımaktadır. Çile çekmeye devam etmek pahasına zulme uğradığı kişilerin affına tenezzül etmeyen onurlu duruşu ve baş eğmeyen karakteri unutulmaz bir haysiyetli duruş örneğidir. Hidayetini, yadırgadığı yerini değiştirme çabasına borçlu oluşu, anlık geçici etkilenmelerin duygusallığına dayalı bir serüvene sahip olmayışı ve hemcinslerinden uzak tutulan kalemi çevik bir zihinle elde edip mahpusta yatmak başta olmak üzere her türlü bedeli ödemeyi göze alarak konuşma ve yazma hakkına sahip çıkma-

sı, onu nazarımda kahraman yapmaya yetip artmaktadır. O gün bugündür sadece kahramanımı değil, aynı zamanda hatıralarımın evi bildiğim saadet tüten kaybettiğim sokağımı arıyorum.

Yazmaya yeni başladığım ortaokul yıllarımda, Şule Yüksel Şenler'den okuduğum bir başka kitap, *Bize Ne oldu?* isimli sarsıcı bir soruya yaslanmış, cemiyetteki çarpıklıkları anlatan deneme kitabıydı. Aslında bir sorgulamanın ikinci cümlesiydi kapağa taşınan. Cümlelerin öncülü, "Ne idik?" kısmında gizliydi ki onu da kitabın satırları arasında yakalıyorduk. Toplumda görüp anlam veremediğim ya da tanımlayamadığım manzaraları çarpıcı başlıklar altında bu kitapta bulmuştum. Aynı başlığı ödünç alarak altını kendi ızdıraplarımla doldurduğum çok sayıda deneme kaleme almıştım. O zaman yazarın sorduğu soru ile bugün bizim durup durup birbirimize sorduğumuz soru aynı noktada mülaki oluyor gibi: "Bize ne oldu?" İsmet Özel'in, "Neyi Kaybettiğini Hatırla" diyerek bir başka biçimde ifade ettiği yitik mirası, Şule Hanım, muhasebeyi işaret eden bir soruyla "Bize Ne Oldu?" başlığı ile dikkatlerimize sunuyor. Cevabı galiba şu cümlede yatıyor: Biz çoktandır "biz" olmayı kaybettik!"

Bir ömrün hülasesi diyebileceğimiz eserlerinin adlarına bakınca bu dünyaya Şule Yüksel diye bir yolcunun gelip 81 yıl ömür sürdüğünü ve dinlendiği ağacın dibinden ayrılıp giderken de derdini ve davasını yaşadığımız yüzyılın belleği-

ne yazdığını bir kez daha anlıyoruz. İşte bir ömrün asrın gölgesine vuran izleri: *Gençliğin Izdırabı, Hidayet, Bize Ne Oldu, İslam'da ve Günümüzde Kadın, Duyuşlar, Her Şey İslam İçin, Uygarlığın Gözyaşları, Huzur Sokağı, Kız ve Çiçek, Sağ El, Bir Bilinçli Öğretmen, Yılanla Tilki...*

Yaptıkları yazdıklarına denk düşen, mücadeleyi hayatı dolu dolu yaşamak bilen, aynı zamanda düşüncelerimizin, hayallerimizin ve umutlarımızın kahramanı Şule Yüksel Şenler'in bu yalan dünyada dosdoğru yaşadığının şahitlerinden biri de hiç şüphesiz yazdığı kitaplarıdır. Bir kısmına tanık olduğumuz hayatı içerisinde biz onu hep iyi bilirdik, zira iyilerdendi. Yazdığı her satır da onun iyi olduğunu teyit edecektir. Allah mekânını cennet eylesin. Cennetin huzurlu sokağında iyilere komşu olsun. ■

KURTULUŞ PUSULASI

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Vaizi

İslam, tevhid dinidir. Tevhidin biri teorik diğeri pratik olmak üzere iki temel boyutu vardır. Teorik boyutu, her şeyin mutlak yaratıcısı olan Allah'ın birliğine ve O'ndan başka ilah olmadığına iman etmek, Rab olarak sadece Allah'ı bilmektir. Zatında benzeri, sıfatlarında dengi ve fiillerinde ortağı olmadığını kabul etmektir. Bunun gereği olarak da İhlas suresinde ifade edildiği üzere babalık, evlatlık, eşlik ve denklik gibi yaratılmışlık alameti olan zafiyetleri Allah'a isnat etmekten sakınmaktır. Zira Allah, insanın tasavvur ve tahayyül ettiği/edebildiği hiçbir şeye benzemez. (Şura, 42/11.) O, her suret ve şekilden münezzehtir, uzaktır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır.

Tevhidin pratik boyutu ise imanın en yüksek mertebesi olan ve bütün esaslarını içine alan kelime-i tevhide şahit olmaktır. Allah'a tam bir teslimiyetle iman etmekle beraber, hayatın her alanında ve ömrün her aşamasında Allah ile irtibatı diri tutmak, O'na olan iman, itaat, sevgi ve sadakati samimiyetle eyleme dönüştürmektir. Kulluğa karşılık gelen bütün alanlarda başkasını Allah'a eş ve ortak tutmaktan sakınmak ve O'ndan başkasına kulluğu reddetmektir. Her şart ve durumda yalnız Allah'ın rızasına talip olmaktır.

Bu bağlamda insanın bütün söz, tutum, tavır ve davranışlarını imanına şahit kılması, tevhidin pratik boyutuna tekabül etmektedir. Esasen bu, "kelime-i şehadet" in bir gereğidir. Çünkü İslam'ı bütünüyle kabul ve tasdik anlamına gelen kelime-i şehadet, tevhid inancının yaşayan şahidi olmayı ve dolayısıyla hayatı imana şahit kılmayı gerektiren bir taahhüt cümlesidir. Hakikatine inanarak bu sözü ikrar eden herkes, İslam'a giriş sözleşmesi yapmış ve Allah'a büyük bir söz vermiş demektir. İmanın esaslarını ve İslam'ın hükümlerini bütünüyle kabul etmekle birlikte Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi, yasaklarından kaçınmayı ve O'nun istediği şekilde iyi bir Müslüman ve iyi bir insan olmayı taahhüt etmiş demektir.

Her şeyin sahibi ve Rabbi olan Allah ile yapılan bu ahit, insana birtakım görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Söz konusu görev ve sorumlulukların en kısa ve kapsamlı ifadesi ise hayatı kelime-i tevhide şahit kılmaktır. Yani İslam'ın bütün ilke, hüküm, ölçü ve tavsiyelerini gönülden benimseyip onlara riayet etmek ve Allah'ın vahiy ve peygamberler vasıtasıyla gösterdiği yolda istikamet üzere yaşamaktır. Kelime-i tevhidin işaret ettiği hakikatin canlı şahidi ve yaşayan örneği (muvahhit) olmaktır. Bu aynı zamanda İslam'ın hayat veren ilkelerinin ve ilim, ihlas, adalet, merhamet gibi değerlerinin insanlıkla buluşturulmasının da en etkili yolu-

dur. İnsanların İslam'ı ve onun hakikatlerini kolaylıkla kabul edip benimseyebilmesi için böyle bir şahadetten daha ikna edici ne olabilir ki?

Kelime-i tevhid, bir kurtuluş pusulasıdır. Onun şahidi olmak da huzurun, barışın ve selametin anahtarına sahip olmaktır. Nitekim Peygamberimiz, birçok hadisinde tevhide şahitlik edenlerin cehennemden kurtulup ebedî cenneti kazanacağını müjdelemiştir. (Buhari, Enbiya, 47; Müslim, İman, 46-47.) Tevhidin şahidi olmak, aynı zamanda İslam ümmetinin varoluş gayesidir. Yüce Allah'ın, "Böylece, sizler insanlara birer şahit olasınız ve peygamber de size bir şahit olsun diye sizi muhtedel bir ümmet yaptık..." (Bakara, 2/143.) fermanı, bu hakikate işaret etmektedir. Cenab-ı Hakk'ın İslam ümmetine yüklediği "insanlık için şahit olma" misyonu ise ancak kelime-i tevhidin ihtiva ettiği ve Hz. Peygamber'in öğrettiği esas, ilke ve değerler ekseninde bir duruş sergilendiğinde gerçekleştirilmiş olur.

Bu bağlamda tevhidin toplumsal boyuttaki en önemli tezahürlerinden biri vahdettir. Zira tevhid bilincinin vahdeti besleyen, geliştiren ve güçlendiren bir yönü vardır. Tevhid bilinciyle yerine getirilen her ibadet, Allah'ı tazim etmenin yanı sıra vahdeti temin eden bir fonksiyona da sahiptir. Tevhid bilincinden beslenen her duygu, düşünce ve davranış, aynı zamanda müminlerin birbirlerine yaklaşmasına, dayanışmasına ve kaynaşmasına da vesiledir. Müslümanların birlik beraberliğini ve kardeşliğini pekiştiren, onları bir beden azaları gibi birbirine bağlayan ve bir duva-

rın tuğlaları gibi birbirine kenetleyen en güçlü motivasyon kaynağı, tevhid inancıdır.

Bilinmelidir ki hayata taşınmayan bir inanç, zihin ve kalpte de barınamayacaktır. Bu yüzden şahadetle İslam ümmetinin bir ferdi hâline gelenlerden beklenen, şahitlik iddialarını yaşantılarıyla ortaya koymalarıdır. Her halükârda ahbine sadakat göstererek İslam kardeşliğinin gerektirdiği hak ve sorumluluklara riayet etmeleridir. "Müminler, ancak kardeşler." ilkesi gereğince bütün farklılıkları zenginlik sayarak tevhid ekseninde vahdet şuuruyla tahkim edilmiş bir hayat inşa etmek için gayret sarf etmeleridir. Zira inançta tevhid, toplumda vahdet yoksa orada istikametten bahsetmek de anlamını kaybedecektir.

Bugün Müslümanlar, maalesef tarihin en vahşi katliamlarına maruz kalmaktadır. Gönül coğrafyamız, işgal, istila, savaş ve terör olaylarının kıskacında varoluş mücadelesi vermektedir. Bunun en temel sebebi, Müslümanların kendi aralarındaki parçalanmışlıkları ve tevhide şahit olacak toplumsal bir vahdeti sağlayamamış olmalarıdır. Diğer yandan çağın vebasî hâline gelen dünyevileşme, bencilleşme, bireyselleşme ve yalnızlaşma gibi eğilimler, Müslümanların bugününü tehdit etmekte ve geleceğini âdeta ipotek altına almaktadır. Yaşanan bu sosyokültürel dejenerasyon, beraberinde inanç, ahlak ve medeniyet krizlerine de zemin hazırlamaktadır. Nitekim bazı Müslümanlar, bu durumdan kurtuluşu, maalesef başka dünyalara sığınmakta görmektedir. Aslında bu durum, kendi gücünün ve potansiyelinin far-

kına varamamanın trajik bir sonucudur. Zira Müslümanlar, tarihin tanıklık ettiği en büyük medeniyetin varisleridir. İslam dünyası, başta medeniyet müktesebatı olmak üzere insan kaynağı, jeopolitik konumu ve doğal zenginlikleri bakımından kendi sorunlarını çözebilecek; insanlığı örseleyen inanç, ahlak, değer krizlerini bertaraf edebilecek ve nihayetinde yeryüzüne yeniden iyiliği, adaleti ve merhameti hâkim kılabilecek büyük bir potansiyele sahiptir.

Söz konusu potansiyelin gerçekleşmesi için öncelikle zihinlerdeki hasarı telafi ederek Kur'an ve sünnet ekseninde bir tevhid anlayışı ve vahdet bilinciyle hareket etme kabiliyeti geliştirmeliyiz. Düşünceleri ifsat eden, vicdanları yaralayan, Müslümanların enerjisini sömüren ve İslam dünyasını bunaltan suni ayrılıklara son vermek için daha fazla gayret göstermeliyiz. Birbirimizi dışlamadan, ötekileştirmeden, daima birlik beraberliği, yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik etmek suretiyle kendimizi, nesillerimizi ve coğrafyamızı yeni bir dirilişe hazırlamalıyız. İnaniyorum ki bu bilinçle kelime-i tevhidi hayatın serlevhası hâline getirdiğimizde yeryüzü, özlenen huzur iklimine yeniden kavuşacaktır.

Bu noktada köklü ve kalıcı bir değişime öncülük edebilmek için öncelikle mevcut durum hususunda ciddi bir farkındalığa ihtiyaç vardır. Nerede duruyoruz, potansiyelimiz nedir ve nereye gidiyoruz? Zira bireysel ve toplumsal terakkinin ilk şartı, seviyenin farkında ve istikamet bilincinde olmaktır. ■

MATBAANIN İCADI

Alparslan AKÇA

Anlatı geleneği, insanlık tarihiyle yaşattır.

Bütün medeniyetlerde gelenek önce sözlü anlatımla yürüdü, büyüdü, yayıldı.

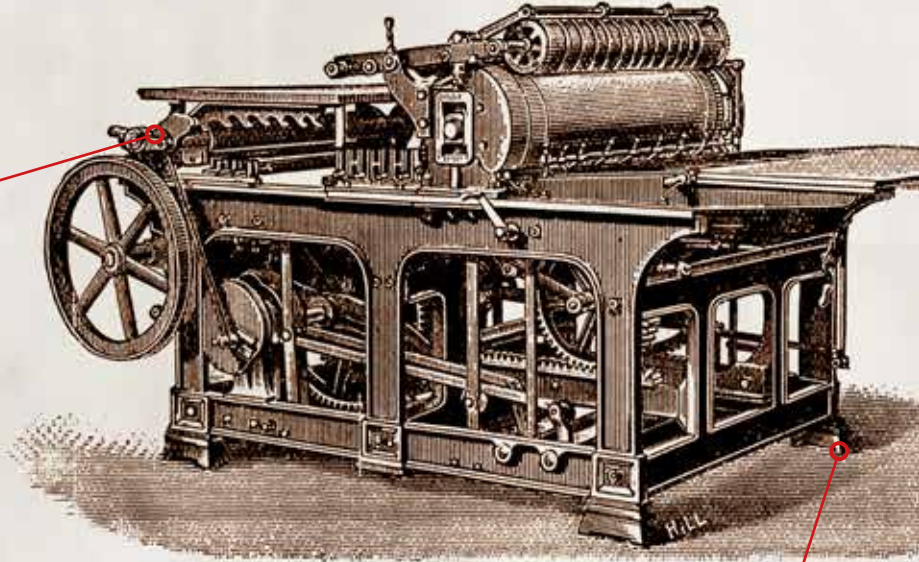
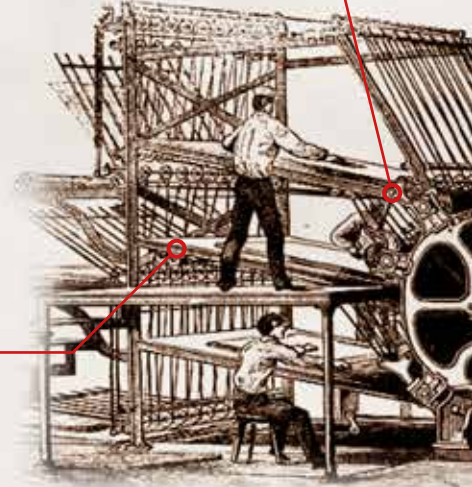
Anlatım geleneği ve iletişim, yazının bulunmasıyla birlikte kurşun, bakır, gümüş ve altın gibi madenlerden yapılan levhalarda, ağaçlarda, taşlarda, papirüslerde ve parşömenlerde hayat buldu.

Ve nihayet kâğıdın icadıyla da kalemle kâğıt kavuşmuş, yazı geleneği insanoglunun en önemli iletişim aracı hâlini almış oldu.

Basit ve çalاکalem yapılan resimlerden sembolik şekillere, harf dizilerinden yazı biçimlerine ve geliştirilen özel dillerin abecelerine giden bir serüvenden ibaret yazma eylemi.

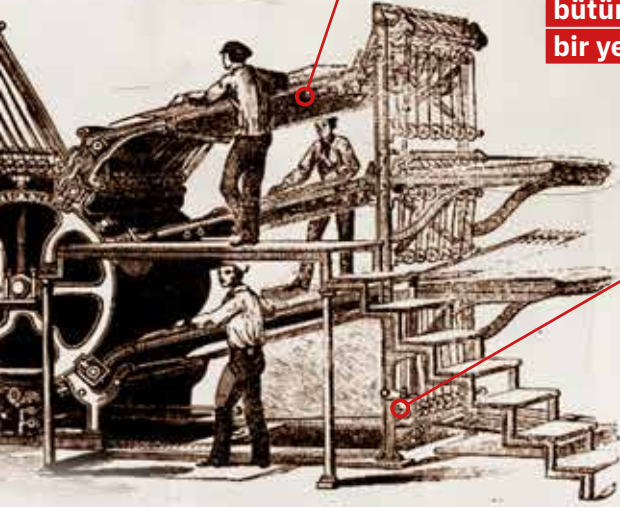
Yazma ihtiyacı zamanla bilgiyi depolama, çoğaltma, yayma ve saklama gibi kaygı ve istekleri de beraberinde getirdi.

El yazması eserler, önceleri bu ihtiyacı büyük oranda görse de ilerleyen süreçte hem yetersiz gelmeye başladı hem de fazla emek istiyor ve bu da çok yorucu oluyordu.

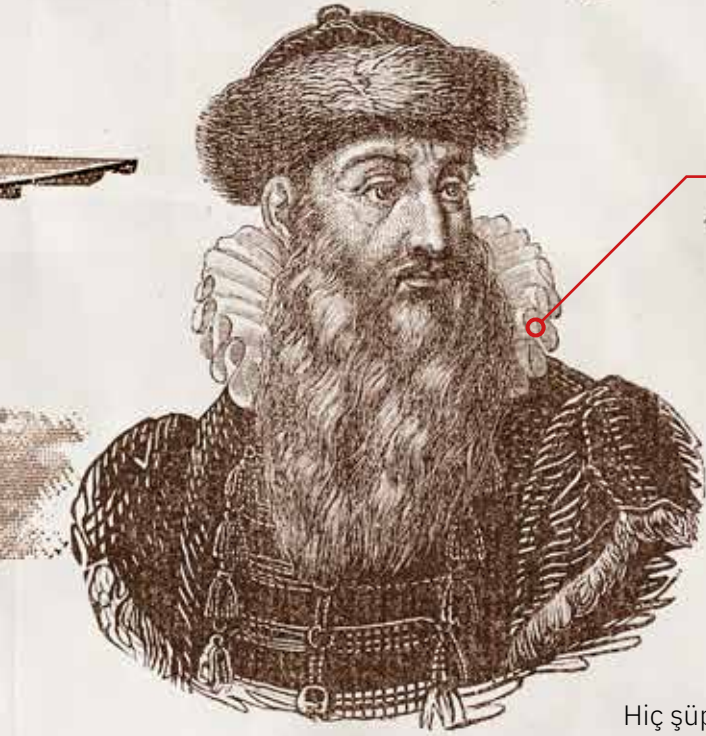

Bu kez yazma ve yazılanı çoğaltma işini daha kolay hâle getirecek teknik bir yazı çoğaltma aracının ihtiyacı doğmuştu:

Matbaa. İnsanoğlunun hayatını kolaylaştırma güdüsüyle bulunan bütün icatlar gibi matbaanın icadı da insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Matbaa, milletler arası kültür alışverişi, tarih, edebiyat, kültür ve medeniyetlerin sonraki nesillere aktarımı, bilginin yayılması ve artması gibi hususlarda âdeta dünyanın seyrini değiştiren kırılma noktalarından biri olmuştur.

Günümüzde kullanılan matbaanın icadı, 1450 yılında Almanya'nın Mainz kentinde Johannes Gutenberg tarafından geliştirilmiştir.

Gutenberg'in bulduğu bu hareketli metal harf sistemiyle yazının insan hayatındaki gerçek değeri anlaşılmıştır. Böylece bilginin teknik ve sistemli aktarımı sayesinde sanayileşmenin, modern hayatın ve hatta şu anki teknolojik gelişmelerin büyük kısmının da yolu açılmış oldu.

Hiç şüphesiz Gutenberg'in icadından önce, tarihte birçok matbaa çalışmaları yapılmıştır. Bu konuda yazılan kaynaklara baktığımızda matbaanın ilk denemelerini hangi milletlerin yaptığı hususunda birbirinden farklı iddia ve görüşlere (Uygurlar, Çinliler, Koreliler gibi...) rastlamak mümkündür. Hepsinin ortak bir noktası şudur ki:

Kadim matbaa çalışmalarının yapıldığı bölgeler, yine önemli bir kırılma noktası olan kâğıdın bulunduğu Uzak Doğu - Asya topraklarıdır.

Kafama takılan soru, “İslam’da şiddet var mı?” Günümüzde bazı aşırı grupların şiddete başvurmaları ve bunu da İslam adına yapıyor iddiasında olmaları kafa karıştırıcı. Buna nasıl bir açıklama getirebilirsiniz?

Öncelikle şiddetten ne anladığımızı açıklığa kavuşturmamız gerekir. Şiddet kelimesi Türkçede genellikle, “kaba kuvvete başvurmak, eziyet etmek veya aşırı davranmak” gibi anlamlarda kullanılır. Kelimenin asıl dili olan Arapçada ise şiddet, “kuvvet, sağlamlık, destekleme ve muhkem kılma” anlamlarına gelir. Söz gelimi, “Müminlerin Allah sevgisi daha kuvvetlidir.” (Bakara, 2/165.) ayetinde şiddet, sevginin kalpteki gücünü ve derinliğini ifade etmektedir. Bir hadiste, “müminlerin, birbirlerine göre konularının; birbirlerini destekleyen

binanın yapı taşlarına benzetilmesi” şiddet kelimesiyle ifade edilmiştir. (Buhari, Salat, 88; Müslim, Birr, 65.) “Allah yönetimini muhkem kılın.” duasında ise şiddet kelimesi, sağlamlık anlamına gelmektedir.

Ama Fetih suresinin son ayetinde, “Muhammed, Allah’ın elçisidir, onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler.” buyrulmaktadır.

Ayete böyle meal vererseniz doğal olarak kelimenin Türkçede kazandığı anlamlar akla gelir ve Müslümanların başka din mensuplarına kaba kuvvet kullandıkları ve eziyet ettikleri zannedilir. Hâlbuki ayetin bağlamına ve maksadına uygun düşecek karşılıklar verilmiş olsa bu tür yanlış anlamaların önüne geçilmiş olur. Söz gelimi, Hasan Basri Çantay *Mea-*

linde bu ayete, “Muhammed, Allah’ın resulüdür. Onun maiyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin (ve metin), kendi aralarında merhametlidirler.” anlamını verirken DİB *Kur’an Yolu Meali*, “Muhammed, Allah’ın elçisidir. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler.” anlamını vermiştir. Bu meallerdeki “çetin, metin ve sert” kavramları kâfirlere yapılan muameleyi değil, Müslüman askerlerin durumlarını ve dirençli duruşlarını anlatmaktadır.

Bu anlamlar da sertliği ifade etmiyor mu?

Doğrudur. Bu yüzden diyoruz ki hiçbir Kur’an mealı Kur’an’ın anlamını tam olarak yansıtmaz ve meal asla Kur’an yerine konulamaz. Elmalılı Hamdi Yazır’ın dediği gibi “Meal, kelimenin manasını biraz eksiklikle ifade etmenin adıdır.” (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 394.) Öyleyse Kur’an’ın bir ayetini veya kavramını diğer dile aktarırken bağlamı ve söylendiği ortamı dikkate almak gerekir. Söz gelimi, Fetih suresindeki bu ayet, savaş ortamındaki Müslümanları anlatmaktadır. Böyle bir ortamda Müslüman askerlerin düşman karşısında güçlü, sağlam ve sert durmaları gayet doğal ve normaldir. Demek ki ayetteki şiddet kelimesi karşı tarafa uygulanan kaba kuvveti değil, Müslümanların psikolojik durumlarını ve savaş ortamındaki güçlü duruşlarını, metin ve çetin görünüşlerini anlatmaktadır. Daha açık ifadeyle ayette düşmana yani kâfire yapılan bir muameleden söz edilmemekte,

aksine Müslüman askerlerin özellikleri ve caydırıcı duruşları tasvir edilmektedir.

Peki, savaşta şiddete karşı İslam'ın tutumu nedir?

İslam'da Türkçedeki anlamıyla savaş ortamında bile şiddete yer yoktur. Çünkü müminin amacı savaşta düşmanı yenmek suretiyle arzularını tatmin etmek, intikam almak, çıkar elde etmek, salt otorite ve hâkimiyet kurmak değildir. Savaş, İslam'da geçici bir çözümdür, asıl olan barıştır. Bu, tıpkı hastalık dolayısıyla bir kişinin ameliyat edilmesi gibidir. Nasıl ki ameliyattan maksat, kişiyi sağlığına kavuşturmak veya zararlı şeylerden vücudu kurtarmak ise savaşta da amaç toplumun güvenliğini, huzur ve mutluluğunu bozan zararlı unsurları etkisiz hâle getirmektir. Bu da en az zararlı ve en kısa sürede yapılmalıdır. Yanan bir evi söndürürken bütün mahalleye müdahale edilmediği gibi savaşın da sınırlı ve kısa süreli olması arzu edilir. Bir an evvel barış ve huzur ortamına dönülmesi temel hedeftir. Öyleyse Müslümanlar savaşta gereken yere, gerektiği kadar müdahale eden bir tabip veya itfaiye eri hassasiyeti gösterirler. Zaten savaşın iki boyutu bulunur: Birincisi kötülüğü, zulmü ve zararı önlemek; ikincisi ise doğruya, güzele ve faydalı olan insanları çağırmaaktır.

Bunun tarihte uygulama örnekleri var mı?

Rahmet Peygamberi'nin (s.a.s.) savaşlarında bu iki boyut hep gözetilmiş; teslim olana, kötülükten ve zulümden vazgeçene asla dokunulmamıştır.

Bununla birlikte huzursuzluk kaynağı olanlara yönelik caydırıcı önlemler, gerektiği kadar ve gerektiği şekilde alınmıştır. Ancak kadın, çocuk, din adamı, yaşlı gibi sivil kişilere el kaldırılması yasaklanmış, bunu yapanlar cezalandırılmıştır. İslam'da zorlama yoktur, bilgilendirme ve çağrı vardır. (Bakara, 2/256.) Çünkü hidayete ermek, kişinin kendi yönelişine bağlıdır. Hidayete yönelen her kula Yüce Allah tevfiğiyle iman nasip eder. "Sana düşen, tebliğ etmen yani bilgilendirmendir; hesabı görmek bize aittir." (Rad, 13/40.) ayeti buna işaret eder.

Demek ki bugün Hz. Peygamber'in örneğine çok ihtiyaç var.

Tam da öyle. Rahmet Peygamberi tam olarak örnek alınabilmiş olsa hayatımızda şiddete yer kalmaz. Ancak dünya tek boyutlu ve tekdüze olmadığı gibi insanlar da adalet ve merhamet noktasında aynı noktada değildir. Merhamet, doğru ve düzgün davranışları ödüllendirmek; adalet ise kötü ve zararlı davranışlara karşı caydırıcı ve cezalandırıcı önlemler almaktır. Rahmet Peygamberi'nin örneği bu iki boyutu kapsayacak özelliktedir. O, kötülüklerle ve zararlı unsurlarla mücadele ederken iyilere kucak açmış, mazlum ve mağdurların yanında yer almış, güzelliklere işaret etmiştir. Onun nazarında her insan cennetlik bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu yüzden de o, her insanın hidayete ererek cennete girmesini istemiş ve onun bütün çabası bu yönde olmuştur.

Kâfire yönelik tavrı nedir?

Rahmet Peygamberi'nin şefkati bütün insanlığı içine alacak genişliktedir. Kur'an'daki ifadeyle kâfirler iman etsinler ve kurtuluşa ersinler diye, âdeta kendisini tüketircesine bir gayret içinde olmuştur. (Kehf, 18/6.) Ancak bilinmelidir ki onun şefkati, Yüce Allah'ın rahmetinin ve mağfiretinin bir yansımasıdır. Çünkü Yüce Allah'ın rahmeti ve merhameti bütün yaratılmışların şefkatinden daha üstün ve daha kapsayıcıdır. Hangi yanlışta ve isyanda olurlarsa olsunlar bütün insanların kurtuluşa çağırılması ve samimiyetle pişmanlık gösterenlerin bağışlanacağına bildirilmesi de bunun göstergesidir.

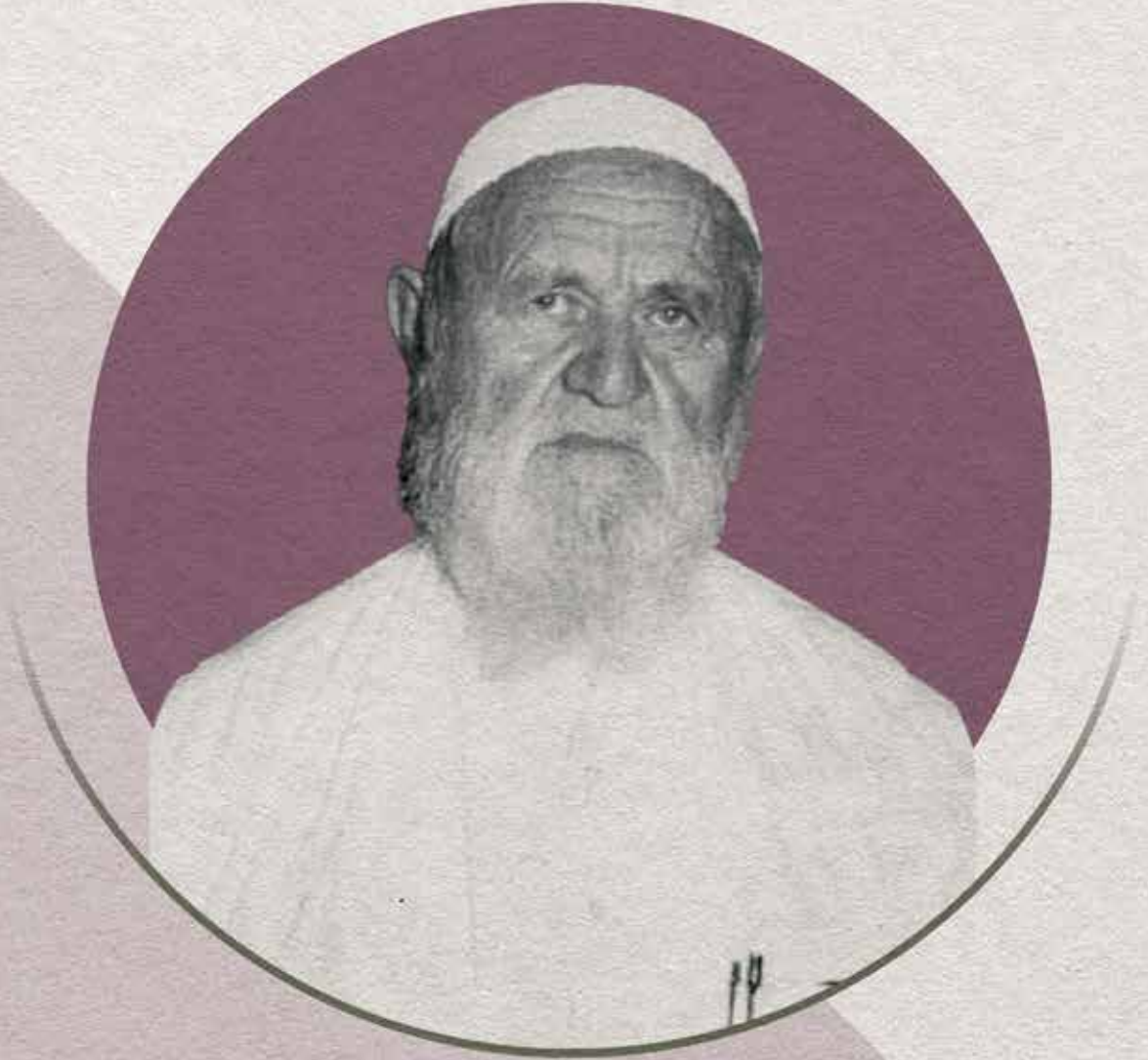
Bu, pasiflik ve her şeyi kabullenmişlik anlamına gelmez mi?

Asla! Şefkat demek düşmana boyun eğmek, onun karşısında susmak veya yılgınlık göstermek değil, Allah'ın her bir insanı cennete layık olarak yarattığını göz önünde bulundurarak herkesin kurtuluşa ermesine vesile olmaya çalışmaktır. Şu bilinmelidir ki Müslüman, ne savaşta ne de barışta kaba kuvvete başvurur, insanlara eziyet eden veya aşırı davranışlar sergileyendir. Düşmana karşı sağlam duran, gerektiği yerde gerektiği kadar önlem alan, gevşeklik göstermeyen, birlik ve bütünlük içinde hareket eden ve bir saldırı karşısında kenetlenen kişilik örneğidir. Kendi aralarında ise merhametli, yani Rahmet Peygamberi'nin buyurduğu gibi "kendisi için istediğini mümin kardeşi için de isteyendir." (Buhari, İman 7; Müslim, İman, 71.) ■

NASIRUDDİN ELBANİ

HADİS İLMİNİ SEVDİREN ÂLİM

Enbiya YILDIRIM

Yirminci asrın ilk çeyreğine kadar hadis ilminin önemi İslam dünyasının gündeminde pek yoktu. Farklı ilim dallarındaki âlimler de dâhil olmak üzere çoğunluk herhangi bir kitapta hadis olarak gördükleri rivayetleri delil olarak alıyor ve bunlarla halkı irşad ediyor, dinî meselelerde delil getiriyorlardı. Söz konusu asrın ikinci çeyreğinden sonra Müslümanları ikaz etmek ve rivayetler hususunda titiz olmalarını sağlamak için bazı bilginler ümmete öncülük etti. Onların bu hizmetinin ve müminlere kazandırdıkları bilincin karşılığı asla ödenemez. İşte Elbani Hoca bu süreçte görev üstlenmiş, hadis ilmini müminlere yeniden sevdirmiş ve onları bilinçlendirmiş ulemamızdan biridir.

1914 yılında Arnavutluk'un İşkodra şehrinde doğdu. Sıkı bir Hanefi olan babası Nuh Necati, İstanbul'da din eğitimi almış bir bilgindi. Onun bu yönü hem evde kendini yetiştirmesine hem de manevi değerleri kuşanmasına vesile oldu.

Arnavutluk'ta dindar insanlara baskı yapılmaya başlanınca babası ülkeden göç etmeye karar verdi. Ailelerini de alarak Şuayp Arnavut'un babasıyla birlikte 1923 yılında Şam'a hicret etti. Nasıruddin Hoca ilk öğrenimini burada yaptı ancak babası daha fazla okumasını istemedi. Ona tecvid ve Kur'an yanında Hanefi mezhebine dair bazı eserler okuttu. Sonrasında çatı işleri yapan marangoz dayısının yanında çalışmaya başladı. Ardından babasından saat tamirciliğini öğrendi. İleride kendi dükkânını açarak uzun yıllar bu işi sürdürdü. Bu meslek aynı zamanda ona kitap mütalaası açısından çok iyi bir fırsat sundu. Çünkü günde üç saat çalışması yetiyordu. Gençlik döneminde bir yandan da babasının yönlendirmesiyle şehirdeki bilginlere giderek İslami ilimler okudu. Bütün bu süreç hem sağlam bir altyapı oluşturmasına hem de Arapçasını çok iyi bir noktaya getirmesine olanak sağladı.

Yirmili yaşlardan itibaren okumaya başladığı *Menâr Dergisi*'ndeki bazı yazılar, özellikle de Reşid Rıza'nın makaleleri onun düşünce dünyasında ve hadis ilmine yönelmesinde çok etkili oldu. Bunun yanında halkın gündelik hayatına girmiş olan hurafeler ve bidatleri görmesi ile etrafındaki hocalar da dâhil olmak üzere insanların mevzu (uydurma) hadisleri delil olarak kullanması onun azmini perçinledi. Bir hocanın söylediği hadisin durumunu merak edip araştırması ve mevzu olduğunu öğrenmesi ise karar aşamasının son merhalesi oldu. O, artık meseleleri delilleriyle birlikte öğrenmek gerektiği bilincindedi.

Reşid Rıza'nın etkisi altında kalmasının sonucu olarak ilk yaptığı çalışma, Hafız İrâkî'nin İhya'nın hadisleri üzerindeki incelemesini kopyalaması ve anlaşılmayan kelimelerin anlamlarını yazarak notlandırması olmuştur. İki bin on iki sayfa tutan bu çalışmasını daha sonra üç cilt hâlinde ciltlettirecektir. Kendisine açtığı bu alan tanınmasını da sağlar. Nitekim Şam'daki Zahiriyeye Kütüphanesi idaresi, araştırmalarını rahatça yürütsün diye ona özel bir oda tahsis eder. Takip eden süreçte eserleri bir bir ortaya çıkmaya başlar. Bu arada kütüphanedeki yazma hadis eserlerinin kataloglarını hazırlar. Bu çalışmaları sayesinde İslam âlemi pek çok yazma eserden haberdar olur. Daha sonraları Şuayp Arnavut da aynı odada kendisine katılacak ve el-Mektebul-İslami adına nice kitap bu odada yayına hazırlanacaktır.

Elbani, kütüphanedeki çalışmalarıyla yetinmedi. İslami ilimlere merak duyan gençlere bazı kitapları okuttu, öğrenci yetiştirdi. İslam dünyasına yayılan şöhreti sonucunda yeni kurulan Medine'deki İslam Üniversitesinde 1961-1963 yılları arasında hadis dersleri verdi. Şam'a döndükten sonra yoğun olarak tahkik yani yazma eserleri yayına hazırlama faaliyetine yöneldi ve pek çok insana örnek oldu.

Hayatını sadece kitaplara gömülü olarak geçirmeyen Nasıruddin Hoca, 1960'lı yıllardan itibaren Suriye yönetiminin

gözetimindeydi. Bu nedenle iki kere hapsedildi. İlk olarak 1967 yılında Şam Kalesi'nde bir ay mahpus kaldı. Sıkı takipçisi olduğu İbn Teymiyye de daha önce burada hapsedilmişti. Aynı yıl İsrail ile Arap ülkeleri arasındaki Altı Gün

Savaşı başlayınca o ve tüm mahkûmlar serbest bırakıldılar. Elbani daha sonra Haseke'de tekrar tutuklandı ve bir altı ay daha hapiste kaldı. O güzel bir şey yaptı ve hapisaneyi çalışması için fırsata dönüştürdü: Munzir'in Sahih-i Muslim muhtasarını içerideyken yayına hazırladı.

Mısır ile Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adıyla birleştiği dönemde hadis kitaplarının neşri için kurulan komisyona seçildi. İyice artan şöhreti nedeniyle yurt dışından çeşitli teklifler aldıysa da bunları kabul etmedi. Lakin 1975-1977 yılları arasında Medine'deki eski üniversitesinin yüksek heyetinde üyelik yaptı. Sonra olumsuz bir gelişme oldu: 1979 yılı Kâbe baskını sonrasında, bunu yapanların onun gibilerden etkilenmesi gerekçesiyle Arabistan'a girmesi yasaklandı.

Elbani Hoca, her fırsatta çeşitli ülkelere ilmî geziler düzenledi ve konferanslar verdi. Suriye rejiminden bunaldığından dolayı ülkeden ayrılmaya karar verdi ve 1980 yılında Ürdün'e, Amman'a yerleşti. 1999 yılında, özellikle hadis alanındaki çalışmaları nedeniyle Melik Faysal İslami Araştırmalar Ödülü'nü aldı. Aynı yıl Amman'da seksen beş yaşında vefat etti. Vasiyeti gereği, ayrıca mevsim aşırı sıcak olduğundan katılanların iklim şartlarından etkilenmesinden endişe edilerek cenazesi bekletilmedi ve yatsı namazından sonra toprağa verildi.

Elbani'nin çalışmaları akademik kaygıdan uzaktır. Onun tek amacı vardı: İnsanları, başta Allah Resulü olmak üzere Selef âlimleri gibi yaşayıp bidatlerden uzak durmaya teşvik etmek.

Ümmete sunduğu büyük hizmet

XIX. asrın sonlarına kadar İslam ümmetinin genel durumuna paralel olarak dinî ilimlerde bir canlılıktan söz etmek mümkün değildir. Yapılan çalışmalar daha ziyade taklit, derleme ve şerh etme türündedir. Sonrasında Müslümanlarda, ümmetin geri kalmışlığına çözüm bulmak amacıyla bir hareketlenme başlamış, dinî ilimler de bundan nasibini almıştır. Müminler, hem müsteşriklere cevap vermek hem de kendi değerlerini ortaya koyarak müminlere öz güven kazandırmak için hummalı bir faaliyete girişmiştir. Türkiye, Mısır gibi ülkeler yanında hareketlenmenin olduğu merkezlerden biri de Suriye'dir. Elbani de gençlik döneminden başlayarak Suriye-Ürdün ekseninde vefat edene kadar bu alana özellikle de hadis ilmine büyük hizmet sunmuştur. Yazdığı eserlerle insanlara sahih hadislerle amel etme şuuru aşılamış, hadis kitaplarını okumalarına vesile olmuştur.

Bize bıraktığı miras

Elbani'nin çalışmaları akademik kaygıdan uzaktır. Onun tek amacı vardı: İnsanları, başta Allah Resulü olmak üzere Selef âlimleri gibi yaşayıp bidatlerden uzak durmaya teşvik etmek. Bu nedenle çoğu hadislerle ilgili olan çalışmalarında, Hz. Peygamber'den aktarılanların sahihlerini öyle olmayanlardan ayırttırmaya büyük önem verdi. Bunun yanında Son Elçi'nin uygulamalarını ele aldığı bir kısım çalışmalarıyla da sünnete uygun ölçüleri belir-

lemeye çalıştı. Kitaplarının cilt sayısı iki yüzü geçmektedir. Bunların bir kısmı hadislerin sıhhatini belirlemeye, bir kısmı hadislere dayalı olarak ele aldığı konulara, geri kalanları da tahkik ve tahrice dairdir. Eserlerinin en meşhurları şunlardır: *Silsiletü'l-Ehadisi's-Sahih*, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Daife*, *Sahihu'l-Camii's-Sağir*, *Daifu'l-Camii's-Sağir*, *Sıfatu Salati'n-Nebi*, *Ahkamu'l-Cenaiz*.

Çizgisi

Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye çizgisini takip ederek Selefi diye tanımlanan bir çizgide yaşadı. Hatta çağdaş Selefilğin sembol ismi olarak hareketin yayılmasında büyük etkisi oldu. Onun temel prensibi doğrudan naslara bağlanmaktı. Örneğin şöyle demişti: "Her Müslümana düşen görev, sahih bir hadis karşısında akaid, ahkâm veya başka konuları içermesine bakmadan o hadisi kabul etmektir. Aynı şekilde, herhangi sahih bir hadis ister kat'î ilim ifade etsin ister nazari veya zanni ilim ifade etsin, o hadis sahih hadis şartlarını taşıdıktan sonra onu kabul etmek ve onunla amel etmek zorunludur. Bir Müslüman ancak bu şekilde 'Ey iman edenler! Sizi hayat verecek şeye çağırdığı zaman Allah'ın ve Resulü'nün çağrısına uyun.' ayetine (Enfal, 8/24.) yapışmış olacaktır." Bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere onun yönteminde mezhep aidiyeti yoktu. Bunun yanında, sünneti öne çıkaran ve bidatlerle mücadele etmeyi birinci öncelik olarak benimseyen yöntemi oldukça sertti. Dini savunma ve Re-

sulullah gibi İslam'ı yaşama amacı bu tutumunun esas nedeni olmakla birlikte nasların yorumunu kapatan bakış açısı şekilciliğe sebep olmuştur. Başta mezhepler olmak üzere ümmetin büyük çoğunluğunun geleneğini yok sayan usulü, bazı kesimlerde büyük tepkilerle neden olmuştur. Çünkü İbn Hazm benzeri bir tavırla nasların zahirini temel ve değişmez prensip olarak alması özellikle iktisat alanında zorlayıcı, hayatı daraltıcı sonuçlar doğurmuştur. Onun, başta Muhyiddin İbn Arabi olmak üzere tasavvuf yolunu benimsemiş bazı kişilere ve kabullere karşı genellemeci katı tutum takınması da aynı şekilde eleştirilmiştir.

Hakkında söylenenlere bakıldığında birileri için asrın müceddidi olarak görülmektedir. Bazılarınca ise sert söylemi, kendisi gibi düşünmeyenlere yönelik ağır ifadeleri, yanlış fetvaları ve hadisler hakkındaki hatalı hükümleri nedeniyle sorunlara neden olmuş bir âlimdir. Hakkında müspet veya menfi o kadar çok çalışma yapılmıştır ki bunları sayıyla tespit etmek son derece zordur. Bu aynı zamanda onun ne kadar etkili olduğunu da gösterir. Bize düşen, hayatını İslam'a vakfetmiş ve ümmete büyük hizmet sunmuş olan bu büyük bilgini hayırla yâd etmektir. Bunu yaparken de onun çalışmalarını doğru-yanlış terazisinde adaletle tartmaktır. Lakin sonuç ne olursa olsun, değişmeyecek olan bir şey vardır ki o da her zaman hayırla yâd edilmeyi hak ettiğidir. ■

İRRADE EĞİTİMİ

Yaşadığımız dönemin en büyük zorluklarından birisi bilgiye kolaylıkla ulaşarak birçok şeyi bildiğimiz hâlde bildiklerimizi istediğimiz şekilde eyleme dökmekte oldukça zorlanmamızdır. “Çalışmam gerek.”, “O tatlıyı yememem gerekiyordu.”, “Spora başlamak istiyorum.”, “Sosyal medyada bu kadar vakit geçirmek istemiyorum.” gibi yapmayı ya da yapmamayı isteyip kendimize söz geçiremediğimiz durumlarla çok sık karşı karşıya kalıyoruz. Bu noktada derdimize derman olacak en önemli güç, irade gücümüzdür. Güçlü bir iradeye sahip insanların iyilik hâllerinin daha yüksek ve hayatlarının neredeyse tüm alanlarında (eğitim, ilişkiler, sağlık, iş vb.) iradesi zayıf insanlara göre daha başarılı oldukları bilinmektedir. Ancak iyi haber şu ki irade eğitilebilir, güçlendirilebilir. Her ne kadar güçlü iradenin temelleri çocukluk döneminde atıldığında işimiz daha kolay olsa da insan her yaşta gelişebilecek potansiyele sahiptir ve irade de gelişebilir, geliştirilebilir.

İrade eğitimine geçmeden önce irade dediğimizde ne anladığımızı tanımlamakta fayda var. İrade, doğru bildiklerimizi severek yapmak, yanlış olduğunu bildiğimiz şeyleri de isteyerek yapmamak konusunda kendimize söz geçirebilmektir. Burada severek yapmak ve isteyerek yapmamak iradenin anahtar noktalarıdır. Çünkü doğru gördüğümüz bir şeyi istemeyerek yapmak zorunda kalmak irade değildir. İrade, enerjik bir kararlılıkla hedeflerimiz için işe koyulmak ve o işi sürdürebilmektir.

Bir davranışı yapmak ya da yapmamak için neden istek yetmiyor da iradeye ihtiyaç duyuyoruz? Bunun bir nedeni, istiyoruz sandığımız şeyin kalbimizin derinliklerinde yer etmemiş, değerlerimizle bütünleşme-

miş olmasıdır. İrade eğitiminde bu mesele önemli bir yer tutar. Seçimlerimize, davranışlarımıza rehberlik edecek değerleri belirlemiş, özümsemiş ve bizi heyecanlandıracak kadar sevmiş olmamız lazımdır. Böyle olduğunda irademiz de o değerlere yönelik davranışlara hizmet edecektir. Eğer bir işe dair duygularımız zayıf ve düşüncelerimiz de derin değilse o işe başlamak ya da sebat göstermek mümkün olmaz. Bazen de neyi gerçekten sevip sevmediğimizi bilmediğimiz için hedeflerimize yönelik irade göstermekte zorlanırsınız. Bizi harekete geçiren şeylerden birisi ilgili hedefe, davranışa eşlik eden güçlü duygulardır. Bu nedenle neyi neden sevdiğimizi iyi analiz etmek, bizim için doğru davranışları sevmek, doğru olmayan davranışları sevmemek noktasında duygularımızı düzenleyebilmek gerekir. Çünkü sevdiğimizi ya da istediğimizi sandığımız şeyler, kendimizi yanlış tanımak, popüler kültürün dayattığı şeyler ya da yanlış insanlarla bir arada bulunmak gibi nedenlerden kaynaklanabilir.

Kendimizi yanlış tanıdığımızda doğru seçimler yapamaz, potansiyelimize uygun hedefler belirleyemez, sonuç olarak da hayal kırıklığı yaşarız. Kendimizi tanımak bize doğru yolu gösteren bir pusula gibidir. Hangi yöne hangi yollarla ve araçlarla gideceğimizi doğru seçmemizi sağlar. Böylelikle yanlış yolda zaman kaybetmeyiz. Bununla birlikte kendimizi tanıdığımızda dürtülerimizin ne zaman meydana çıktığını, irade savaşına ne zaman girdiğimizi, ne yapınca kaybedip ne yapınca kazandığımızı da bilir, ona göre vaziyet alır, hedefe giden yolda davranışlarımızı yönlendirebiliriz.

Çevremizdeki insanların hayata bakışı, duruşu, alışkanlıkları, değerleri bizi de etkiler. Bu nedenle uzun vadeli hedeflerimiz

ve değerlerimizi besleyecek insanlarla vakit geçirmemiz, irade için önemlidir. Yakın dostlarımız, gün içinde vakit geçirdiğimiz arkadaşlarımız, bize rehberlik eden büyüklerimiz ve örnek aldığımız insanların hedeflerimize giden yolda işimizi kolaylaştıracak, bize eşlik edecek insanlar olması, güçlü bir irade için önem taşımaktadır. Aksi takdirde doğru olanın peşinde değil, işe yaramaz geçici heveslerin peşinde ömrümüzü ziyan etme tehlikesiyle karşı karşıya kalırız.

Nasıl çevremizdeki insanları temiz tutmamız gerekiyorsa aynı şekilde zihnimizi temiz tutmak da irade eğitimi için önemlidir. Gözümüzden, kulağımızdan girenler beynimizi, kalbimizi dolayısıyla da kararlarımızı etkiler. Tüm bunlar uzun vadeli hedeflerimiz, doğru bildiklerimizle ilgili olursa irademizi yönetmemiz de kolaylaşacaktır.

Gün içinde yaptığımız basit ya da yorucu işler, aldığımız kararlar da iradeyi yorgun düşürmektedir. Bunun önüne geçmek için alışkanlıklara ve rutinelere ihtiyacımız vardır. İradesi güçlü insanların neler yaptığını inceleyen araştırmacılar, bu kişilerin kendilerini besleyen, davranışlarını güzelleştiren alışkanlıkları ve rutinleri olan ve bunlara bağlı olan kişiler olduğunu gözlemlemişlerdir. Doğru ve yanlış arasında, “yapsam mı yapmasam mı” ikilemine ya hiç girmemekte ya da daha az girmektedirler. Ne yapacakları zaten bellidir ve yanlış onlar için bir seçenek değildir. Dolayısıyla iradeleri gereksiz kararlarla tükenmez, gün içinde gerekli yerlerde daha sağlam irade gösterebilirler.

Tüm bunların başında irade eğitimi ile ilgili hedeflerimiz ve amaçlarımız olmalıdır. Bu hedefler basit, sıradan olmamalı, kendimizi zorlamayı gerektirecek hedefler olmalıdır. Kendimizi zorlamadığımızda, zamanla konfora alışma, potansiyelin ortaya çıkamaması ve rahata meyletme riskiyle karşı karşıya geliriz. Hedefimize ilerlerken olmadı diye pes etmemeli, bir hedefe giden farklı yollar olabileceğini aklımızda bulundurmamızdır. Hedeflerimizi değerli bulmalı, kendimize ve yaptığımız işe değer vermeli, beklentilerimizi doğru belirlemeli ve ne işimizden ne de kendimizden ümidi kesmeliyiz.

Elbette bedenimizin ihtiyaçlarını düzenli, yeterli ve dengeli bir biçimde karşılamıyorsa yukarıda yazanları her ne kadar yapmaya çalışsak da bir süre sonra başarısız olma ihtimali çok yüksektir. Örneğin uyku, ciddi derecede duygularımızı, kararlarımızı, dikkatimizi, öğrenmemizi etkileme potansiyeline sahiptir. Eğer sağlıklı uyku alışkanlık-

larımız yoksa hedeflerimizin peşinden gitmek için irademize söz geçirmemiz mümkün olmayacak, tercihlerimiz kısa vadede keyif veren davranışlardan yana olacaktır. Beslenmemiz şeker ağırlıklıysa, sağlıklı beslenmiyorsak irademiz kolay tükenir. Fiziksel aktivite de beynin düşünme, akıl yürütme, karar verme mekanizmalarını olumlu yönde etkilemekte, duygularımızı düzenlemeye yardımcı olmaktadır. Tüm bunlar irade eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır.

İrade eğitimine başlamadan önce bilmemiz gereken bu işin emek, çaba ve zaman gerektireceğidir. İrademizi güçlendireceğiz diye bir anda kendimize çok fazla yüklenir ve bu işin hızlı olacağını düşünürsek hayal kırıklığı yaşar, kendimize güvenimizi kaybederiz. Hayatta birçok şey hemen ve kolay olmaz. İrade eğitiminin de bunlardan birisi olduğunu bilmeli pes etmeden yolumuza devam etmeye gayret etmeliyiz. ■

MÜTEVAZİ BİR MEKTEP

Hilal KOÇ HANCI

DİB Din Hizmetleri Uzmanı

COVID-19 salgını öncesinde, sınıf mevcutlarının ortalama otuz kişiyi bulduğu yıllarda bütün Kur'an kursu hocalarının eylül ayında yaşadığı tatlı telaşları yaşıyordum. Nasıl bir sınıfım olacaktı, bunu düşünmek beni heyecandırıyor. Yetişkinlerin eğitiminde görev almış insanlar bilirler ki sınıflar tahminlerin çok daha ötesinde farklı vasıflarda insanlara ev sahipliği yapar. Kurs öğrencilerinin yaşları, öğrenim durumları, medeni hâlleri, maddi durumları birbirinden oldukça farklıdır. O yıl benim sınıfım da öyleydi, on sekiz yaşında liseyi henüz bitirmiş genç bekâr öğrencim de vardı okuma yazma bilmeyen yetmişli yaşlarında irfan mektebinin başarılı öğrencilerinden teyzeler de. Emekli olmuş bir coğrafya öğretmeni ve bir de banka memuru hanımefendi, sınıfın renkli simaları olarak yerlerini almışlardı. Ayrıca yıl sonunda söylediği cümleyle omuzlarıma ağır bir sorumluluk yükleyen Semiha Hanım da o yıl öğrencim olmuştu. Sınıfta farklı vasıflara sahip insanların olmasının avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Hocanın söylediği şeyin kastettiği hâliyle herkes tarafından anlaşılması zorlaşır mesela böyle sınıflarda. Ama bunun yanında her bir öğrenci kendi birikimiyle sınıfa renk kattığından gerek ders esnasında gerek teneffüs ve diğer zamanlarda sohbet konuları zenginleşir. Herkes bildiğinin hocası, bilmediğinin öğrencisi olur.

İlk bir iki hafta öğrenciler birbirlerini tanıma sürecinde her şeyi hemen herkesle paylaşmazlar ama haftalar geçtikçe güven duygusunun tesisiyle samimiyetler pekişir. Öğrenciler, ders esnasında konuyla alakalı başkaları açısından basit ve sıradan sayılabilecek sorular sorarken çekinmezler artık. Yaşı büyük olanlar geride bıraktıkları yılların telafisi için daha bir gayretle katılırlar derslere; öğrenecekleri çok şey vardır ve anlatılanları gençler gibi hızlı kavrayamamanın kaygısını taşırlar. Zaman gösterir ki yılların kendilerine kattığı tecrübe ile bazı ileri yaştaki öğrenciler nice genç öğrenciye taş çıkarır bir yeteneği haizmiş.

Öğrencilerin kursa geliş sebepleri öncelikle Kur'an-ı Kerim okumayı ya öğrenmek ya da geliştirmektir. Namazda ve mübarek günlerde okunması âdet olmuş sureleri daha güzel ve seri bir tilavetle okumak hemen her öğrencinin arzusudur. Bunun yanında dinî bilgilerdeki eksikliklerini tamamlamak isterler. Ama hemen hemen hepsi yıl sonunda kursun kendilerine tahmin ettiklerinden çok daha fazla katkı sağladığını itiraf ederler. Çünkü birçoğu için kurs, sosyalleşmenin adresi olmuştur. Herhangi bir çıkarın söz konusu olmadığı ilişkiler, sınırsız dostluklar,

bu güzel çatının altında kurulmuştur. Aile fertlerinin bile bir araya gelmekte zorlandığı, komşuların artık birbirini tanımaz olduğu zamanlarda özlemi duyulan yârenlikler burada yaşanmıştır. Hep beraber nice hüznler, sevinçler paylaşılmış; dertlere derman bulunmuştur.

Kur'an kursu öğreticisi olduğum o yıllarda görev yaptığım kurs, sekiz on sınıflı büyük bir kurstu. Öğrencilerin ders aralarında oturup sohbet edebilecekleri ufak bir alanı vardı. Genelde teneffüslerde kullanılan bu alan, bazen de beraber ders çalışmak isteyen öğrencilerin çalışma alanı olurdu. Ayrıca kursumuzda mütevazı bir de kitaplık mevcuttu. Bütün imkânlarıyla kursumuz ders dışı faaliyetlerle de öğrencilerin kendilerini geliştirebilecekleri bir ortama sahipti. Bu arada büyük sayılmayan sahneli bir salonumuz da vardı. Bu salonda önemli günlerde programlar yapılır, öğrenciler bu programlarda çeşitli görevler alarak topluluk önünde konuşma yeteneklerini geliştirirlerdi. Sene boyunca yapılan birkaç programın finalini de mezuniyet töreni oluştururdu. Bu programlarda öğrenciler günün anlam ve önemine dair yazar ve şairlerin metinlerini okurlardı. Yıl sonu programında ise kaleme aldıkları metinlerle programa katkı sunarlardı. Bu metinler için öğrencilerimizin kaleme aldıkları kompozisyonlar değerlendirilir, dereceye girmiş üç metne programda yer verilir. Böylece öğrencilerimizin bütün bir

sene yapmış oldukları eğitim öğretim faaliyetleri yazarak kendini ifade etme becerisiyle taçlanmış olurdu.

O yıl kompozisyon yarışmasının konusu, "Kur'an kursunun hayatınızdaki konumunu nasıl anlatırsınız?" olarak belirlenmişti. Her hoca kendi sınıfına kompozisyon yarışması ile ilgili duyuruyu yaptı. Ben de öğrencilere kompozisyon yazarken nelere dikkat etmeleri gerektiğini belirterek yazıyı iki hafta içerisinde bana teslim edebileceklerini söyledim. Okuma yazma bilmeyen teyzelerim biraz içerleyerek "Hocam biz ne yapacağız, yazmamız yok diye yarışmaya katılamayacak mıyız?" diye sordular. "Elbette katılabilirsiniz, siz de bu konu üzerine düşünür, hislerinizi dile getirirsiniz, bir yakınınız da bunu kaleme alır." dedim. Yazarak duygularını ifade etmek istemeyenlerin bile bu konu üzerine düşünmesini özellikle rica ettim. Aradan iki üç gün geçmişti ki Semiha Hanım ders çıkışında yanıma geldi, "Hocam, vaktin varsa sana bir şey söyleyeceğim." dedi. Elbette, dedim. Sınıfta kimse kalmamıştı. Söze başladı:

"Siz, kursun hayatınızdaki yerini düşünün, dediniz ya! Ben iki gündür düşünüyorum, yazmam hatta yazmak istemem ama size söylemek isterim. Ben on sekiz yıllık evliyim, çok zor dönemler geçirdim. Hatta geçen yaz boşanmayı çok düşündüm. Annem, babam yaşlılar, boşanıp gelmek istiyorum, dersem pek hoş karşılamazlar. Sen hocasın, az çok tahmin edersin diyeceklerini.

Bu yıl komşum kursa yazılınca bana da gelmemi teklif etti. İşin açığı ben de biraz farklı bir ortam olur da bana iyi gelir, diye düşündüm. Kursa yazıldım. Derken dersler başladı. Derslerde konuşulan her şey sanki özellikle bana bir şeyler anlatıyordu. Hele Hz. Peygamberimizin hayatı işlenirken çok etkileniyordum. Cuma günü yaptığımız ahlak dersleri bana çok şey öğretti. Belki kocamın huyu suyu değişmedi ama öyle güzel şeyler duydum, öyle iyi örneklerden haberim oldu ki! Ayrıca olaylara farklı bakılabileceğini de burada öğrendim. İnanır mısın bilmem evde tartışmalarımız azaldı, sohbet etmeye de başladık. Ben burada okuduğum hadisleri gidip evde söylüyorum, eşim de çocuklar da bundan mutlu oluyorlar. Daha ne anlatayım sana Hocam, iyi ki kursa gelmişim, hayatım güzelleşti."

Son cümlelerini söylerken ağlıyordu. Bir hocanın işitebileceği en güzel cümlelerdendi bu duyduklarım. "Beni de ağlatacaksın şimdi." diyerek elini tuttum. Bir süre sonra sınıftan çıktı. Ama o gün ilk defa yaptığım vazifenin ağırlığını omuzlarımda bu kadar hissettim. Ders saatlerini bihakkın geçirmeye çabalarken konuştuklarımızın öğrencilerin gönüllerinde nasıl karşılık bulduğunu işitmişim. Semiha Hanım'ın özel yaşamında yaşadığı sorunlar neydi, ne kadarı çözüme kavuşturulabilir boyuttaydı, tam olarak bilmiyorum ama o, yüzünü güzel ve iyi olanlara çevirdiğinden belki de sorunlar kendiliğinden küçülmüştü. ■

SEZAI KARAKOÇ

Sümeyye ÖZGEN |

Edebiyatımızda sanatıyla ideolojisi arasına net çizgilerin çekilemeyeceği sanatçıların başında Sezai Karakoç gelir. Hayatı boyunca yalnızca bir şair/yazar/sanatçı olarak değil davasının eri olarak hareket etmiş, düşüncelerini sanatına ve hayatına tatbik etmiştir. Fikrî yönünü edebî bir dille ifade ederek inandığı kültür ve medeniyet davasını özgün bir bakış açısıyla tüm eserlerinde insanlara aktarmak peşinde olmuştur. Bütün bunları da “diriliş” düşüncesi etrafında şekillendirmiştir. Onun, İslam düşüncesi üzerine oturttuğu medeniyet ve diriliş fikri ise yeneden doğuş, hakikate eriş demektir ve düşüncede dirilişi, inanışta dirilişi, edebiyatta ve sanatta dirilişi, aksiyonda ve ruhta dirilişi yani bir yaşam tarzı davasını kapsar. Karakoç; adanmışlığın, direnişin ve dirilişin simgesi, her şartta hakikati haykıran önemli bir davanın sesidir. Bu yüzden Sezai Karakoç kolayca anlaşılabilen bir yazar değildir. Onu ve eserlerini anlamak için düşünce dünyasına değer katan kavramların, gayesinin, mücadelesinin bilinmesi gerekir.

Bu anlamda Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yerini alan ve kolektif olarak hazırlanan *Sezai Karakoç* kitabı, Karakoç’un biyografisine, düşünce serüvenine, sanatına ve diriliş davasına geniş bir çerçeveden bakan derinlikli bir çalışma. Mustafa Özel’in kaleme aldığı, “Sezai Karakoç’un Hayatı, Sanatı ve Eserleri”; Şaban Sağlık’ın kaleme aldığı, “Bâtılı Öldürüp Hakk’ı Dirilten Şair: Sezai Karakoç”; Ahmet Cüneyt Issı’nın kaleme aldığı, “Hızır’ın Anlatıcı, Yol Arkadaşının Okur Olduğu ‘Diriliş’ Yolculuğu”; Alâattin Karaca’nın kaleme aldığı, “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Medeniyet, Coğrafya ve Şehir”; Beyhan Kanter’in kaleme aldığı, “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde İslam Estetiği, Kimlik ve Aidiyet”; Abdullah Harmancı’nın kaleme aldığı, “Piyesleriyle Sezai Karakoç”; Arif Yılmaz’ın kaleme aldığı, “Sezai Karakoç’ta Metafizik Mizaç”; Necip Tosun’un kaleme aldığı, “Sezai Karakoç’un Öykülerinde Diriliş Düşüncesi ve Büyülü Gerçekçilik Yaklaşımı” ve Ali Haydar Haksal’ın kaleme aldığı, “Diriliş Gençliği, Geleceği ve Hakikat Yolculuğu” gibi başlıklarla şiir kitaplarının yanında deneme, düşünce, inceleme, tiyatro, günlük, röportaj, hikâye türünde de eserler veren Karakoç’un düşünce dünyası, alanında yetkin isimler tarafından incelenmiştir.

Bu eser, ömrünün sonuna kadar bir diriliş nesli yetiştirmek için çalışan, eserleri zaman ve mekân üstü bir özellik taşıyan Sezai Karakoç’un anlaşılması ve anlatılması adına önemli bir yerde durmaktadır. Birçok genç edebiyatçıya da ilham kaynağı olan merhum Sezai Karakoç’u, vefatının seneidevriyesinde rahmetle anarken kıymetli okurlarımıza da bereketli okumalar dileriz. ■

ilkem için
BEN DE
Varım

PAZAR

20.30

FREKANSLAR

4A(HDI) FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

4A(SD) FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

Digiturk - 68. kanal

tv8 - 49. kanal

D-SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

tv+ - 133. kanal

“Erkek olsun kadın olsun, kim inanmış bir insan olarak dünya ve âhirete yararlı işler yaparsa kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız ve böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeliyle vereceğiz.”

(Nahl, 16/97.)

FİYATI 25,00 ₺